

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1902. Andra Kammaren. N:o 38.

Lördagen den 26 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till fortsatt handläggning anmäldes konstitutionsutskottets memorial, n:o 4, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll; och föredrogs nu den i *punkten 2:o*) gjorda anmälan jemlikt § 107 regeringsformen, hvarefter ordet på begäran lemnades till

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

Herr Boëthius, som anförde: Herr grefve och talman! Mine herrar! Såsom vi veta, angifver 107 § regeringsformen såsom anmärkningsgrunder dels att de statsråd, som deltagit i något ärendes behandling, dervid icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, dels ock derutöfver, att någon föredragande icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeembete utöfvat. Hvad den nu föreliggande punkten vidkommer, hafva ju flera statsråd deltagit i ärendets behandling utan att hafva antecknat afvikande meningar. Konstitutionsutskottets majoritet har emellertid till fullo insett, huru nästan omöjligt det är för alla statsråden att i en vidlyftig administrativ fråga bilda sig ett ingående omdöme om saken. De hafva ansett, att i sådana mål måste de öfriga statsråden mer eller mindre lita på *föredragandens* utredning. Men då genom en mindre tillfredsställande utredning de statsråd, som deltagit i ett ärendes afgörande, kommit att medverka till ett olämpligt beslut, kan dock detta svärligen rubriceras så, att de icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta. Äfven af denna anledning ligger det så mycket mera vigt uppå, att

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

verkligen den föredragande på ett behörigt sätt utreder målet, och därför finnes denna särskilda ansvarighet för föredraganden utöfver den, som finnes för de öfriga statsråden.

Nu föreligger här ett vidlyftigt administrativt ärende, och det har syns dem af utskottets medlemmar, som härvid varit med om en anmälan, att denna fråga icke blifvit vederbörligen utredd. Af denna anledning har ock utskottet i sitt beslut åberopat just den delen af 107 §, som handlar om föredraganden och hans behandling af ärendet. Det kan nu möjligen synas, som om detta vore, så att säga, ett slag rigtadt i luften, då 107 § handlar om, att Riksdagen må kunna begära ett statsråds aflägsnande, men den medlem af Konungens råd, som bär ansvaret för detta ärendes beredning, icke längre tillhör statsrådet. För konstitutionsutskottet har det emellertid här icke varit fråga om person utan om sak. Det har varit fråga om att häfda det allmänna rättsmedvetandet och konstitutionsutskottet har dervidlag icke haft någon annan utväg än att äfven under dessa förhållanden tillgripa 107 §. En sådan användning af 107 § strider ej heller mot grundlagens ordalydelse, hvad än ursprungligen må hafva afsetts med paragrafen, och då den icke strider emot grundlagens ordalydelse, är det berättigadt att så använda paragrafen. Det finnes dessutom precedensfall, der en dylik användning af paragrafen gjorts, ehuru vederbörande statsråd lemnat sin plats.

Jag sade, att det här gälde att häfda rättsmedvetandet, häfda rättsordningen. Det finnes här i Sverige en administrativ rättsskipning, som för de enskilde kan vara i högsta grad ödesdiger, såsom t. ex. i detta fall, der en person blifvit dömd förlustig sitt embete, och ej blott detta, fastän visserligen här det egendomliga fallet inträffat, att ifrågavarande person genom en annan kommuns förtroende återfått embetet, utan han har derutöfver gått miste om sin pensionsrätt. Denna administrativa rättsskipning kan således för den enskilde medföra de mest ödesdigra följder. Jag yttrar mig här icke om, huruvida en sådan administrativ lagsskipning bör finnas eller icke. Det är ett faktum, att den finnes, och då ligger der vikt uppå, att vid dess utöfvande rättsordningen upprätthålles och dess former iakttagas lika såväl som vid den vanliga rättsskipningen. De, som utöfva en sådan administrativ rättsskipning, böra med andra ord handla på samma sätt och under känslan af samma ansvar som vanliga domare. Detta innebär å ena sidan, att, om lagen är otydlig och kan gifva anledning till olika tolkning, kan det lika litet i fråga om dem, som utöfva denna rättsskipning, som i fråga om vanliga domare anses såsom ett fel, om de hafva haft en uppfattning, som strider emot andras uppfattning, när den haft hemul i lag. Det är ju så, att, om en underdomares dom blir upphäfd genom öfverrätts dom, det icke i och för sig kan anses, att underdomaren begått något fel, och om högsta domstolens ledamöter hafva olika upp-

fattning, icke blir den ene eller den andre ansedd för att icke hafva rätt utöfvat sitt embete. Men å andra sidan, om en domare icke iakttagit laga former, då må mot honom med skäl göras anmärkning, och det har syntts oss, mine herrar, att i detta fall de laga formerna uppenbarligen icke blifvit iakttagna. Folkskolestadgan stadgar, att en skollärare kan afsättas först efter varning och först sedan denna varning blifvit »fruktlös» befunnen. Den man, hvarom här är fråga, har blifvit varnad. Jag skall icke yttra mig om denna första varnings rättmättighet eller icke, ehuru jag icke kan underlåta att anmärka det egendomliga förhållandet, att kort innan han kom i denna demelé med sina förmän, han hade det mest utmärkta intyg om skicklighet i tjensten jemte annat. Antag emellertid, att varningen var berättigad. Det skulle sedermera visas, att den varit fruktlös, och huru gick det då till? Jo, sedan en kort tid förflutit, blef mannen afsatt, på den grund att varningen var fruktlös, och varningen innebar dels oskicklighet och försumlighet i tjensten och dels opassande uppträde mot förmän. Granskar man nu bevisen för att varningen blifvit fruktlös, så är, hvad det senare angår eller att han icke iakttagit rätt uppförande mot förmän, den hufvudsakliga anklagelsen, att han väckt process mot sina förmän, mot skolrådet. Hade nu dessa processer blifvit afdömda och han derigenom lagvunnen att hafva fört orättmätiga processer, då skulle ju kunna sägas, att han burit sig opassande åt, men nu voro processerna icke afdömda och när de blefvo afdömda i underrätt och hofrätt, var det *han*, som vann. Mine herrar, kan det vara öfverensstämmande med svensk, jag vill säga vesterländsk rätts-
 askådning, att för det en person begagnar sig af den allmänt medborgerliga rättigheten, att, när han anser sig förfördelad, vädja till domstol, han på grund deraf skall blifva af sina förmän straffad. Skall icke en folkskolelärare hafva denna rätt att vädja till landets lagliga domstolar, då hvarje annan enskild medborgare har denna rätt? Detta om hans beteende mot förmän. Med afseende på den styrkta oskickligheten och försumligheten anföras sådana skäl, som att mannen begärt tjänstledighet för att bevista sommarkurserna i Upsala, sålunda att han vill förkofra sitt vetande och att han gjort något, som en hel mängd af Sveriges skollärare gjort med understöd af sina respektive kommuner. Detta skall vara bevis på försumlighet i tjensten. Vidare att han begärt tjänstledighet för sjukdom och med företeende af läkareintyg. Skall detta vara bevis på försumlighet, så beklagar jag många tjänstemän. För öfrigt har anförts såsom bevis på hans oskicklighet en mängd saker, som icke styrkts, utan hvaremot står mannens bestämda förnekande. Nu finnes det emellertid en offentlig person, som har kunnat åstadkomma en opartisk utredning, nemligen folkskoleinspektören. Men af honom förelåg ett så besynnerligt utlåtande, som att han ansåg, att man-

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
 (Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

nen kunde, om han ville, vara en duglig lärare. Men folkskoleinspektören säger aldrig, att mannen *icke* velat. Detta är den utredning, på grund af hvilken domen blifvit af Kongl. Maj:ts stadfäst.

Det synes mig uppenbart, att här icke förelegat tillbörlig utredning. Det kan här icke falla mig in att påstå, att folkskol-läraren haft rätt eller orätt. Men hvad jag påstår är, att tillbörlig utredning icke förelegat och att sålunda 107 § af regeringsformen icke blifvit behörigen efterlefd, som säger, att »innan ärendena hos konungen i statsrådet föredragas, skola de, genom nödiga upplysningars inhemtande från vederbörande embetsverk, af den föredragande beredas.» Det hade varit möjligt för den föredragande att återförvisa detta ärende och inhemta vederbörandes yttrande. Det är *detta*, som icke skett. Och då detta icke skett, har konstitutionsutskottets majoritet ansett sig skyldigt att för Riksdagen anmäla saken. Den har gjort så, emedan den ansett det vara en af konstitutionsutskottets ömmaste uppgifter, att, när en administrativ lagskipning finnes, se till, att deröfver finnes någon kontroll.

Då nu utskottet derutinnan fyllt sin pligt, och om denna kammare icke ogillar detta utskottets tillvägagångssätt, kan jag icke finna annat, än att den nödiga upprättelse, som här bort gifvas, blifvit gifven; och skall jag därför, herr talman, inskränka mig till att yrka, att punkten må läggas till handlingarna.

Häruti instämde herrar *Ernst Carlson, Nilsson* i Skärhus, *Pantzarhielm, Persson* i Arboga, *Hammarström* och *Sandquist*.

Herr Höjer: Herr talman, mine herrar! Jag har med afseende på den föredragna punkten icke något annat att göra än att instämma i det yrkande, som af min ärade vän på upsala-bänken nyss gjorts. Men jag skall anhålla att, följande ett bruk, som sedan många år vunnit häfd i Andra Kammaren, få sysselsätta mig med andra delar af konstitutionsutskottets betänkande, hvilket i sjelfva verket vill säga detsamma som att sysselsätta mig med några underlåtenhetssynder, hvartill konstitutionsutskottet enligt mitt förmenande gjort sig skyldigt.

Sedan konstitutionsutskottets majoritet — jag förmodar till mycken hugnad för Första Kammaren — funnit, att herr statsrådet och chefen för civildepartementet brustit i skicklighet vid en åtgärd, der många andra skulle tycka, att han kanske ådagalagt *för mycken* skicklighet, har denna samma majoritet låtit alla de andra Konungens rådgifvare passera revy och funnit, att de allesammans såsom Konungens rådgifvare varit utan fruktan och utan tadel. Den har gjort detta utan att efter min uppfattning hafva uppmärksammat de varnande röster, som höjts inom dess egen krets och som till fullo visat upp, att två af dem, herr krigs-

ministern och herr ecklesiastikministern, förordat åtgärder, som enligt deras och äfven enligt min tanke äro stridande mot allmän rätt.

Hvad angår krigsministerns försyndelse, sådan den framträder i reservationen till dechargebetänkandet, har jag anledning tro, att en af mina kolleger på stockholmsbänken skall upptaga *den* saken i närmare skärskådande. Jag skall deremot be att med kammarens tillstånd få sysselsätta mig med min högt ärade förman, herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet.

Det är då nammeligen två frågor, som träda mig för ögonen, den ena väckt af herr Waldenström och den andra af herr Johnson i Bollnäs. Den ena rör ledamotsantalet till kyrko- och skolrådet i Järlåsa socken, den andra hvad jag skulle vilja kalla affären Österberg. Jag råkade i går en af Första Kammarens ledamöter, som talade om dessa båda frågor, hvilka han benämnde med det betecknande ordet — »bagateller». Dessa frågor äro för mig till den grad litet bagateller, att jag anser dem så viktiga, att de involvera ett förtrampande af den allmänna och enskilda rätten.

Hvad beträffar kyrko- och skolrådsvalet i Järlåsa, är denna sak så utredd af herr Waldenström, att dertill icke finnes mycket att tillägga. För mig är klart, att för ett val till ledamot af kyrko- och skolråd kunna endast gälla 23 och 24 §§ i kyrkostämmoförordningen. Den 23 § innehåller de *positiva* kvalifikationer, hvilka för den person, som skall kunna väljas, äro erforderliga, såsom att tillhöra kyrkostämman, att vara en för gudsfruktan och nit känd man — hvarvid jag med herr Waldenström instämmer deri, att med nit här bör förstås *nit om gudsfruktan*.

Den 24 § innehåller, så att säga, de *disqualifikationer*, som göra en person oduglig att komma i fråga vid ett sådant val. Nu är åtminstone för Järlåsaborna tydligt, att lägenhetsinnehafvaren Eriksson innehade de positiva kvalifikationer, som fordrades för platsen och det har icke blifvit ifrågasatt, att han varit disqualificerad på sådant sätt, som den 24 § i kyrkostämmoförordningen talar om.

Att, som en och annan gjort, i denna fråga blanda in 22 § i kyrkostämmoförordningen, synes mig åtminstone vara en absurditet. 22 § i kyrkostämmoförordningen handlar om de *skyldigheter*, hvilka åligga den, som är medlem af kyrko- och skolråd. Således, 22 § i kyrkostämmoförordningen hafva kyrko- och skolrådsmedlemmar att ställa sig till ovilkorlig efterrättelse; för *kyrkostämmans* medlemmar kan den tjena till ledning i allmänhet, och i synnerhet då det gäller omval till kyrko- och skolråd. Det synes ganska tydligt och visst.

Huru man än betraktar saken, åtminstone om man har samma uppfattning om 22, 23 och 24 §§ som jag, är det tydligt, att Järfälla församlings kyrkostämmas rätt har blifvit tram-

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll. (Forts.)

pad under fötterna först af domkapitlet och sedan af Kongl. Maj:t på statsrådets och chefens för Kongl. ecklesiastikdepartementet föredragning, när han gifvit domkapitlet rätt.

Hvad beträffar affären Österberg, kan den måhända synas Eder allesamman, mina herrar, vara en underordnad sak. Den rör en statens tjänsteman i precis samma underordnade sociala ställning som jag; men jag förmodar, att han liksom vi alla kunnat hafva anspråk på att få åtnjuta de allmänna medborgerliga rättigheter, som tillkomma svenske män. Hvad har skett i affären Österberg? Österberg har af nya elementarskolans rektor i en skrifvelse, som enligt mitt förmenande vittnar om otillräckliga pedagogiska insigter, inför kongl. direktionen för nya elementarskolan blifvit anklagad för tjänstefel. Derpå har direktionen omedelbart, utan att remittera anklagelseskriften till den anklagade för att inhemta hans förklaring, ådömt honom en skarp tillrättavisning och förständigat honom att upphöra med den undervisningsmetod, som han i flere år med framgång användt vid skolan. Således, direktionen hade, utan att höra den anklagade, ådömt honom ett straff, som vi skolmän med skäl lägga hårdt på sinnet. Derefter klagade den förorättade öfver detta tillvägagående hos Kongl. Maj:t. Det var en cause célèbre inom skolverlden både inom och utom Stockholm; och vi togo alla för afgjordt, att Kongl. Maj:t skulle göra hvad vi ansågo naturligt, nemligen återförvisa ärendet till nya elementarskolans direktion för ny formerlig behandling. Men nej, Kongl. Maj:t förklarade i stället den 7 juni 1901, att Kongl. Maj:t icke funnit skäl att fästa afseende vid de underdåniga besvärerna. Och med detta prejudikat tyckes det vara fastslaget, att skolmän i Sverige, åtminstone för så vidt de äro engagerade vid statens elementarläroverk, kunna af vederbörande dömas ohörda. Vi stå således i detta hänseende i en ogynsammare ställning än alla andra svenske medborgare.

Detta är nu den rent *rättsliga* sidan af saken, som på mig verkat rent af upprörande. Men saken har också en *pedagogisk* innebörd. Nya elementarskolan skall, som herrarne alla veta, vara en statens *profskola*, och dess raison d'être — dess rätt att vara till — ligger i att upptaga och pröfva nya lärometoder. Nu har direktionen för denna profskola gifvit en varning såsom för groft tjänstefel åt en mycket skicklig lärare, hvilken, med användande af de föreskrifna läroböckerna och hållande sig inom de föreskrifna kurserna vid undervisning i engelska, tillämpat ett beteckningssystem, som användes öfverallt, åtminstone vid Stockholms elementarläroverk och för öfrigt mångenstädes i Sverige, der skickliga lärare i engelska språket finnas. Och sedan direktionen för nya elementarskolan begått denna sottise, tar Kongl. Maj:t och ger genom sitt höga utslag direktionen rätt i dess tillvägagående. När man tänker härpå, är man böjd att på detta

regeringens förfarande tillämpa Talleyrands ord: »det är mera än ett brott, det är en dumhet.»

Dermed skulle jag kunna sluta. Men det är en tredje sak, som är uppförd på statsrådets och chefens för kongl. ecklesiastikdepartementet syndaregister, och som jag ej bör helt och hållet förbigå. Det är denna förordning om slägnamn af den 5 december 1901, åt hvilken Kongl. Maj:t funnit för godt att gifva formen af en kongl. *förordning*, utfärdad på administrativ väg, då Riksdagen — på goda skäl, som det synes mig — sagt till åt Kongl. Maj:t, att Riksdagen i detta fall hade en annan uppfattning. I skrifvelse den 7 maj 1898 förklarade Riksdagen uttryckligen, att efter vederbörlig utredning Kongl. Maj:t skulle för Riksdagen framlägga *förslag* till de bestämmelser, som för ändamålets vinnande vore nödiga. Och det är icke blott *Riksdagen*, som ansett, att denna namnlag skulle hafva formen af *lag*, utan många af de myndigheter, till hvilka kongl. Maj:t hänskjutit frågan, hafva varit af samma mening. De hafva förklarat, att genom lagen skulle i Sverige införas ett nytt *rättsinstitut*, och detta kunde icke ske genom en blott och bart kongl. *förordning*, utan endast genom en af Konung och Riksdag stiftad *lag*. Men det gick statsrådet och chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet först, som det sedermera gått konstitutionsutskottet, att han hellre lyssnade till de lockande och missledande sirenssångerna af f. d. justitieministern än till det ganska resonliga talet af flere bland de myndigheter, som haft att yttra sig i frågan.

Jag skall icke längre taga herrarnes uppmärksamhet i anspråk. Jag vill endast såsom en sammanfattning af hvad jag förut yttrat uttala såsom min bestämda mening med afseende på konstitutionsutskottets sätt att förfara i dessa tre frågor, att konstitutionsutskottet *icke* på ett fullgodt sätt fullgjort sitt granskarekall.

Herr Byström: Herr talman, mine herrar! Det är rörande frågan om folkskolleläraren Gustaf Bergmans afsättning från skol-lärarekallet, som jag önskar få säga några ord; och vill jag då till en början instämma med en reservant, herr Trygger, i följande hans yttrande: »För min del måste jag beklaga så väl den handläggning som den utgång, frågan om afsättning af folkskolleläraren Gustaf Engelbrekt Bergman hos Kongl. Maj:t erhållit» och i hvilket flere andra ledamöter af Första Kammaren förenat sig. Skulle man emellertid endast och allenast bedöma ärendet om herr Bergmans afsättning efter de upplysningar, som kommit från skolrådet i Gunnarsnäs, kunde man möjligen komma till samma resultat som domkapitlet och Kongl. Maj:t. Men det finnes ju många andra handlingar och omständigheter, som sprida ljus i affären Gustaf Bergman. Det förefaller mig därför högst märkvärdigt, att man på högsta ort kunnat komma till ett sådant domslut som detta.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

*Ang. fullbor-
dad gransk-
ning af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)*

För det första var, så vidt mig är bekant, folkskoleläraren Gustaf Bergman under många år väl hållen af församlingens kyrkoherde, teologie och filosofie doktor Olof Fryxell, den store historieskrifvarens broder. De gåfvo till och med ut ett litet literärt arbete tillsammans, nemligen Brånasmedens dikter. Vidare vill jag hänvisa till de intyg, som förekomma i konstitutionsutskottets utlåtande. I Gunnarsnäs är det också många inbyggare, som synas hafva haft rätt stora sympatier för herr Bergman. Så t. ex. uppsattes en petition, i hvilken många af befolkningen der instämde, och hvilken handling var afsedd att sändas upp till Kongl. Maj:t, då detta mål skulle afgöras der; men genom någon tillfällighet kom icke denna handling dit den var ämnad. Den har sålunda ej kunnat komma bland de handlingar, som utskottet haft att granska. Så vet jag också, att kyrkoherden i den församling, der nu ändtligen Gustaf Bergman fått plats såsom folkskolelärare, visat, att icke han heller kan tillräckligt värdera skolrådets i Gunnarsnäs mening. Likaledes har den församlingsherde, som snart nog öfvertager församlingsvården i Örs och Gunnarsnäs församlingar och hvilken sedan många år tillbaka har någon kännedom om herr Bergman, yttrat till dennes broder: »Begagnande mig af tillfället beder jag att till Eder broder få framföra min hjertliga helsning och lyckönskan till vunnen befordran.» — Det var nemligen, då han nyss fått platsen deruppe i Dalarne, som detta skrefs. — »Jag blef riktigt glad, när jag af tidningarna förnam, att han så snart erhöll ordinarie anställning. För min del betraktade jag denna tilldragelse såsom en åt honom gifven upprättelse 'in amplissima forma'.» Så bedömer denne man herr Bergman och detta ärende.

Nu skulle man kunna fråga: »hvarifrån har denna sak egentligen kommit?» Jo, den började, såsom äfven tidningarna på sin tid omtalade, redan 1893. Den prestman, som mest lagt sin kraft i dagen för att, så att säga, klämma till Gustaf Bergman, var då pastor i en annan församling icke långt från Gunnarsnäs. Denne prestman hade hållit ett högst säreget nykterhetsföredrag. Det var något i den stilen, der den absolutistiska eller moderna nykterhetsrörelsen plägar framställas såsom det i Uppenbarelseboken omtalade vilddjuret, eller någonting dylikt. Nykterhetsvännerna i denna socken tyckte detta föredrag vara besynnerligt. Så kallade de Bergman att komma dit och hålla ett nykterhetsföredrag. Gustaf Bergman var absolutist och tog således sitt föredrag i en något annan stil än prestmannen. Derigenom uppkom strid och ovilja mellan denne och Bergman. Det gick dock någorlunda bra för Bergman, så länge prestmannen var kvar på denna plats. Men så hände det, att presten i fråga kom att blifva pastor just i den församling, der Bergman var folkskolelärare, och således äfven ordförande i det skolråd, som skulle bestämma öfver Bergman och hans verksamhet. Han kunde

derför hafva tillfälle att, om han så ville, klämma till Bergman för hvad han i den andra socken börjat att försynda sig. Det blef således delvis ett slags förföljelse mot honom för hans nykterhetsarbete. Att han deltagit i nykterhetsverksamheten framgår äfven af betänkanDET. Så tillkom annat också. Och helt visst har Bergman kunnat göra sig skyldig till fel, men säkerligen ej till den grad, att han bort straffas så strängt, som nu skett.

Så länge d:r Fryxell lefde och verkade, voro, såsom framhållits, förhållandena goda mellan honom och Bergman samt, såvidt jag vet, äfven mellan församlingsborna i allmänhet och herr Bergman, ehuru denna församling, enligt en i min hand varande liten historik: »En församling, som ständigt processat med sina lärare», just icke varit känd såsom den allra välvilligaste mot sina folkskolelärare. Men när denna gamle hedervärda prestman blef ålderdomssvag och oförmögen att sköta pastoralvården, inträdde andra förhållanden, om hvilka vi såväl af utskottets betänkande som andra handlingar haft tillfälle att taga kännedom, hvarjemte en del af kammarens ledamöter haft tillgång till andra meddelanden i saken, som ej återfinnas i betänkanDET.

Jag har emellertid nu begärt ordet, därför att mig synes, att denna fråga är sådan, att något bör göras för att mildra det stränga straff, för hvilket Bergman blifvit utsatt och hvarigenom han gått förlustig den rätt till pension, som plägar blifva en följd af en 25-årig verksamhet såsom folkskolelärare. På hvad sätt det kan vara möjligt för honom att återfå denna förlorade pensionsrätt, vet jag icke nu. Han har visserligen åter erhållit ordinarie lärarebefattning, men då han är omkring femtio år gammal, är det ju för en och hvar klart, att han icke kan å nyo tjena in sin pension och sålunda på vanligt vis erhålla densamma. Jag är därför af den uppfattning, att antingen bör Riksdagen taga några mått och steg, visserligen icke nu, men då tillfälle gifves, för att han måtte återfå denna pensionsrätt, eller bör Kongl. Maj:t återgifva honom denna rätt, eller ock bära Kongl. Maj:t och Riksdagen gemensamt vidtagna behöfliga åtgärder härför. Att något bör göras, anser jag vara rättvist och billigt.

Jag skall anhålla, herr talman, att få yrka, att denna punkt måtte *med gillande* läggas till handlingarna. Till sist vill jag hafva sagt, att det är mig en synnerlig glädje, att i utskottet, så som skett, uppmärksamrats denna fråga.

Hans excellens herr statsministern friherre von Otter: Herr grefve och talman, mine herrar! Såsom redan blifvit betonadt af den förste talaren, är icke någon anmärkning rigtad mot det beslut, hvarigenom folkskoleläraren Bergman blifvit skild från sin befattning, utan deremot att den förebragta *utredningen* varit otillfredsställande, då utskottet yttrar: »Af det föregående synes det utskottet vara uppenbart, att den utredning, som i före-

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

varande mål blifvit förebragt, icke kan anses hafva varit till fyllest. Genom målets återförvisande till domkapitlet för införskaffande från vederbörande folkskoleinspektör af fullständiga uppgifter och tydliga uttalanden eller på annat sätt hade säkerligen kunnat vinnas större visshet. särskildt beträffande Bergmans skicklighet och förhållande i tjensten.»

Då således denna utredning, såsom äfven framhållits af den förste talaren, tillhör departementschefen, har också denna anmärkning rigtats emot honom. Jag hade icke ämnat uppträda i denna fråga. Jag deltog visserligen i den regering, som fattat detta beslut, men af det skäl, att anmärkningen icke är rigtad mot sjelfva beslutet, har jag varit tveksam, huruvida jag ens hade rätt att här uppträda. Då nu emellertid yrkande framställts derom, att denna punkt måtte med gillande läggas till handlingarna och i utskottets betänkande finnas återgifna hvarken domkapitlets eller folkskoleinspektörens yttranden, torde det tillåtas mig, på det att kammaren måtte få kännedom om hvad dessa innehålla, att uppläsa dem. De innehålla visserligen icke mycket upplysande, men de kunna i alla fall vara till ledning för kammarens omdöme.

Domkapitlets yttrande, i hvad det rörer sjelfva saken, är af följande lydelse: »Till underdånig åtlydnad häraf får domkapitlet, med besväraktens återställande, öfverlemna såväl skolrådets i nämnda församling förklaring som ock folkskoleinspektören A. J. Cedergrens underdåniga yttrande i målet samt för egen del i underdånighet anföra, att domkapitlet icke af hvad klaganden hos Eders Kongl. Maj:t anført funnit anledning frångå sin i utslaget uttalade mening.

Hvad klaganden särskildt ordar derom, att beslutet om af-sättningen fattats, innan Eders Kongl. Maj:ts fastställelse af den gifna varningen blifvit honom delgifven, torde nemligen ej för-tjena något som helst afseende, då skolrådets den 9 juli 1897 fattade beslut om varningen blifvit af Bergman genom besvär draget under såväl domkapitlets som Eders Kongl. Maj:ts pröfning samt genom nådigt utslag fastställt den 30 december 1898, således nära $\frac{3}{4}$ år innan skolrådet fattade sitt beslut om af-sättningen.

Då dessutom folkskoleläraren Bergman, enligt hvad handlingarna i såväl denna sak som i åtskilliga andra hans besvärsmål gifva vid handen, ådalagt ett sådant uppförande gent emot skolrådet och dess ordförande, att han ej bör såsom lärare längre bibehållas, vågar domkapitlet underdånigst hemställa, det täcktes Eders Kongl. Maj:t, med ogillande af de anförda besvären, nådigst fastställa det öfverklagade utslaget.»

Utlåtandet är underskrifvet af ordföranden och fyra ledamöter af domkapitlet samt ingen reservation mot detsamma afgifven.

Folkskoleinspektörens yttrande lyder som följer: »Af handlingarna finner man, att klaganden nu erkänner, att skolrådet tilldelat honom varning och att varningen blifvit faststald af Eders Kongl. Maj:t. Uti den till domkapitlet inlemnade besvärsskriften öfver beslutet af den 11 september 1899 lästes följande: »Jag vet mig ej hafva blifvit öfvertygad om något tjenstefel, för hvilket jag mottagit varning, ännu mindre att denna blifvit faststald af Kongl. Maj:t.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

I delgifningsfrågan torde det möjligen vara mindre lätt för icke-jurister att fälla ett riktigt omdöme. Att skolrådet skolat delgifva varningsbeslutet är ju påtagligt enligt nådiga folkskolestadgans § 32. Men att skolrådet skolat gifva folkskoleläraren Bergman del af de utslag, hvartill af honom sjelf anförda besvär gifvit anledning, det synes mig vara så mycket mindre klart, som skolrådet i Gunnarsnäs till sin underdåniga förklaring den 13 sistlidne april fogat en bilaga, som visar, att, sedan Eders Kongl. Maj:t funnit Bergmans underdåniga besvär öfver domkapitlets beslut den 28 maj 1898 ej förtjena afseende, utslag för klaganden utfärdats.

Slutligen får undertecknad, beträffande sjelfva afsättningsbeslutet af den 11 september 1899, grundande sig på § 32 af nådiga folkskolestadgan, i underdånighet anförä. att klaganden nog har förmåga att, när han så för godt och lämpligt finner, ådagalägga ett hyfsadt uppförande samt visa bemödande att väl förrätta sin tjenst. Men en anteckning af folkskoleinspektören A. Ekelund: »Tag mig till hvad som helst, men icke till skolrådsledamot», säges i Gunnarsnäs, »vågar jag anförä såsom en belysning af saken i fråga.»

Såsom sagdt detta innehåller egentligen icke någon bevisning, men det lemnar en föreställning om, hurudant tillståndet i Gunnarsnäs måtte varit.

Min uppfattning af ifrågavarande förhållanden är den, att Bergman eger både kunskaper och skicklighet i skollärareyrket, men att han åtminstone i denna församling vid utöfvandet af detsamma icke visat erforderlig skicklighet och nit, och hvad beträffar hans uppförande mot skolrådet synes det hafva lemnat mycket öfrigt att önska.

Jag skulle för min del gerna vilja instämma i hvad den siste ärade talaren anført med afseende å professor Tryggers reservation, ty jag anser, att det är synnerligen beklagligt, att något dylikt som detta behöft komma i fråga, men under befintliga förhållanden vet jag icke, att något annat än hvad som skett kunnat göras.

Herr Liljeholm: I hvad herr Boëthius yttrade kan jag till alla delar instämma.

Då Bergman den 1 juli 1883 tillträdde sin ordinarie lärare-

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

befattning i Gunnarnäs, kunde han öfver sin föregående tjänstgöring förete de högsta vitsord, som kunna erhållas om nit och skicklighet i sitt kall, samt en i allo hedrande vandel. Af handlingarna i detta ärende framgår ock otvetydigt, att vederbörande skolråd och folkskoleinspektörer, som haft att öfvervaka hans verksamhet i Gunnarnäs under de första tretton åren, d. v. s. från år 1883 till och med år 1896, kunnat gifva honom de amplaste vitsord. Men med 1897 förmärkes helt tvärt inom skolrådet en annan uppfattning om den förut så nitiske och skicklige läraren. Skolrådet hade fått en ny ordförande och vice ordförande, hvilka med ens funno, att Bergmans lärareskicklighet med blixstens snabbhet sjunkit så djupt, att de icke kunde tillerkänna honom högre vitsord än försvarligt, hvadan han således icke längre kunde anses duglig som lärare. Förklara detta fenomen, den som kan! För alla, som ega den minsta insigt i uppfostringskonsten, är det en omöjlighet att kunna fatta, att en lärare, hvilken af skolråd, folkskoleinspektörer, föräldrar till barn, som gått i hans skola, m. fl. erhållit de bästa vitsord, efter några månader kan vara fullständigt oduglig som uppfostrare.

Sedan skolrådet förklarat Bergman oskicklig och försunlig i sin tjänst samt ohöfvisk i sitt uppträdande mot förmän, följa varning och afsättning enligt § 32 i gällande folkskolestadga.

Om Bergmans undervisningsskicklighet och nit yttrar skolrådet, — hvilket yttrande återfinnes på sidan 10 uti föreliggande betänkande: »Här anmärkes, att skolelärarens undervisning helt visst i anledning af det flitiga deltagandet i vetenskapliga sommarkurser, auskulteringskurs, skötande af skola till det godas befrämjande med pedagogisk slöjd, deltagande i folkskoleläraremöten, som han framhåller, då den skall vara som bäst, icke har karakter af barnundervisning utan af en uppstyldad föredragsstil, som passar för okritiskheten på folkmöten, men icke för folkskolebarn.»

Här må nu först lemnas den upplysningen, att Bergman genomgått dessa kurser och bevistat nämnda möten under *ferierna*. För öfrigt synes detta uttalande klart och tydligt visa, att skolrådet i Gunnarnäs näppeligen är kompetent att bedöma, om en lärare är skicklig eller oskicklig.

Om Bergmans ohöfviskhet har också skolrådet åtskilligt att förtälja. Jag skall läsa upp ett stycke i skolrådets protokoll, på det att herrarne skola få det hela rent och ogrumladt. Det lyder som följer: »Denna punkt finner sig skolrådet föranlåtet att synnerligen betona. Vice ordföranden i skolrådet och dess förre ordförande har skolelärare genom stämning dragit för häradsrätten redan den 7 dec. 1898 och mot dem anhängiggjort brottmålsprocess. Han har inkallat en mängd vittnen, som icke haft något väsentligt att vittna. Denna sorgliga process fortfar ännu. Dessutom har han hotat att låta hela skolrådet dela samma öde.» Skolrådets vice ordförande och förre ordföranden nämna icke,

att de å sin sida instämt Bergman till samma häradsrätt att stånda till ansvar för smådliga tillmälen samt att Bergman blifvit af häradsrätten helt och hållet frikänd. Icke heller lätsar nämnde före detta ordförande om anledningen till, att just han blifvit instämd af herr Bergman. Dermed förhöll det sig i kort-het så, att skolrådets ordförande vid konfirmationsundervisningen yttrat till barnen: »Jag beklagar er barn från Gunnarsnäs, som ha en så usel lärare.» Han påstod sedan, att han icke begagnat ordet »usel lärare», utan »usel skola», d. v. s. han menade, att skolhuset var fallfärdigt. Häradsrätten dömde honom emellertid till edgång, hvarifrån dock Göta hofrätt på anförda klagomål befriade honom.

Såsom bevis för att den Bergman tilldelade varningen befunnits fruktlös, anför skolrådet i protokoll af den 13 april 1901 följande: »För att äfven visa, att han alltjemt fortfar i sitt gamla uppsåt, visar sig oemottaglig för rättelser, vill skolrådet för Eders Kongl. Maj:t framhålla följande: under den tid, som förgått sedan skolrådet afgifvit sin nämnda förklaring (^{23/1} 1900), har han t. ex. under år 1900 instämt hela skolrådet till Karlstads rådshusrätt, öfverklagat samma rätts *frikännande* beslut i Svea hofrätt, under mycket ärerörande tillmälen, uttagit stämning i slutet af förlidet år till Stockholms rådshusrätt å 3 af skolrådets ledamöter jemte pastor Anngren.» Det nämnda protokollet utgör skolrådets förklaring till Bergmans underdåniga besvär hos Kongl. Maj:t öfver domkapitlets beslut att skilja honom från tjensten. Mot uppgifterna i detta protokoll har utskottet funnit anledning protestera. Karlstads rådshusrätt frikände visst icke skolrådets ordförande och vice ordförande. De dömdes tvärtom hvardera till 50 kronors böter för äreröriga beskyllningar mot Bergman. Svea hofrätt, der Bergman öfverklagade rådshusrättens utslag, har sedan höjt dessa bötesbelopp till 100 kronor för ordföranden och 150 kronor för vice ordföranden. Dessutom blefvo alla öfriga skolrådsledamöter dömda till böter mellan 50 och 20 kronor. Inberäknadt rättegångskostnaderna för Bergman, uppgående till 270 kronor, hvilka svarandena dömdes betala, uppgick bötesbeloppet för dessa i ett som allt till 710 kronor.

Med anledning af hvad hans excellens herr statsministern yttrade angående dessa protokoll ber jag att få påpeka följande. I punkten 3 af nu gällande instruktion för folkskoleinspektörerna läsa vi, att det åligger folkskoleinspektör, bland annat, att vid besöken i skolorna taga noggrann kännedom om anordningen af skolan och läroplanen, undervisningen och ordningen, vården om barnens seder, sundhetsförhållanden och allt, som i öfrigt angår skolväsendet. Såväl domkapitlet som Kongl. Maj:t har infordrat vederbörande folkskoleinspektörs utlåtande i frågan. Då hans excellens herr statsministern uppläste endast inspektörens afgifna

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbo-
dad gransk-
ning af de i
statsrådet
förda
protokoll.
(Forts.)

yttrande till Kongl. Maj:t, skall jag tillåta mig uppläsa samma inspektörs utlåtande till domkapitlet.

Detta utlåtande lyder som följer: »Till högvördiga domkapitlet i Karlstad. — Med anledning af högvördiga domkapitlets skrifvelse d. 7 sistl. mars, åtföljd af handlingar angående folkskoleläraren G. Bergmans besvär öfver skolorådets i Gunnarsnäs beslut den 11 sept. 1899 att skilja honom från hans befattning såsom folkskolelärare, får undertecknad, återställande remisshandlingarna, värdsamt yttra följande.

Det synes undertecknad riktigt, att i denna sak finna, att skolorådets öfverklagade beslut icke har grundat sig på »förföljelse-raseri». Klaganden har sjelf anskaffat ett bevis, som enligt undertecknads förmenande frikänner skolorådet från att hafva hyst en dylik bevekelsegrund. Det utgöres af besvärsaktens bil. Litt. E., innehållande ett yttrande af kaptenen och riddaren K. Wittrock. Kapten Wittrocks yttrande torde väl ganska tydligt visa, att han icke först och främst tänkte på folkskolelärarens afsättning, utan på sin egen afgang såsom skolorådsledamot. En skolorådsledamot, som umgås med afsigten att afsätta en folkskolelärare, torde väl icke hysa den lifliga önskan att »komma ur skolorådet». Intyget i fråga nämner visserligen kapten Wittrock, men då klaganden betecknar honom såsom skolorådets mest inflytelserike ledamot, så torde intyget i sjelfva verket gifva en i omskrifna afseende ingalunda klandrande vitsord om de öfriga skolorådsledamöterna. Kaptenens fråga huru han skulle komma ur skolorådet är betecknande för ställningen i Gunnarsnäs. Församlingsmedlemmarna tyckas hysa en viss fruktan för skolorådsledamotskapet. Min närmaste företrädare synes hafva varit af samma åsigt; ty han har vid ett tillfälle antecknat: »tag mig till hvad som helst, men icke till skolorådsledamot, säges i Gunnarsnäs.»

Hvad nu beträffar det berättigade eller oberättigade uti det öfverklagade beslutet, så har undertecknad derom visserligen en åsigt. Men som jag icke var folkskoleinspektör, då skolorådet den 9 juli 1897 beslutade att meddela klaganden varning, så har jag ju icke kunnat anställa någon jemförelse mellan klagandens sätt att sköta skolan före den 9 juli 1897 och efter nämnda dag. Mycket belysande är klagandens sätt att bemöta skolorådsbeslutet af den 11 sept. 1899. Efter att hafva påstått, att ingen särskild och tydlig lag finnes om huru förfaras bör vid en folkskolelärare varning och afsättning, skrifer han följande: »Jag vet mig ej hafva blifvit öfvertygad om något tjenstefel, för hvilket jag mottagit varning, ännu mindre att denna blifvit faststald af Kongl. Maj:t.» Detta har klaganden förmåga att påstå, oaktadt nog ingen annan än han sjelf dragit varningsfrågan inför Kongl. Maj:t. När klaganden icke ens genom Kongl. Maj:ts dom känner sig öfvertygad om tjenstefel och erhållen varning, så är det svårt att förstå, huru varningen kunnat undgå att blifva fruktlös.»

Om herrarne jemföra innehållet i det nu upplästa dokumentet med punkten 3 i instruktionen för folkskoleinspektörerna, finna herrarne, att det i nämnda skrifvelse icke finnes ett enda ord, som handlar om Bergmans duglighet som lärare. Skrifvelsen är daterad den 17 december 1900 och undertecknad: A. J. Cedergren, folkskoleinspektör. Då jag första gången läste denna skrifvelse, tog jag för gifvet, att författaren till densamma var anställd som skolrådets advokat, men så lär det icke hafva varit.

Med stöd af dylika handlingar, om hvilka man utan fara för misstag tryggt vågar påstå, att de på grund af sitt innehåll äro dels vilseledande, dels intetsägende, är det, som Bergman blifvit afsatt från sin ordinarie lärarebefattning och beröfvad dermed förenad lön samt pensionsrätt. Under sådana omständigheter är det icke underligt, om framtiden synes honom mörk. Han har visserligen fått plats som lärare i annan landsända, men en man, som uppnått 50 år och derjemte är sjuklig, kan förvisso icke tjenstgöra i ytterligare 30 år.

Då utskottets ledamöter från denna kammare varit eniga i denna fråga, och då vi fått understöd äfven från Första Kammarens ledamöter, icke att glömma de fem reservanter, för hvilka professor Trygger står i spetsen, anhåller jag, herr talman, att kammaren må *med gillande* lägga utskottets förevarande anmälan till handlingarna.

Herr Hedin i Stockholm: Herr talman! Ordet grundlag är icke någon godtycklig term; det är särdeles lyckligt funnet. Grundlagen innehåller sjelfva grunderna för hela det statsskick, som i enskildheterna finnes utpregladt i den öfriga lagstiftningen. Och såsom grundval för den är grundlagen mindre lätt åtkomlig för skiftande opinioner och föreställningar, därför att man omgifvit den med ett starkare skydd än den öfriga lagstiftningen. Detta finnes i mer eller mindre hög grad i olika länder. I de europeiska länderna finnes väl icke mer än *ett* land, der man icke har någon skilnad mellan konstitutionel och allmän lagstiftning, mellan hvad vi kalla grundlag och allmän lag. Och jag kan icke erinra mig mer än en statsrättslärare, som ansett detta vara lyckligt. *Vi* anse det vara lyckligt, att grundlagen icke kan ändras med samma lätthet som andra lagar.

Jag sade, att grundlagen innehöll grunderna för hela det statsskick, som i enskildheter utarbetadt förefinnes i den öfriga lagstiftningen. Derigenom kan den utgöra en garanti för den öfriga lagstiftningens bestånd och rätta tillämpning, för de enskildes rättigheter, om man nemligen *öfvervakar* iakttagandet af grundlagens bud och föreskrifter i deras samband. Exempelvis: regeln, den stora regeln, att alla befordringar böra ske allenast med ledning af ådagalagd skicklighet och förtjenst, den skyddas genom andra grundlagsbestämmelser, såsom den, att justitieombuds-

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

mannen skall hafva tillsyn öfver, huru domare och tjenstemän utöfva sina pligter, den skyddas genom konstitutionsutskottets och Riksdagens kontroll. Sålunda håller jag för min del före, att Riksdagen icke har någon enda viktigare uppgift än att skydda de grundsatser, som äro nedlagda i grundlagen, och skydda dem särskildt mot dem, som i främsta rummet borde gifva exempel på respekt för grundlagen och omsorg om dess iakttagande.

Från denna synpunkt torde man böra se den reservation, om hvilken jag redan i förmiddags anmärkte, att det är bedröfligt att se, att herr Waldenström för densamma icke fått med sig mer än sammanlagdt fyra andra ledamöter af konstitutionsutskottet. För tio år sedan eller för mindre än tio år sedan skulle reservanten antingen segrat med den förseglade sedelns tillhjälp eller samlat nio namn jemte sitt eget omkring en dylik reservation. Och nu finna vi, att den utöfver hans eget endast samlat fyra namn. Detta är enligt min uppfattning i allra högsta grad bedröfligt. Ty dermed kan ju icke annat än hos vederbörande, som icke hafva respekt för lag, utan endast respekt för sin egen godtycklighet, befastas den föreställningen, att Riksdagen själf, som skulle vaka öfver, att grundlagen iakttages, och vaka öfver upprätthållandet af sina egna rättigheter, fäster härvid en oändligt ringa vikt.

Vi läsa i reservantens framställning — jag skall icke läsa upp den helt och hållet — följande: »Sedan Riksdagen alltså på Kongl. Maj:ts förslag i sammanhang med den nya arméorganisationen i nya specificerade stater bestämt löner åt viss musikpersonal, har Kongl. Maj:t utan vidare bestämt, att dessa löner icke skola utgå till på stat anställda personer utan ingå till den s. k. musikkassan, om hvilken Riksdagens beslut och skrifvelse ingenting vet, och det icke för att genom musikkassan utbetalas i enlighet med den af Riksdagen fastställda staten, utan för att af truppförvaltningen fritt disponeras ej blott till personalens aflöning, utan äfven till andra nödiga utgifter för musikens ändamål.» Då chefen för landtförsvarsdepartementet gaf Kongl. Maj:t det rådet att fatta ett sådant beslut som detta, har han sålunda — då jag icke kan förutsätta, att han är okunnig om allt hvad den svenska grundlagen innehåller — med vett och vilja låtsat, som om han icke haft något skäl att tänka på 62, 64, 65 och 106 §§ i regeringsformen eller på 39 § i riksdagsordningen eller på hithörande bud i 5 § ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter, som slutar med: miste embetet. Han har icke brytt sig om dem. Jag kan icke tänka mig, att han varit alldeles okunnig om dem, och jag kan icke tänka mig möjligheten af, att hans kolleger skulle så mist minnet af hvad det här var fråga om, när ärendet föredrogs, eller att de voro så oförmögne att förstå, hvad frågan gälde, att de därför icke ingrepo för att upplysa konungen om, att hans rådgifvare i landtförsvarsärenden ville narra honom.

Men det synes i slika fall vara en ömsesidighetsförsäkring, etablerad mellan statsrådets särskilda medlemmar, gående ut derpå, att hvad den ene gör i strid mot grundlag och lag skola alla de öfriga instämma uti för att den, som har att säga det sista ordet, — nemligen konungen —, icke skall kunna drömma om någonting sådant, som att det, man förmår honom att besluta, är en enda serie af öfverträdelser af gällande grundlag. Han kan näppeligen ana detta, när samtliga hans rådgifvare äro ense om att tillstyrka en sak. Han kan icke tänka, att *loyauté*, som ju kan tyckas vara en stor sak i dessa höga kretsars moral, skulle till den grad hafva urartat till blott underdånighet, att hvarje spår af den betydelse, som ordet ursprungligen hade, skulle vara försvunnet. *Loyauté* — ordet är franskt, men har sitt upphof i latinet — är intet annat än en ättling af latinets *legalis*, som betyder laglig. *Der* är hufvudpunkten i *loyauté*, och jag kan icke tänka mig, att det skulle öfverensstämma med konungens önsknningar, att *loyauté*n förlorade den karakter, som den har enligt ordaförståndet, och att det är nog, att man är lojal på *det* sättet, att man icke motsäger en hög vilja, att man böjer sig för den i de saker, som kunna vara föremål för särskildt starkt intresse, för att i stället, räknande på att ärligheten i de råd, som gifvas, icke skall misstänkas, få handla så godtyckligt som man vill i allt annat.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Jag sade, att *Kongl. Maj:t* blifvit *narrad*. Hvad *Kongl. Maj:t* föreslog Riksdagen har det blifvit något annat af. Vidare har *Riksdagen* blifvit *narrad*: hvad den förtroendefullt beviljade i enlighet med hvad *Kongl. Maj:t* äskat har blifvit förvandladt till något helt annat. Slutligen hafva *de*, för hvilka lönerna blifvit reglerade, blifvit *narrade*. *De* hafva blifvit svikna i sin rättmätiga förväntan; *de* hafva också en rätt. Ty en lön, som Riksdagen beviljat på *Kongl. Maj:ts* framställning, den är *Kongl. Maj:t* förpligtad att låta komma dem till godo så, som han sjelf begärt och Riksdagen beviljat. Någon torde säga: det är närmast deras egen sak att göra sina anspråk gällande. Så kan man tycka. Men det våga *de* icke. Alla, som vändt sig till mig rörande denna sak, hafva med en mun förklarat, att *de* icke våga något sådant. *De* våga icke ens komma tillsammans några stycken för att öfverlägga om *de* åtgärder, som vore att vidtaga. Ty då hotas *de* från öfverordnadtt håll — jag har förut vidrört detta — med att mot *dem* skall användas en krigslagsparagraf, som icke är att leka med. Så kan man gå till våga, herr talman, mot statstjenare af underklass. När det är fråga om *deras* aflöning, då respekterar man hvarken det beslut, som man förmått *Kongl. Maj:t* att fatta, eller det, som Riksdagen i enlighet med *Kongl. Maj:ts* framställning fattat. Och jag skulle tillägga, ifall det vore lönt i slika fall: man respekterar icke den aktning, som man är skyldig att kunna med rätta taga i anspråk för sig

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

sjelf i en sådan ställning som chefens för landtförsvarsdepartementet, som innebar det höga förtroendet af Konungen att vara hans rådgifvare. Huru en sådan handling som denna, hvilken är tillräckligt karakteriserad i de ord, jag nu uppläst ur Herr Waldenströms reservation, bedömes och benämnes i det enskilda lifvet, behöfver jag säkerligen icke tala om. Jag behöfver blott nämna denna sak för att, förmodar jag, hvar och en skall erinra sig rubriken öfver ett kapitel i strafflagen, som fullkomligt karakteriserar en sådan handling som denna, om densamma begås i det enskilda lifvet. Den förblir emellertid strafflös, när den begås af en Konungens konstitutionelle rådgifvare, och ej af konstitutionsutskottet beifras.

Har nu chefen för landtförsvarsdepartementet uppfunnit detta sjelf, eller har han sökt förebilden i sin företrädares remarkabla förfarande med de 62 örena, hvilka fingo betyda allt annat under 62 öre, t. ex. 50, 45, 30, 20 öre eller ingenting alls, men alldeles icke kunde få betyda 62 öre, och om hvilka jag mot honom fick föra en åtminstone tvåårig kampanj, innan jag lyckades få honom att inse och medgifva, att 62 öre betyda 62 öre och icke någonting annat än 62 öre? Är detta förebilden, så får man medgifva, att här har efterträdaren i ett enda steg — man skulle knappast kunnat tro honom vara så snabbfotad — uppnått sin företrädare. Eller har han hemtat förebilden från något annat håll? Kanske har han hemtat den från förfarandet vid trängbataljonerna? Jag säger trängbataljonerna, emedan jag förmodar, att det gäller dem alla; jag tar det för alldeles gifvet. Säkert är, att det gäller om åtminstone två. Der finnas, som kammarens ledamöter mycket väl veta, handtverkare anställda. Vid Svea trängbataljon, finnas, tror jag, en smed, en sadelmakare och två snickare. Jag vet icke riktigt, om antalet är detsamma vid alla bataljonerna eller ej. För dessa handtverkare hafva också på Kongl. Maj:ts begäran löner blifvit anslagna, men dessa löner utbetalas icke till handtverkarne. De få qvittera dem. Det är den enda befattning de hafva med dessa löner. Jag säger uttryckligen, att detta gäller vid de bataljoner, som jag känner till. Den underrättelse, jag derom erhållit, har jag fått så nyligen, att jag icke hunnit anställa tillräckliga efterforskningar, huruvida förhållandet är detsamma öfverallt, men jag tror nog detta. Dessa lönebelopp utbetalas icke. Handtverkarne få i stället enligt aftal — efter inlemnande af kostnadsförslag och dessas godkännande — utföra reparationsarbeten, som behöfvas, och få i den mån arbetet fortskrider, eller när arbetet är färdigt, sina räkningar betalda, såsom jag förmodar i öfverensstämmelse med det godkända kostnadsförslaget. Jag vet ej, hur det ställer sig vid en jämförelse mellan de sålunda under ett år uppburna beloppen och lönernas slutsummor. Jag har ännu icke hunnit taga reda på detta, men jag skall nog göra det. Så mycket vet jag dock, att en arbetare har

egen verkstad och, bland annat arbete, verkställer reparationsarbeten för bataljonens räkning.

Huru nu detta förhållande, att lönerna således icke utgå, utan betalning erlägges efter viss qvantitet af arbete, skall förklaras, huruvida betalningen utgår af löne-medlen, eller från andra medel, hvartill i senare fallet löne-medlen användas, känner jag icke heller, därför att jag icke haft någon tid att undersöka denna del af de många ekonomiska mysterierna inom landtförsvaret. Men i alla händelser är den saken säker, att när Kongl. Maj:t begärt lönerna och Riksdagen beviljat dem, men de användas för någonting annat än det, för hvilket de blifvit begärda och beviljade, det är två parter, som luras, för att icke säga tre, såsom förhållandet var i det nyss nämnda fallet, der Kongl. Maj:t var den i främsta rummet lurade och Riksdagen den andra i ordningen samt musikunderofficerarne den tredje parten. Äfven här torde det vara så. Den i realiteten första frågan blir denna: Betäckas räkningarna med *andra* penningar än löne-medel? Äro derigenom dessa disponibla för, ja — för hvad? Hur skulle jag kunna räkna ut, hvad de användas till, när ingen af dem, som hafva att granska detta förfarande, märkt det? En person har sagt mig, att detta får man icke skylla så mycket på granskarne. De kunna vara skickliga granskare, men när de icke ana ett sådant otyg — ja, ordet ljud något annorlunda — så är det verkligen ursäktligt, att de icke märkt det, »ty räkenskaper kunna föras på mångahanda sätt».

Ja, detta har jag yttrat endast i förbigående, enär den frågan kan få ett visst historiskt intresse, hvar nuvarande chefen för landtförsvaret har tagit förebilden till sitt förfarande, om han har tagit den från trängbataljonerna eller från sin företrädares märkvärdiga fälttåg till förmån för den läran, att 62 öre icke kunde vara 62 öre, men väl hvilket lägre belopp som helst. Detta kan vara af intresse att taga reda på.

Här finnes nu en utväg för den nuvarande chefen för landtförsvarsdepartementet att visa, att han icke har upptagit de allra sämsta af de traditioner från en nyckfull och godtycklig regering eller flera sådana, om hvilka han hört talas. Denna utväg bestode deri, att han så skyndsamt som möjligt föresloge Kongl. Maj:t att återkalla det fullständigt grundlagsvidriga beslut, hvartill han i främsta rummet har narrat Konungen. Om han möjligen icke skulle anse sig kunna taga detta initiativ utan att dertill få en starkare anledning än som ligger i den annmärkning, som nu framföres här i förening med herr Waldenströms reservation, så skall det vara mycket lätt för mig att anskaffa ett stöd för denna åtgärd, nemligen uti en petition — icke en petition af underofficerarne, ty de våga sannerligen icke, och det skulle icke falla mig in att vilja narra någon af dem till någonting för hans framtid så äfventyrligt — men jag vet andra, som kunna peti-

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

tionera och äfven bära fram petitionen till Hans Maj:t Konungen, när han kommer tillbaka — ifall icke några officiella eller officiösa rådgifvare skulle gifva Hans Maj:t Konungen det rådet att icke taga emot deputationen. Om chefen för landtförsvarsdepartementet önskar detta, skall jag stå till tjenst med att skaffa honom den anledning han behöfver för att föredraga ärendet till ny behandling hos Kongl. Maj:t. Ty ändras *skall* det, det är visst och sant. Det må bero på honom sjelf att göra det litet mera godvilligt än hans företrädare gjorde. Men detta *skall* ändras. I detta hänseende är jag starkare än herr statsrådet Crusebjörn.

Det vore emellertid visserligen någonting hittills okänt, att enskilda medborgare skulle af deltagande för misshandlade män, som icke få ut sin rätt, slå sig tillsammans om och söka få fram till Kongl. Maj:t en petition, att han skall ändra ett beslut, till hvilket han blifvit förförd af en af sina konstitutionella rådgifvare. Men det är så mycket af hvad nu för tiden händer, hvarom man förr icke hört talas, och den, som icke tycker om detta, kan tänka efter hvad det är, som föranleder ett sådant nytt förfaringssätt.

För min del får jag säga, att jag beklagar, att jag aldrig mera skall kunna sätta det allra minsta förtroende till någonting, som framställes från ministerbanken af statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet, eller någon kunglig proposition, som han kontrasierat.

Jag skall nu endast yttra några få ord om den anmärkningsanledning, som från mig blifvit af kammaren remitterad till konstitutionsutskottet.

Kammarens ledamöter behagade erinra sig, att statsrådet och chefen för finansdepartementet, som nu — enligt hvad han ådagalagt uti en tryckfrihetsproposition, afgifven till denna riksdag — hyser den åsigten, att bankinspektörens berättelser icke kunna undandragas offentligheten, i somras gjorde den genialiska upp täckten, att bankinspektören icke behöfde afgifva några skriftliga berättelser: när sådana icke funnes, så kunde de ej heller utlemnas till nyfikna. Han skref ett bref till redaktören af »Aftonbladet», hvilket bref blifvit publicerad och af mig bilagdt min anmälan. Der uppgaf han, att man gjort sig den frågan, hvarför anmälningar från bankinspektören skulle behöfva tryckas. Ja, om någon har gjort sig denna fråga, så måste det vara någon af dem, som i den namnkunniga operetten kallas för starka karlar i motsats mot de qvicka. Frågan har nog blifvit gjord en gång förr under särdeles remarkabla förhållanden. Det var när invånarne uti den af skalden Wessel besjungna staden vid ett tillfälle gjorde sig den frågan, om det verkligen vore nödvändigt att afrätta en till döden dömd smed eller om man icke i stället kunde få afrätta en bagare. Förhållandet var nemligen, såsom man torde erinra sig, att staden endast hade en smed,

hvilken man icke ansåg sig kunna undvara, men deremot två bagare. Då man ansåg, att man kunde reda sig med den ena af bagarne, gjorde man nämnda hemställen till borgmästaren. Derom säger skalden:

»Han blader i sin Lov omhyggelig men finder intet der for sig
Hvorved forbuden er for Smed at rette Bager.»

Det stod icke i denna lag, att det var förbjudet att afrätta en oskyldig bagare i stället för en brottslig smed, hvilken lucka i lagen var ganska ledsam för bagaren, ty historien förmåler vidare, att »Den Bager skreg gudsjammerlig Da man ham förte væk». På samma sätt har herr statsrådet och chefen för finansdepartementet läst i grundlagen. Han bläddrade i sin bok »omhyggelig», men han fann der icke någon sats, hvori föreskrefs, att bankinspektörens berättelser eller anmälningar skulle afgifvas skriftligen. Icke heller fann han någon sats af följande lydelse: Bankinspektörens anmälningar få icke afgifvas muntligen. Då tänkte han: Här är lösningen; och så blef det så, att de skulle afgifvas *muntligen*.

Nu ville jag med min anmälan gifva det grundlagsvårdande utskottet att betänka, hur detta kunde komma att slå sig ut i praxis. Bankinspektören har gjort en anmälan mot en af honom inspekterad bank. Han har gjort den muntligen. Den kan föranleda mycket allvarsamma åtgärder. Skall då icke den, som är föremål för denna anmälan, hvilken kan vara en vådlig anklagelse, få kännedom om verkliga lydelsen af denna anmälan och anklagelse? Eller om meningsolikhet uppstår mellan bankinspektören och chefen för finansdepartementet, skall man då obekymrad stanna dervid, att då de båda herrarne hafva olika meningar om, huru denna anmälan lydt, kan detta nu icke vidare utredas, eftersom det *icke* finnes något *skriftligt* dokument? Vore detta en tillfredsställande anordning? Vidare vill jag, eftersom herr statsrådet och chefen för finansdepartementet yttrat, att man gjort sig den frågan: hvarför anmälningarne borde vara skriftliga, fråga: hvar står det skrifvet, att de utlåtanden, som inhemtas af departementscheferna i och för regeringsärendenas beredning, skola vara skriftligt affattade? Det är i sjelfva verket alldeles säkert — man skulle kunna anföra belysande exempel för den satsen — att det i åtskilliga fall skulle blifva mycket beqvämt att låta dessa utlåtanden bestå i muntliga yttranden. Dessa kunde naturligtvis ej öfverlemnas till konstitutionsutskottet, ty det ginge nog ej för sig att dit remittera t. ex. en president eller landshöfding, för att der agera muntlig berättare. Då vore regeringen oförhindrad att, med åberopande af utlåtanden, hvilkas lydelse ingen menniska kunde kontrollera, eftersom de icke existerade i skrift, säga, att hon på ett grundlagsenligt sätt förberedt ett ärende, ehuru hon i sjelfva verket endast varit i tillfälle att följa sina egna otyglade nycker och infall. Huru

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

skulle då det grundlagsvårdande utskottet kunna få något material till ledning för sin granskning? Emellertid ha vi en gång här i landet haft, och vi ha ju ännu, en finansminister, som kunnat säga, att man har gjort sig den frågan: hvarför skola bankspektörens anmälningar vara *skriftliga*? Detta innebär, att den, som gjort den frågan, kan göra samma fråga om allt annat, om hvilket ingen förnuftigt begäfvad varelse tviflar på, att det deröfver måste finnas skriftliga berättelser, undertecknade af dem, som afgifvit desamma. Jag har, såsom jag i min anmälan till konstitutionsutskottet närmare utvecklade, funnit detta förhållande i allra högsta grad äfventyrligt för den enskildes rätt och det allmänna bästa. Då jag icke fått något svar derpå af konstitutionsutskottet, finner jag deraf, att konstitutionsutskottet förmodligen hyser samma mening i sak som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet.

Jag har ingenting vidare att anföra.

Herr Wavrinsky: Då jag verksamt bidragit till det slut, hvartill konstitutionsutskottet i afseende på punkt 2 kommit, känner jag mig pligtig att, eftersom hans excellens herr statsministern bemött konstitutionsutskottets anmälan, något litet belysa detta ärende. Det bjuder mig mot att i frågan vända mig mot hans excellens, då jag är öfvertygad om, att han först nyligen haft tillfälle att taga någon ingående del af densamma, och således omöjligen kunnat hinna sätta sig in i den stora lunta handlingar, som inkommit i detta ärende. Men då jag dels personligen sedan lång tid tillbaka känner skolläraren Bergman och dels i konstitutionsutskottet sökt göra mig förtrolig med ärendet, skall jag, såsom sagdt, be att få något belysa detsamma.

För att rätt förstå denna sak, är det nästan nödvändigt att något känna de agerande personerna. Folkskoleläraren Bergman är en kunskapsrik, för sitt yrke intresserad och mycket ambitiös lärare. Han är mycket angelägen om att förkofra sig såsom lärare, och hans ambition drifver honom måhända att breda ut sig på allt för många områden; men säkert är, att han icke brustit i önskan att göra sig skicklig och kunnig för den syssla han utöfvar. Han har emellertid i detta fall till domare haft två vederdelomän, som icke varit skickade att öfver honom fälla dom, emedan de icke varit ojäfviga och opartiska. Jag skall icke närmare gå in i detaljerna, utan endast i hvad de röra förhållandet mellan herr Bergman och vice pastorn.

I det yttrande från domkapitlet, som hans excellens herr statsministern uppläste, finna vi ådagalagdt, dels att herr Bergman haft flera rättegångar mot kyrkorådet och dels ett egendommeligt utlåtande af folkskoleinspektören. Hvad den första saken vidkommer, vill jag fråga, om icke den, som känner sig förorättad, är berättigad att på laglig väg söka rättelse. Det är hvad

herr Bergman gjort och i följd af omständigheternas makt tvungits att göra flera gånger. Det har icke visats, att han härutinnan brustit i någon skyldig hänsyn till sina förmän. Han har endast försvarat sig. Man har sökt påvisa, att han hvarken visat skicklighet vid utöfningen af sin lärareverksamhet eller i skolan upprätthållit en god disciplin. Nu kan man fråga: huru har det kunnat vara möjligt för kyrkorådet, som legat i ständig delo med skolläraren, att uttala sig opartiskt derom? Jag skall be att med ett enda exempel få visa, huru förhållandet varit mellan vice pastorn och skolläraren. Jag vill tillägga, att jag har upplysningen från säkert håll och att den för öfrigt kan bestyrkas. En dag inträdde vice pastorn i skolan och afbröt undervisningen under förklaring, att nu skulle han examinera barnen. Han kunde naturligtvis — det kan ju hvem som helst göra — ställa sina frågor så, att barnen icke kunde svara på dem. Sedan han dermed hållit på länge nog, blef skolläraren af förfaringssättet irriterad, emedan han förstod, att meningen vore att skaffa bevis för, att han vore en oduglig lärare. Han afbröt då pastorns examination med ungefär dessa ord: »Det är icke pastorn, utan jag, som skall examinera; sedan får pastorn deraf draga sina slutsatser, om mina elever kunna någonting eller ej.» Då uppstod en tvist dem emellan, derunder skolläraren hemförlofvade barnen. Här begick naturligtvis skolläraren ett fel — jag vill icke påstå, att skolläraren hela tiden varit utan fel, — men jag undrar, om man icke med fullt fog kan påstå, att detta fel i första rummet är att tillskrifva hans förman. Och huru skall han under dessa omständigheter kunna upprätthålla disciplin?

Bland handlingarne i ärendet finnes också ett utlåtande, som afgifvits af folkskoleinspektören. Men härvid är att märka, att denne ej kunnat ha någon kännedom om Bergman under den tid, hvarom nu är fråga, enär han då ej innehade denna folkskoleinspektörsbefattning, och sålunda om Bergmans uppförande och sätt att då sköta sin tjänst ej kunnat ega eller afgifva något bestämdt omdöme. Detta har inspektören äfven erkänt. Han har dock, synes det mig, uttryckt sig på ett mycket sväfvande och besynnerligt sätt. Emellertid har Bergman i sin förklaring upplyst, att han, under den tid, som förflöt mellan hans varnande och afskedande, icke någon gång honom veterligen, gifvit anledning till anmärkning, för så vidt man icke dit ville räkna den rättegång mot skolrådet, som han derunder väckt. Folkskoleinspektören har också sagt, att Bergman, efter den erfarenhet inspektören kunnat bilda sig, *kan* ådagalägga både skicklighet och godt uppförande, härmed syftande på hans verksamhet före inspektörens tid.

Nu skulle man kunna säga, att, om kammaren beslöt att lägga ärendet till handlingarna, Bergman derigenom finge upprättelse. Mig förefaller det dock, som om denna upprättelse icke

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

vore tillräcklig. Man måste betänka, att Bergman oafbrutet under sin tjänstetid varit utsatt för en konsekvent förföljelse af vissa utaf kyrkorådets medlemmar, och att denna förföljelse inverkat på hans helsotillstånd ända derhän, att han måst taga tjänstledighet för sjukdom. Denna sjukdom har också varit så allvarsam, att det varit fråga om, huruvida han skulle kunna fortsätta med sin lärareverksamhet. Han är nu lyckligtvis bättre och har fått en ny tjänst, men han har genom afsättningen förlorat sin pensionsrätt. Jag hoppas, att konstitutionsutskottets förevarande anmälan om detta ärende skall verka derhän, att Bergman icke endast skall få moralisk upprättelse, utan äfven att deraf gifves anledning till, att han en gång i tiden skall få materiel ersättning för den oförrätt han lidit.

Jag instämmer med dem, som yrkat, att detta ärende måtte med gillande läggas till handlingarna.

Herr Hammarlund: Herr talman! Jag hade ej tänkt begära ordet i denna fråga, enär den utredning, konstitutionsutskottet lemnat, synes mig alldeles tillräcklig för att något hvar skall kunna inse, att här en rättskränkning egt rum. Men jag har blifvit uppkallad af det försvar, hans excellens herr statsministern lemnade för regeringens tillvägagående, och skall med anledning deraf be att få säga några ord, helst det här gäller en vigtig principfråga för en kår på 7- à 8,000 medlemmar.

Hans excellens herr statsministern började med att framhålla, att utskottets anmärkning ej gälde sjelfva beslutet utan i stället att utredningen ej varit tillfyllest. Men om utredningen ej visar, att varningen befunnits fruktlös, så har ju fastställandet af afsättningsbeslutet intet lagligt stöd.

För att uppvisa att här en utredning verkligen förefans, uppläste herr statsministern två aktstycken, nemligen domkapitlets och folkskoleinspektörens yttranden i ärendet, hvilka ej återfinnas i utskottsbetänkandet. Men han medgaf, att innehållet i dessa aktstycken ej var mycket upplysande, och häri skall jag be att få till fullo instämma.

Låtom oss nu först erinra oss, hvarför läraren i fråga blifvit varnad. Jo, dels för oskicklighet och försumlighet i tjänsten, dels för vanvördnad och otillbörligt uppförande mot förman. Det, som nu skall bevisas, är, att läraren under tiden mellan den 30 december 1898, då varningsbeslutet blef fastställt, och den 11 september 1899, då skolrådet fattade sitt afsättningsbeslut, framhärdat i de förseelser, för hvilka han blifvit varnad. Är då detta till fullo styrkt?

Domkapitlet endast förklarar, att det ej funnit anledning frångå sin åsigt, att Bergman ådagalagt sådant uppförande mot förmän, att han ej bör bibehållas såsom folkskolelärare. Men detta är ju intet bevis. Till stöd för sin »åsigt» inskränker sig

domkapitlet till att hänvisa till hvad handlingarna såväl i denna sak som i åtskilliga andra Bergmans besvärsmål gifva vid handen. Är det då förbjudet för en folkskolelärare i Sveriges rike att anlita domstolarnas hjälp för att utfå sina rättigheter eller att i öfrigt vinna rättvisa gent emot sina förmän?

Läraren i fråga hade funnit sig böra instämna skolrådsledamöterna till Karlstads rådhusrätt med yrkande om ansvar för ärekränkande skolrådsprotokoll. Rätten fann endast ett protokoll vara af beskaffenhet att kunna föranleda ansvar och dömde skolrådsordföranden och en annan skolrådsledamot till hvardera 50 kronors böter. Svea hofrätt, som på grund af klagomål af båda parterna sedermera fått målet till handläggning, fann deremot ytterligare tre protokoll vara af ärekränkande beskaffenhet mot läraren och dömde skolrådsordföranden att böta 100 kr., en annan skolrådsledamot 150 kr., två ledamöter hvardera 50, en 30 och tre 20 kr. hvardera samt att ersätta lärarens rättegångskostnader med 270 kronor.

Under tiden dömes emellertid läraren till afsättning, därför att han ej godvilligt funnit sig uti att skolrådet satt ihop dylika af domstolarna såsom straffbara betecknade protokoll. Han har, menar domkapitlet, genom att söka vinna rättvisa mot skolrådet ådagalagt sådant uppförande mot förmän, att han ej bör bibehållas vid tjänsten.

Så komma vi till inspektörens utlåtande. Det innehåller ingen som helst upplysning i den sak, som här är hufvudfrågan, nemligen om varningen varit fruktlös, ja, inspektören uttalar sig öfver hufvud taget icke alls om lärarens tjänstgöring eller uppförande under de 8 $\frac{1}{2}$ månader, som förflutit mellan varningen och afsättningen, utan inskränker sig till några allmänna talesätt om att läraren nog har förmåga och skicklighet att undervisa, om han vill, och äfven kan ådagalägga ett hyfsadt uppförande. Äfven här saknas alltså hvarje skynt af bevis.

Men, sade herr statsministern, regeringen hade af handlingarna fått en allmän uppfattning om tillståndet der borta i Gunnarsnäs församling. En föregående inspektör hade skrivit: »Tag mig till hvad som helst men ej till skolrådsledamot, är ett gängse uttryck bland Gunnarsnäsborna.»

Är det då så säkert, att det är den nu senast afsatte lärarens fel, att ett dylikt för skolväsendet beklagligt tillstånd råder i Gunnarsnäs församling? Jag skall taga mig friheten meddela, att i Gunnarsnäs ännu ingen folkskolelärare stannat, till dess han i vanlig ordning kunnat taga afsked med pension. Alla folkskolelärare, som varit der, hafva antingen blifvit afsatta eller ock mer eller mindre nödtvunget begärt afsked för att slippa ifrån det bråk, som der råder. Skolråds- och kyrkostämmoprotokollen i Gunnarsnäs under de senaste 55 åren bilda ett bedröfligt material till vår svenska folkskolas historia. De hänvisa på en

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

nästan oafbruten rad af strider mellan lärare och församling, och då är det ju ej att undra på, om ingen vill vara skolrådsledamot.

Den lärare, som efter folkskolestadgans tillkomst först anställdes i Gunnarsnäs, blef temligen snart utsatt för ideliga trakasserier och inknappningar på lönen. Han lemnade därför lärebanan och blef fanjunkare, men att han nödgats byta om lefnadsbana grämde honom så mycket, att han sköt sig.

Den andre läraren var likaledes utsatt för småaktiga inknappningar å lönen och förföljelser af de maktogande. Han tog snart sin Mats ur skolan och emigrerade till Amerika.

Hans efterträdare, den tredje i ordningen, önskade helt naturligt att få laglig lön. Denna begäran afslogs. I stället vidtogos åtgärder för att afsätta honom, men sockenstämman beslöt, att han tillsvidare skulle få stanna qvar. (Att afsättning skulle ske af skolrådet och föregås af varning, derom tyckes man ej hafva haft en aning.) Då nya förföljelser voro att vänta och läraren omöjligt kunde med familj existera på den knappa lönen — 150 kronor förutom 20 kronor i vedpenningar, — begärde han år 1860 afsked, som ock beviljades, men utan pension.

Så inträdde några år af lugn och ro. Församlingen uraktlät nemligen att tillsätta lärare utan delade lärare med en grannförsamling, hvilket ju blef billigt nog. Men 1866 anstälde numera afidne erkebiskop Sundberg biskopsvisitation i Gunnarsnäs, och han ålade då församlingen att skaffa egen lärare.

Den fjerde läraren valdes enhälligt i juli 1867. Allt gick bra till en början. Läraren önskade ett fönster insatt i lärarorummet, och kyrkostämman var nog generös att medgifva, att läraren fick på *egen bekostnad* insätta detta fönster. Efter någon tid ingick församlingen kontrakt (!) med läraren, att han skulle afstå 30 kronor af kofoderersättningen för det att läraren hade planteringsland. Men efter några år uppstod tvifvel hos läraren, huruvida han behöft underskrifva detta kontrakt; han tyckte, att han lika väl som andra lärare borde hafva full ersättning för kofodret samt dessutom tillökning i den knappa vedbrandsersättningen, som utgjorde endast 25 kronor. Så var det slut med friden. Nu börjades en strid, som kostade läraren hans plats och socknen, enligt uppgift, omkring 1,200 kronor. Striden fördes dels vid häradsrätten, dels hos hofrätten, konungens befallningshafvande, kammarkollegium och Kongl. Maj:t. Läraren kunde emellertid lyckligtvis skaffa sig läkarebetyg om obotlig sjukdom, så att han genom folkskoleinspektörens medverkan erhöi afkortad pension.

Så kom Gustaf Engelbrekt Bergman till Gunnarsnäs, och det var hans olycka, att han råkade söka plats i denna församling. Han valdes till lärare i Gunnarsnäs 1883 efter att förut hafva i 7 år varit ordinarie lärare i annan församling. Redan året efter sitt tillträde måste han anlita länsstyrelsens hjälp för

att utfå den honom lagligen tillkommande förmånen af källare. Han fick naturligtvis rätt hos länsstyrelsen. Så blef tvist om kofodret. Församlingen vägrade lemna detta in natura, men länsstyrelsen gaf äfven här läraren rätt. När sedan till Gunnarsnäs kom en skolrådsordförande, med hvilken läraren — på sätt herr Byström nyss utvecklade — redan förut haft en tvekamp på nykterhetsområdet, så var måttet rågad. Bergman fick lika litet som någon af hans företrädare stanna, till dess han blef pensionsmessig.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Att för öfrigt inom Gunnarsnäs församling råder underliga begrepp i folkskoleangelägenheter, derpå har Kongl. Maj:t alldeles nyss haft ett färskt och slående exempel inför sina egna ögon. För i fjor uppbar församlingen statsbidrag för aflönande af sin folkskolelärare med 666 kronor 67 öre, d. v. s. två tredjedelar af 1,000 kronor. Icke förty begärde skolrådet att få utbekomma ytterligare statsbidrag med 196 kronor 39 öre för aflönande af den vikarie, hvilken under en del af året uppehöll den efter afsatte folkskoleläraren Bergman lediga befattningen. Länsstyrelsen sade nej under förklaring, att som skolrådet för ifrågasvarande tjänst för år 1901 redan fått statsbidrag efter 1,000 kronors lön, skolrådet varit skyldigt att icke blott utan vidare bidrag aflöna lärare vid samma tjänst till 1901 års slut utan äfven återbära det öfverskott af bidrag, som uppkommit derigenom, att lönen till Bergman utgått med 1,000 kronor och till vikarien med 700 kronor för år räknadt. Skolrådet klagade, men Kongl. Maj:t har den 4 innevarande april funnit besvären ej förtjena afseende.

Men — det må nu vara nog om Gunnarsnäs. Jag skall ej upptaga tiden med att ytterligare skildra det ändlösa processande, som i mera än ett haft sekel förekommit i denna församling och som blifvit en visa i hela landet, särskildt inom lärarekåren. Det sagda är helt visst tillräckligt för att i någon liten mån närmare belysa herr statsministerns tal om det beklagliga tillståndet i Gunnarsnäs församling.

Regeringen hade, förklarade hans excellens herr statsministern, kommit till den öfvertygelse, att läraren i fråga åtminstone icke passade i *den* församlingen. Detta synes mig vara en underlig rättsuppfattning, som jag antager ej kan gillas af denna kammar. En lärareafsättning är en så vigtig handling, att den ej bör eller får göras beroende af tycke och smak utan skall ske efter fullt objektiva grunder. Ett brott är ett brott, om det sker i den ena eller andra församlingen. Men en handling, som enligt lagen och allmänna rättsmedvetandet är straff-fri, blir icke straffbar, därför att den, som utöfvar denna handling, råkar vara folkskolelärare i Gunnarsnäs.

Hans excellens herr statsministern slutade med den förklaring, att regeringen ej kunnat göra annat än hvad som skett. Jo,

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokolll.
(Forts.)

tillåt mig säga, att regeringen hade kunnat infor dra fullständig utredning i frågan och sedan döma med tagen hänsyn till de verkliga bevis, som förebragts af skolrådet. Nu är det i stället så, att skolrådet uppträder både som åklagare och domare. Detta är det mest betänkliga i hela saken. Sedan tager domkapitlet skolrådets af läraren bestridda uppgifter för riktiga, och Kongl. Maj:t förklarar i sommarvärmen 1901, då en tillförordnad ecklesiastikminister handhafver högsta inseendet öfver folkskoleväsendet och en tillförordnad expeditionschef representerar det juridiska elementet inom ecklesiastikdepartementet, kort och godt, att skolråd och domkapitel hafva rätt. Utslaget lyder i all sin korthet sålunda: »Kongl. Maj:t har funnit besvären ej förtjena afseende.» Ja, så enkel ansågs saken. Det saknas hvarje tillstyrkelse till motivering. Utgången hos Kongl. Maj:t har jag aldrig kunnat förklara annat än på det sätt, att då vederbörande i departementet skulle taga itu med den tjocka luntan af handlingar, de icke gjorde sig vidare besvär att sätta sig in i frågan utan togo för gifvet, att en skollärare, som anser sig behöfva skriva tjugotals ark för att försvara sig, naturligtvis vore skyldig, om icke precis till det, som nu lades honom till last, så till något annat, hvadan han borde afsättas.

Det är ej ens fel att två träta, säger ett gammalt ordspråk, och jag tror, att denna sats gäller äfven här. Jag skall ingalunda taga läraren i försvar. Både offentligt och enskildt har jag sagt, att han gjort sig skyldig till åtskilliga förlöpningar. I främsta rummet har han felat derutinnan, att han inblandat i målet hvad som ej hörde dit och dermed förvärrat sin sak. Han har sjelf saknat den nödiga begränsningsförmågan och ej velat taga råd af jurister eller andra utan i tro på sin rättvisa sak bara gått på.

Men det är ett stort steg från dessa förlöpningar till de tjenstefel, som uppräknas i § 32 folkskolestadgan och som kunna berättiga ett skolråd att afsätta en lärare. Hans förlöpningar hafva i öfrigt varit obetydliga i jämförelse med hvad motparten gjort sig skyldig till och som föranledt Svea hofrätt att döma *samtliga* skolrådsledamöter till böter jemlikt åtskilliga paragrafer i strafflagen.

Då jag nu fått ordet i denna fråga, kan jag ej underlåta att säga, att Kongl. Maj:ts utslag väckt förstämning och missmod inom hela lärarekåren. Den föreställningen har börjat göra sig gällande inom kåren, att det gör detsamma huru en lärare sköter sig i sitt kall — håller han på sina rättigheter, så riskerar han först varning och sedan afsättning. Ända till året före varningen hade den lärare, hvarom nu är tal, de allra bästa vitsord af skolråd, inspektör m. fl. Och att han icke då plötsligt tappade bort sin förmåga som lärare, framgår väl bäst deraf, att han kort efter afsättningen blef bland 12 sökande utsedd till extra

ordinarie och efter en kort pröfvotid till *ordinarie* lärare i Vämhus i Dalarne, der han allt fortfarande tjenstgör.

Herr statsministern *beklagade* i likhet med reservanterna från Första Kammaren den utgång denna fråga fått. Men en folkskolelärare lefver ej af beklaganden. Vigtigare är, att sådana åtgärder vidtagas, att den materiella förlust, som drabbat honom, blir ersatt.

Det är enligt mitt förmenande af stor betydelse för lärarekåren att veta, att den kan hos regeringen vänta en fullt *opartisk* pröfning, då det gäller att värna om dess tyvärr allt för kringskurna rättsliga ställning, och att således regeringen ej blindt litat på skolråd och domkapitel.

Förr i tiden hände det så godt som aldrig, att en folkskolelärare vann uti en rättegång, der det gälde hans rättsliga ställning. Var han af skolrådet varnad eller afsatt, så var den saken klar — någon ändring gjordes ej af Kongl. Maj:t. Man kan från gångna tider uppleta afsättningsbeslut, som i våra dagar förefalla rent af upprörande och som vittna om det största godtycke. Det lärer nu aflidne ecklesiastikministern Hammarskjöld till evärdelig berömmelse att hafva brutit med detta system. Med sin omutliga rättsuppfattning utgick han derifrån, att äfven en folkskollärare *kan* hafva rätt, låt vara, att han anklagas af sitt skolråd. Tack vare åtskilliga märkliga prejudikat från början af 1880-talet, hvilka på sin tid väckte stort uppseende, blef det fastslaget, att en folkskolelärare skulle få förklara sig öfver de gjorda anklagelserna samt att dessa skulle vara på något sätt styrkta.

Jag slutar med att uttrycka en förhoppning derom, att den mening, som för en stund sedan uttalades från statsrådsbanken, eller att man ej behöfver verkliga bevis, utan kan döma med tagen hänsyn till subjektiv uppfattning, ej må i liknande fall som detta hädanefter göra sig gällande, utan att aflidne statsrådet Hammarskjölds anda må lefva kvar inom ecklesiastikdepartementet, då det gäller att pröfva frågor om folkskolelärares varning och afsättning, att sålunda folkskolelärares må känna sig likställda med andra svenska medborgare och att äfven för dem må gälla den satsen, att ingen får dömas ohörd eller utan verkliga bevis. Först då kan lärarekåren med gladt mod gå till sitt viktiga och ansvarsfulla arbete.

Herr talman! Jag yrkar, att konstitutionsutskottets föregående anmälan må *med gillande* läggas till handlingarna.

Häruti instämde herrar *Berg* i Stockholm, *Fredholm*, *Johansson* i Öija, *Norman*, *Nydal*, *Nordin* i Sättna, *Jansson* i Edsbäcken, *Thylander*, *Guldbrandsson* och *Göthberg*.

Herr Elowson: Jag anser mig böra lemna en upplysning med anledning af ett uttalande, som hans excellens herr stats-

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

ministern nyligen gjorde. Sedan skolrådet i Gunnarsnäs församling afsatt folkskoleläraren Bergman, anförde denne besvär deröfver hos domkapitlet i Karlstad. Domkapitlets majoritet stadfäste afsättningen, men en af domkapitlets ledamöter var af afvikande mening, och hufvudinnehållet af denna afvikande mening står relaterad i slutet af sidan 9 och början af sidan 10 af konstitutionsutskottets memorial. Öfver detta domkapitlets utslag anförde folkskoleläraren Bergman underdånigst besvär hos Kongl. Maj:t. I sedvanlig ordning remitterades besvären till utlåtande af domkapitlet. Domkapitlet afgaf förklaring deröfver, och hvad nu hans excellens herr statsministern uttalade var, att denna förklaring är undertecknad af ordföranden och fyra ledamöter utan reservation. Detta uttalande har naturligtvis sin klara och fulla betydelse för hans excellens herr statsministern, eftersom han hade de undertecknade namnen för sina ögon. För kammarens ledamöter deremot skulle det kunna gifva anledning till något missförstånd. Karlstads domkapitel består nemligen af en ordförande och sex ordinarie ledamöter. Två af dessa ordinarie ledamöter ha den äran att vara riksdagsmän, en i Första Kammaren och en i Andra Kammaren. Såsom jag nyss nämnde förekom det en afvikande mening vid sjelfva hufvudbeslutets fattande; en ledamot afgaf nemligen den särskilda mening som står här angifven i konstitutionsutskottets memorial. Då förklaringen öfver hufvudbeslutet afgafs af domkapitlet och sedermera undertecknades af ordföranden och de fyra ledamöterna, var ingen af de båda riksdagsmännen närvarande. Domkapitlet är, såsom bekant, domfördt genom fem ledamöter, ordföranden deruti inberäknad. Således kunde båda de ordinarie ledamöter, som äro riksdagsmän, icke behöfva deltaga i nämnda förklarings afgifvande. Eljest är det vanligt i dylika fall, att om förklaring påfordras, så hemställer domkapitlet om bifall till sitt på anförda skäl fotade utslag, med iakttagande deraf, att, om någon af dem, som underteckna förklaringen, haft en från utslaget afvikande mening, han hänvisar till denna sin särskilda mening. Detta kunde naturligtvis icke ske i förevarande fall, då den, som hade den skiljaktiga meningen, icke deltog i domkapitlets förklaringsbeslut, utan vistades här vid Riksdagen.

Jag har velat anförda detta, på det att det icke må gifva anledning till det missförståndet, att denne ledamot skulle ha ändrat sin mening i hufvudsaken; den meningen har förvisso denne ledamot bibehållit hela tiden.

Herr von Friesen: Herr talman! Det är ett i detta betänkande omnämndt ärende, hvars afgörande förefaller mig böra i många hänseenden ingifva synnerligen allvarliga bekymmer. Det är det som finnes omnämndt på sid. 27 i en reservation af

herr Waldenström. Det rör ett kyrkorådsval i Järlåsa församling af erkestiftet.

Saken är i korthet den, att en medlem af nämnda församling valdes till medlem i kyrkorådet. Kyrkoherden i församlingen öfverklagade detta val och fick rätt i domkapitlet. Öfver domkapitlets utslag anfördes besvär hos Kongl. Maj:t, men Kongl. Maj:t gaf domkapitlet rätt. Kyrkoherden i församlingen hade stödt sina klagomål derpå, att den ifrågavarande personen icke skulle vara känd för »gudsfruktan och nit». Domkapitlet strök det förra skälet, men ansåg, att han icke var känd för »nit». Kongl. Maj:t stadfäste, som jag nämnde, domkapitlets utslag, sedan den föredragande, statsrådet Claëson, hemställt att Kongl. Maj:t »ej måtte finna skäl att göra ändring i domkapitlets utslag». Med ecklesiastikministern instämde tre af statsrådsledamöterna; till samma slut kommo två andra statsråd ehuru på delvis olika skäl. Deremot var det fyra statsrådsledamöter, hvilka voro af motsatt åsigt och ansågo att Kongl. Maj:t borde upphäfva domkapitlets utslag.

Nu heter det i 23 § i kongl. förordningen om kyrkostämma m. m.: »Ledamöter i kyrkorådet äro församlingens kyrkovärddar samt så många i kyrkostämma valde, för gudsfruktan och nit kände män, som församlingen finner lämpligt utse». Det är på dessa ord »för gudsfruktan och nit kände män», som vederbörande ha stödt sig, då de ansett, att valet borde upphäfvas. På särskilda skäl, på hvilka jag här icke vill ingå, ansåg kyrkoherden, att den ifrågavarande personen icke var känd för »gudsfruktan och nit», och domkapitlet, att han icke var känd för »nit». Nu har, som sagdt, statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet hemställt, att Kongl. Maj:t »ej måtte finna skäl att göra ändring i domkapitlets utslag». På denna korta framställning, den enda som står mig till buds, är det omöjligt att veta, hvad denna hemställan innebär. Man kan naturligtvis tolka den så, som att statsrådet ansåg ärendet vara af den art, att dess afgörande borde ligga i domkapitlets händer, och att således Kongl. Maj:t ej borde göra någon ändring i domkapitlets utslag, att, med andra ord, Kongl. Maj:t så att säga skjuter sakens materiella behandling ifrån sig och tänker, att det är en sak, der domkapitlet må afgöra, bäst domkapitlet gitter. Jag kan emellertid icke tänka mig, att detta skulle vara statsrådets uppfattning i en så vigtig fråga, der det gäller en valkorporations rätt i främsta rummet och en af församlingen vald medlems i andra rummet. Då återstår således endast den andra möjligheten, nemligen den, att statsrådet har ansett, att det skäl, som domkapitlet anfört, verkligen är så bevisande och så tvingande, att statsrådet på den grund icke funnit skäl att hemställa om ändring i domkapitlets utslag. Jag anser mig därför kunna taga för gifvet, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har godkänt

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

det af domkapitlet anförda skälet. Då ber jag att få fråga, huru skall det gå, om domkapitlet skall få bedöma, huruvida en af kyrkostämman vald person är känd för »gudsfruktan och nit»? Enligt min tanke äro dessa två egenskaper, att vara känd för gudsfruktan och nit, af den egendomliga art, att det är omöjligt för någon att derom bilda sig ett *objektivt* omdöme. Man kan ha den *subjektiva* uppfattningen, att den eller den personen är icke gudfruktig, och den subjektiva uppfattningen, att den eller den personen är icke nitisk; men huru man skall objektivt kunna fälla ett sådant omdöme, förstår jag icke. Jag vill dermed icke förneka, att personer kunna blifva försatta i den situationen, att de äro tvungna att om sina medmänniskor fälla ett dylikt omdöme, nemligen när de äro dessas förmän och ha att öfver dem utöfva disciplinär myndighet. Jag har sjelf såsom rektor ofta befunnit mig i det läget, att jag varit tvungen att gifva uttryck åt min personliga, subjektiva uppfattning om en persons egenskaper, såsom nit och skicklighet och dylikt. Om deremot, då det gäller en valkorporation, domkapitlet skulle öfver denna valkorporation kunna utöfva den disciplinära myndigheten, att domkapitlet finge säga: ni har valt en person, som icke är känd för gudsfruktan och nit — äro vi då icke inne på ett fullkomligt patriarkaliskt, godtyckligt styrelsesätt? Skulle icke på detta sätt en valmanskärs rätt komma att i hög grad blifva beroende på vissa personers egendomliga, subjektiva uppfattning? Är det så, att man anser, att bestämmelser i denna väg böra finnas, böra de ju så bestämdt formuleras, att hvar och en kan med lagen i hand bedöma, om de förhållanden verkligen förefinnas, som berättiga vederbörande myndigheter att uttala det omdömet, att en person icke är känd för »gudsfruktan och nit». Vill man återigen icke formulera sådana bestämmelser, då måste man betrakta nyss anförda ord, som stå att läsa i kyrkostämmoförordningen, såsom en allmän anvisning, såsom ett allmänt råd till vederbörande valberättigade vid kyrkostämman, att de skola kasta sina blickar på sådana personer, som äro för gudsfruktan och nit kända. Det är ju att märka, att i 24 § förekomma bestämda villkor för att en person skall kunna vara valbar. Der heter det nemligen: »ledamot i kyrkoråd eller skolråd kan ej vara: a) den, som är oberättigad att deltaga i kyrkostämmas öfverläggningar och beslut» och vidare b), c), d) ända till g). Der finnes deremot ingenting taladt om, att den är oberättigad, som icke är känd för gudsfruktan och nit, helt enkelt därför, att detta är en sak, som icke är möjlig, så vidt jag förstår, för någon myndighet att bedöma.

Jag skulle hafva tvekat att yttra mig så bestämdt i detta hänseende, då jag icke är någon lagkunnig person. Då jag emellertid finner, att en jurist, så ex professo som herr statsrådet Hammarskjöld, uttalat den meningen: »då enligt mitt förmenande

valbarhet till ledamot af kyrkoråd icke kan fränkännas man annat än på grund af de i 24 § af kyrkostämmoförordningen» — hvilken paragraf jag nyss uppläste — »omförmälda förhållanden, anser jag domkapitlets öfverklagade utslag böra upphävas och de derstädes anförda besvär ej förtjena afseende» (i detta yttrande instämde statsrådet herr von Krusenstjerna) — då, säger jag, jag finner, att en jurist ex professo har den uppfattningen, tvekar jag icke att uttala den mening, som jag, stödd uteslutande på mitt enkla lekmanaförstånd i denna sak, anser vara den enda rätta. När jag härtill lägger hvad statsrådet Husberg, med hvilken statsrådet grefve Wachtmeister förenade sig, yttrade: »Enligt min uppfattning har det i fjerde punkten af 23 § kyrkostämmoförordningen förekommande uttrycket »nit» en alltför allmän och obestämd betydelse för att från samma uttryck skulle kunna hemtas stöd för påståendet, att Eriksson icke uppfyller de i samma lagrum uppställda fordringar, och då jag ej heller finner valbarhet kunna fränkännas honom på grund af innehållet i de uti 22 § angående kyrkoråds uppgifter meddelade bestämmelser, anser jag domkapitlets utslag böra upphävas och de hos domkapitlet anförda besvär ogillas», så finner jag mig ytterligare styrkt i tanken, att hvad en lekman här vid första påseende finner vara det rätta äfven är det rätta.

Man har tyckt sig finna, att vid regeringens handhafvande på senare tider den uppfattningen velat göra sig gällande, att man icke skall hålla så mycket på den *formella* rätten, utan att man mera skall tänka på, hvad som kan vara klokt och lämpligt och handla i öfverensstämmelse dermed, så tyckes också enligt hans excellens herr statsministerns uttalande regeringens uppfattning hafva varit rörande målet angående folkskoleläraryn Bergman. Hvart skall det emellertid leda, om i synnerhet sådana saker som en valmanskårs rätt att utse medlem af ett kyrkoråd skola på sådant sätt läggas under regeringens pröfning, att regeringen skall kunna säga: det är icke bra, vi tycka icke, att det är nyttigt, att en sådan person väljes till ledamot af kyrkorådet.

Ja, man kommer kanske att säga: Men det andra är formalism. Ja, jag får säga, att när det gäller en valmanskårs rätt, enskilda personers rätt, då är den formella rätten af högsta värde; och släpper man den formella rättens grund, då är man ute på ett upprördt haf, och man vet icke, hvar det kommer att stanna.

Jag beklagar, att utskottet icke i enlighet med herr Waldenströms åsigt gjort en anmärkning i denna fråga, icke därför att det för mig är något nöje, att en anmärkning mot den ene eller andre af statsrådets ledamöter framställes, utan därför att vi i så fall fått en god bas att stå på vid diskussionen om denna fråga. Vi hade då kunnat från regeringsbanken få upplysning om hvilken regeringens uppfattning är i denna fråga, hvilket vi nu antagligen icke få. Vi hade fått veta, på hvad sätt gällande

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

lag skall ändras, för att vi skola slippa ifrån detta godtycke, som nu synes vilja göra sig gällande i dylika frågor. Med ett ord, vi hade fått ett uppslag till på hvilken ståndpunkt vi skola ställa oss i en så viktig fråga som denna.

Af detta skäl beklagar jag, herr talman, att konstitutionsutskottet icke velat gå samma väg som herr Waldenström med afseende på ifrågavarande ärende.

Med herr von Friesen instämde herrar *Anderson* i Hasselbol, *Nilsson* i Skärhus, *Johansson* i Öija, *Jansson* i Edsbäcken, *Broström*, *Nydal*, *Eriksson* i Elgered, *Spangenberg*, *Norman*, *K. G. Karlsson* i Göteborg, *Persson* i Arboga, *Andersson* i Helgesta, *Göthberg*, *Ericsson* i Ofvanmyra, *Hultkrantz*, *Olofsson* i Åvik, *Olsson* i Fläsbro, *Olsson* i Mårdäng, *Berg* i Göteborg, *Guldbrandsson*, *Lindgren* i Islingby, *Wallmark*, *Hammarström*, *Jansson* i Djursätra, *Zetterstrand*, *Segerdahl*, *Henricson*, *Ericsson* i Jönköping och *af Callerholm*.

Herr Waldenström: Herr talman! Mine herrar! Det är, såsom herrarne af detta utskottsbetänkande kunna finna, icke något nöje att vara ledamot af konstitutionsutskottet. Och jag har många gånger förundrat mig öfver utskottet just vid denna riksdag, särskildt i dess beslut angående de två punkter, som utgöra föremål för mina reservationer.

Men jag skall först med anledning af historien Bergman be att få nämna något, som kan tjena till belysning.

Domkapitlet i Karlstad har framställt honom såsom en bråkmakare, och det torde af handlingarne framgå, att han också är det. Men så har han också haft bråkmakare att göra med. När han till rådstufvurätten i Karlstad hade instämt skolrådets ledamöter för ärekränkning och de stodo der, anklagare och anklagade inför rätten, så behöfde rådstufvurättens ordförande — enligt hvad han sjelf berättat — aldrig tillrättavisa Bergman för oskickligt uppträdande, men väl måste han upplysa skolrådets ordförande och vice ordförande om, att det icke gick an att bete sig huru som helst inför domstolen. Detta kan tjena till belysning af bråkmakeriet.

Men den allvarligaste sidan af Bergmanska historien är, att Bergman förlorat sin pensionsrätt. Och jag anser det därför ytterst angeläget, att kammaren med gillande lägger denna punkt till handlingarne, på det att tilläfventyrs derpå må kunna byggas en motion till nästa Riksdag, att den förlorade pensionsrätten åt Bergman återställles, så vidt det låter sig göra med bevarande af det reglemente, som gäller för folkskollärarnes pensionsrätt.

Men ännu allvarligare än denna sak är det, som följer i min reservation angående herr statsrådet och chefens för landtförsvarsdepartementet sätt att, såsom han säger, »tillämpa» de nya stater,

som Riksdagen i fjor fastställt för musikkårerna vid våra särskilda regementen. Riksdagen bestämde då, att vid hvarje regemente skulle finnas en så och så beskaffad musikkår med en så och så stor aflöning. Nu skall statsrådet tillämpa detta. Och det sker icke på det sätt, att han säger: »de här personerna skola vi anställa och till dem skola vi utbetala den här lönen». Nej utan så, att han befäller, att de för ändamålet anslagna medlen skola gå in till musikkassan för att af truppförvaltningen *fritt disponeras*, såsom det heter, *oberoende af det ändamål*, hvartill anslagen äro beviljade, gå in till musikkassan för att af regementschefen användas dels till aflöning åt musikpersonalen, dels till andra musiken tillhörande ändamål.

Jag skall taga ett annat exempel, som torde kunna visa herarne, huru ecklesiastikministern med sin vänliga frihet skulle kunna tillämpa en likadan grundsats. Jag antager, att Riksdagen anslagit löner till tre nya lektorstjänster och fyra nya adjunkt-befattningar vid norra latinläroverket i Stockholm. Vid tillämpning häraf befäller nu Kongl. Maj:t, på tillstyrkan af ecklesiastikministern, att dessa tjänstemän icke skola anställas på stat, utan att löne-medlen skola gå in till läroverkets kassa, och de nya lärarne antagas på kontrakt, oberoende af de löner, som Riksdagen åt dem anvisat, samt att direktionen skall »fritt disponera» dem dels till de sålunda antagne lärarnes aflöning, dels till andra läroverkets ändamål. Detta vore precis samma förhållande.

Men sedan kommer Kongl. Maj:t och föreslår i proposition n:o 35 till innevarande Riksdag, att dessa sålunda utom stat på kontrakt antagna personer skola i *pensionshänseende* betraktas, som det heter, såsom vore de på stat anställda.

Jag säger åter: det har gått öfver mitt förstånd, att konstitutionsutskottet icke enhälligt varit med om att anmäla denna sak för Riksdagen. Enligt mitt förmenande är det den allvarligaste sak, som konstitutionsutskottet i år haft att behandla. Kan Kongl. Maj:t på det här viset sätta sig öfver Riksdagens beslut i afseende på stater, som Riksdagen fastställt för vissa tjänstemannakårer, kan Kongl. Maj:t göra detta utan anmärkning, hvart skall det sedan taga vägen?

Men det stannar icke vid detta. Kongl. Maj:t har genom samma dag fattadt beslut förklaradt, att, när en regementschef antager musikpersonal af manskapsklassen, så skall han ega att bestämma, huru stort belopp af sin aflöning den antagne skall årligen insätta i sparbank, ankommande det sedan på aflöningsreglementet, huruvida personen till sist skall förlora eller få ut, hvad han sålunda insatt. Hvem har gifvit Kongl. Maj:t bemyndigande att sålunda förordna regementschefen till förmyndare öfver dessa personer med afseende å deras aflöning, hvilken Riksdagen till beloppet bestämt?

Jag har känt mig verkligen upprörd öfver detta. Kongl.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Maj:t förklarar i sina skrivelser och beslut, att regementschefen endast skall se till, att *antalet* musikanter blir det, som Riksdagen bestämt. Med aflöningen får han förfara, såsom det heter, oberoende af de stater, som Riksdagen fastställt. För min del har jag tänkt: hvad skall man göra med ett konstitutionsutskott, när sådant får passera utan anmärkning?

Jag skall icke fästa mig vid historien Österberg något närmare. Jag har genomläst handlingarne angående denna undervisningsfråga vid nya elementarskolan, och jag får säga, att lika ifrig, som jag var att medverka till att denna skola skulle få ett nytt skolhus, lika ifrig skall jag vara att medverka dertill, att samma skola skall få en annan ordning. Ty det är verkligen, när man läser handlingarne, bedröfligt. Men det må nu så vara.

Jag skall öfvergå till Järlåsa-historien. Herrarne kunna förstå, att för mig har denna sak ett särskildt intresse. Det torde icke vara för herrarne obekant — och är det så, skall jag härmed göra det bekant — att det fins flera hundra, ja, kanske ett tusen, frikyrkliga män, som sitta såsom ledamöter i kyrko- och skolråd i hela vårt land. Och herrarne kunna förstå, om Kongl. Maj:t besluter, att sådana personer icke äro behöriga att inväljas i kyrko- och skolråd, hvad det skall hafva för följder.

Nu kan man invända, att Kongl. Maj:t endast bestämt, att de icke få inväljas i kyrkoråd. Men det kommer på ett ut. Ty i de flesta, ja, kanske i alla landsförsamlingar utgöras kyrko- och skolråd af samma personer. Nu är det ock allmänt bekant, att dessa frikyrkliga i de särskilda socknarne äro de, som allra lifligast intressera sig för skolsaken samt för ungdomens undervisning och uppfostran; och de blifva genom Kongl. Maj:ts beslut helt enkelt uteslutna från rättigheten att vara skolrådsledamöter! Hvar enda prest, som hädanefter kommer att öfverklaga val af en sådan man, har att vänta att af Kongl. Maj:t få rätt; och hvarje dylikt val kommer i så fall att upphävas. Jag hoppas, att det icke skall komma att ske — ty det finnes äfven kyrkoherdar med kristligt sundt förnuft — och det är i detta syfte, jag dragit fram saken för Riksdagen.

Herr von Friesen sade, att man icke kunde af min reservation i denna punkt veta, om ecklesiastikministerns hemställan berott derpå, att han ansåg, att Kongl. Maj:t icke skulle blanda sig i domkapitlets angelägenheter, eller derpå, att han i sak instämt med domkapitlet, men han antog det senare. Ja, jag beklagar verkligen, att jag icke anfört hans yttrande fullständigt. Jag hade det i manuskriptet, men då jag tyckte, att reservationen blef för lång, uteslöt jag det. Saken var emellertid den, att statsrådet förklarade den ifrågavarande personen, på grund af hvad domkapitlet anfört, obehörig att vara ledamot af kyrkorådet. Det var skälet. Således var herr von Friesens antagande alldeles riktigt.

Huru vederbörande förfarit i denna sak, skall jag be att få i all korthet meddela.

Första gången Eriksson föreslogs till kyrkorådsledamot, vägrades proposition på hans val, därför att han var frikyrkoman. Då anmälades saken hos justitieombudsmannen, som yrkade ansvar å kyrkoherden-valförrättaren hos domkapitlet. Domkapitlet förklarade, att proposition icke kunde lagligen vägras, men tillade, att kyrkoherdens förfarande icke var af den art, att något ansvar för olagligt förfarande kunde derå följa. Justitieombudsmannen har öfverklagat detta, och utslag har ännu icke fallit i högsta instans.

Men sedan detta skett, förklarades Eriksson, som vid förnyadt val fick de flesta rösterna, på grund af klagomål obehörig att vara kyrkostämmodamot, hvarför valet upphäfdes.

Som herrarne torde erinra sig — åtminstone många af herrarne — har vid två kyrkomöten varit fråga om att få in en ny lag om kyrkotukt, och i denna lag skulle det bestämmas, att de, som deltog uti nattvardsgång utanför statskyrkan eller läte sina barn döpas af lekmän eller deltog i andra frikyrkliga handlingar, skulle beröfvas rättigheten att få deltaga i val till kyrkoråd eller att sjelfva väljas till kyrkorådsledamöter. Detta af kyrkolagsutskottet vid 1893 års kyrkomöte afstyrkta förslag blef af samma års kyrkomöte afslaget, på den grund att den ifrågasatta lagen, afven om den komme till stånd, icke skulle komma att uppbäras af den allmänna meningen, utan fast mera stå i strid deremot, hvilket förhållande skulle ännu mera öka svårigheten vid lagens tillämpning. Således har Kongl. Maj:t en gång begärt att få en sådan kyrkotuksåtgärd bestämd mot frikyrkliga personer, och kyrkomötet har två gånger behandlat saken samt senare gången afslagit förslaget. Men nu utöfvar Kongl. Maj:t icke förty mot denne Eriksson denna fullkomligt lagstridiga kyrkotuksåtgärd. Och icke allenast det, utan Kongl. Maj:t kränker också Järlåsa församlings lagliga rättighet att till ledamöter af skolråd få välja personer, som icke äro diskvalificerade dertill. Hvad som enligt nuvarande kyrkostämmoförordning diskvalificerar en person i religiöst afseende är att han tillhör ett främmande trossamfund eller anmält sig till utträde ur statskyrkan, och i borgerligt afseende att han icke fyllt 25 år, icke råder öfver sig och sitt gods o. s. v.; men icke någon af dessa diskvalifikationsgrunder har någon tillämpning på Eriksson.

Jag ber att få tacka herr von Friesen och alla dem, som instämt med honom, därför att de så kraftigt uttalat sitt ogillande af och sitt beklagande öfver, att ett sådant beslut kunnat fattas af Kongl. Maj:t i strid mot deras råd, som voro de egentligen sakkunnige i statsrådet. Ty, som herrarne se, ha med ecklesiastikministern instämt statsråden Palander, Crusebjörn och Odelberg, och de kunna ju egentligen icke kallas kyrkolagfarna, och hvad

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

numera afgångne statsrådet Annerstedt beträffar, så är ju han mer än tillräckligt känd för sin varma kyrklighet.

Jag instämmer med herr von Friesen i hans kraftiga inlägg i denna fråga.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Dechargebetänkandet företer i år, med sina två anmärkningar och en lång rad af reservationer, en sådan förbistring af olika meningar, att det kan synas svårt att finna sig till rätta deri. Jag tror dock, att en röd tråd skall befinnas genomgå det hela, om man, såsom en af de föregående talarne yttrat, fasthåller vid att de viktigaste anmärkningarna framkommit i form af reservationer. Bland dessa återfinnas t. ex. anmärkningar angående bristande hänsyn till Riksdagens beslut både i ekonomiska och civilrättsliga frågor, anmärkningar rörande den lagenliga tolkningen af kommunalförordningarna, anmärkningar angående gränserna för tjenstemans rätt att utöfva sitt embete och att varda hörd, innan han blir domfäld. Jag skall likväl icke uppehålla mig vid dessa anmärkningar, då de redan blifvit tillräckligt behandlade och i alla fall icke kunna leda till åtgärd; jag har endast velat konstatera, att de innehålla åtskilligt, som är värdt Riksdagens eftertanke.

För öfrigt håller jag före, att man vid bedömande af hithörande förhållanden måste taga tillbörlig hänsyn dertill, att konstitutionsutskottet för närvarande har svårt att på tillfredsställande sätt fullgöra sin granskningspligt i följd af de tunga och föråldrade former för den konstitutionella kontrollen, som finnas i vår regeringsform och som för att ej förlora sin betydelse kräfva en snar ändring. Ty vissa fel och missrätningar i administrationen kunna ofta behöfva anmärkas och rättas, utan att Riksdagen därför bör yrka på aflägsnande af en Konungens rådgifvare.

Närmast har jag emellertid begärt ordet med anledning af ett yttrande, som fälles ifrån statsrådsbanken rörande fallet Bergman. Hans excellens herr statsministern uppläste nemligen domkapitlets och skolinspektörens yttranden i frågan, men medgaf, att de icke voro särdeles upplysande, och i det afseendet tror jag, att vi alla ge honom rätt. Den enda upplysning af värde, som dervid framkom, var den, som finnes i konstitutionsutskottets betänkande på sid. 16, der ett stycke af skolinspektörens berättelse finnes anfördt. Utskottet har sålunda redan tagit hänsyn till ifrågavarande sida af saken.

Emellertid återfåns icke i nämnda yttranden, hvad som framför allt bort finnas der, nemligen bevis för att den läraren meddelade varningen befunnits fruktlös. Någon sådan bevisning har ifrågavarande sak, äfven om å bådadera parternas sida åtskilligt kunnat anmärkas, icke åstadkommit, och därför har läraren genom den icke förty verkställda afsättningen vederfarits orätt. Hans excellens herr statsministern beklagade också hvad

som skett och instämde med en talare på stockholmsbänken, som fäst uppmärksamheten på, att den anmärkta åtgärden icke allenaast vore i och för sig beklaglig utan äfven åstadkommit, att en tjänsteman blifvit beröfvad en vigtig rättighet, nemligen rätten till pension. Då emellertid läraren i fråga nu erhållit ny ordinarie anställning vid folkskola och sålunda visat sig ha vunnit förtroende hos en annan församling, så förmodar jag, att man på grund af det från statsrådsbänken yttrade kan ha rätt att förvänta, det åtgärder från regeringens sida bli vidtagna för att återinsätta läraren i den honom genom ifrågavarande åtgärd beröfvade rätten till tjänstårsberäkning för pension.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Herr talman! Jag har redan vid diskussionens början instämt med herr Boëthius, som klart utvecklade den föreliggande frågans statsrättsliga sida, i hans yrkande. Men på grund af hvad sedermera framkommit, ber jag att nu få ändra detta derhän, att jag i stället instämmer med dem, som yrkat, att utskottets anmärkning under punkt 2 måtte med gillande läggas till handlingarna.

Herr Byström: Herr talman, mine herrar! Jag vill säga några ord rörande Järlåsa-frågan.

Mig förefaller det icke så synnerligen märkligt, att en frikyrklig person icke blifvit invald uti ett statskyrkligt kyrkoråd, ehuru äfven jag, i likhet med öfriga talare, som yttrat sig i samma rigtning, ansett att det statsråd, som föredragit detta ärende, icke handlat enligt de bestämmelser, som gälla för val af kyrkoråd. Men deremot anser jag det vara synnerligen upprörande, att man kunnat vägra den ifrågavarande personen att få inväljas i skolrådet. För framtiden kommer man sålunda antagligen att vägra personer i liknande ställning eller med liknande åsikter att kunna inväljas i skolråd.

Det synes mig, som om man undertryckt församlingsbornas rätt att få utse medlem af detta råd.

Likaledes synes det mig, att man undertryckt den enskildes rätt att få mottaga det förtroende, som valmännen velat ge honom genom att utse honom till ledamot af skolrådet. Att detta icke är lagenligt har redan framhållits af ett par talare, som här yttrat sig, hvarjemte det framgår af en del statsråds yttranden, som här citerats.

Jag håller före, att kyrkoherden i Järlåsa förfarit orätt. Han skulle ha kunnat förfara på annat sätt, om han velat bli kvitt denne herr Eriksson, nemligen genom att tillämpa bestämmelserna i 1858 års förordning, en förordning, som blifvit åtskilligt förändrad genom 1868 års förordning, hvilken handlar om särskilda sammankomster för andaktsöfning. Det heter i sistnämnda förordning, att medlemmar af evangeliskt lutherska kyrkan vare ej förment att sammankomma till gemensamma andaktsöfningar

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

utan vederbörande presterskaps omedelbara ledning. Det synes här att kyrkliga medlemmar ha rätt att komma tillsammans för andaktsöfningar och för sina gudstjänster. De kunna sålunda ej härigenom anses förverka sin rätt att få väljas till här afsedt förtroendeuppdrag. Men uti samma lagrum stadgas också huru man skall förfara med personer, som anses befrämja sådan lära, som leder till söndring och till sådana följder, att kyrkorådet skulle kunna inskrida, och väl vore af beskaffenhet, att man icke kan anse en person, som gjort sig skyldig till sådant, vara valbar till skolråd eller, om man så vill, till kyrkoråd. Men denna lag har kyrkoherden i Järlåsa tydligen icke velat eller icke ansett sig kunna följa. Den är ock ganska omodern i visst fall. Men detta är den väg, som, så vidt jag kan förstå, man skulle kunna gå för att få en till kyrkan hörande person i en sådan ställning, att han icke skulle kunna inväljas i kyrkoråd eller skolråd. För mig är det synnerligen hotande, att man ifrån kyrkligt håll skall vara utsatt för trakasserier sådana som de ifrågavarande, därför att man hyser frikyrkliga åsigter.

Jag har förut vid ett annat tillfälle framhållit, att det är högeligen önskligt, att man öfver allt skilde på kyrkoråd och skolråd, så att en person, som kanske själf icke vill komma in i ett kyrkoråd, men väl anser sig kunna ingå uti ett skolråd, måtte kunna göra detta, om han väljes dertill.

Jag tror också, att det finnes många frikyrkliga, som icke precis äro så mycket intresserade af att tillhöra ett statskyrkligt kyrkoråd, men anse sig ha rätt och i många fall skyldighet att låta sig inväljas i skolråd.

För öfrigt vill jag instämma med hvad en del andra talare sagt i denna riktning.

Herr Boëthius: Herr talman, mine herrar! Jag gjorde det yrkandet, att anmärkningen i punkt 2 skulle utan vidare läggas till handlingarna. Jag yrkade icke, att den skulle med gillande läggas till handlingarna förnämligast af det skäl, att jag tycker, att, när medlemmar af konstitutionsutskottet gjort anmälan för kamrarna, det egentligen icke tillkommer dem att uppmana respektive kamrar att gilla eller ogilla deras beteende. Emellertid, när det nu blifvit yrkadt, att anmärkningen skall med gillande läggas till handlingarna, och då det är klart af mitt förra anförande, att jag delar en sådan uppfattning, skall jag, för att förkorta proceduren, be att få återtaga mitt yrkande och i stället förena mig med dem, som yrkat, att punkt 2 måtte med gillande läggas till handlingarne.

Häruti instämde herrar *Pantzarhielm*, *Persson* i Arboga, *Hammarström* och *Nilsson* i Skärhus.

Herr Sandquist: Jag instämde nyss i det yrkande, som professor Boëthius hade, men då han på skäl, som af honom nu anförts, återtagit detta yrkande, har jag begärt ordet för att tillkännagifva, att jag återtager mitt förra instämmande samt instämmer uti hans senaste yrkande.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

Herr friherre Ericson: Herr talman, mine herrar! Jag har icke begärt ordet för att ur konstitutionel synpunkt lösa vare sig den ena eller den andra punkten, utan jag har begärt ordet för att söka gifva någon förklaring ur saklig synpunkt.

Herr Waldenström har gjort en anmärkning mot chefen för landtförsvarsdepartementet, men de konstitutionella spörsmål, som deri framdragas, skall jag, som sagdt, icke vidare beröra utan endast söka gifva upplysningar i sak. Jag vågar mig icke in på en tolkning af grundlagarne. Det är allt för kinkigt. Man kan visserligen tycka, när man tager grundlagarne i sin hand och läser en paragraf, att man ganska väl förstår densamma, i synnerhet som ju grundlagarne skola tolkas efter ordalydelsen, bokstafven, men huru det i alla fall må vara, för att tolka dem rätt fordras en mera allmän uppfattning om grundlagens ord och bud. än den kan ega, som icke dermed sysselsatt sig mera än jag gjort. Dertill fordras att vara en gammal konstitutionsutskottsledamot eller att sedan årtionden tillbaka hafva egnat tid och uppmärksamhet åt att tillse, att vår grundlag hålles i vederbörlig helgd.

Efter hvad jag kan tolka grundlagens bud, så är emellertid hela den diskussion, som här förekommit, utöfver de två första punkterna i konstitutionsutskottets utlåtande, alldeles grundlagsvidrig. I detta afseende har jag naturligtvis alldeles orätt, ty praxis är gifven, och någon erinran deremot har icke blifvit gjord ens af de allvarligaste grundlagstolkare.

Hvad nu dessa musikkårens vidkommer, så är det nog så, att utan en åtgärd, ungefär sådan som den af departementschefen företagna, skulle arméen vara temligen redlös med afseende å sina musikkårer. Jag anser visserligen, att ett förbi-seende begicks, då staterna framlades för förlidet års riksdag. Man borde nemligen då i motiven hafva omtalat, att dessa musikkårer fortfarande afsåges att ordnas så, som hittills varit fallet. Om en sådan förklaring influtit i motiveringen, så hade måhända frågan aldrig väckts på tal i denna stund.

Vi hafva i närvarande stund vid ett regemente 1 regements-trumslagare, 10 fältmusikanter och 40 trumslagare eller spel i nummer. Vi få nu enligt den nya staten 8 eller 10 musiksergeanter — jag minnes icke riktigt, om det är 8 eller 10 — och 24 signalister eller trumslagare. Nu säger det sig sjelft, att man icke kan ordna en musikkår med 10 fältmusikanter. För att få en musikkår måste man ovilkorligen använda äfven de spel i nummer, som vi nu hafva. Men dessa få icke någon

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

annan lön än nummerlön, ett vakant nummer, d. v. s. en sådan karl får 150 kronor, men för så låg aflöning kan man naturligtvis icke få en musiker. Dessa spel i nummer äro lika framstående musici som någonsin fältmusikanterna, och vi måste betala dem lika högt som dessa senare. Såväl de ena som de andra torde i allmänhet betalas med 4—800 kronor och allting fritt under mötetiden. Detta tages ur musikkassan, hvaremot alla inkomster sammanföras till denna kassa. Samma blir förhållandet framdeles. Man kan icke åstadkomma en musikkår med 8—10 musikunderofficerare på stat utan man måste söka förstärkning bland signalisterna. Men dessa hafva icke mer än 150 kronor enligt staten och 10 öre i dagaflöning och för en sådan lön kan man naturligen icke få några musici, utan vi skulle stå alldeles redlösa.

Vidare skola vi uppfostra trumslagare. Vi taga in pojkar på 13—14 år. Vi gifva föräldrarna 30, 40, 50 kronor. Och så få pojkarne lära sig blåsa horn och slå på trumma. När de så approberas vid 15—16 års ålder, så får pojken 100 kronor, och dermed äro föräldrarna mycket belåtna. Under den korta tiden för värnplikten kan en person icke hinna lära sig blåsa horn och slå på trumma, utan man måste fortfarande taga och lära upp pojkar och skall man då hålla sig strängt efter den fastställda staten, så skola de aflönas med 150 kronor pr år och 10 öre i dagaflöning eller tillsammans 180 kronor. Men det blir för galet att gifva en liten pojke på 14, 15 år 150 à 180 kronor om året. Ofta nog upptäckas hos dessa små pojkar, som man fostrar upp, goda musikaliska anlag. Man gifver dem då musikalisk uppfostran, inackorderar dem hos musikunderofficerare, hos hvilka de få lära sig traktera något instrument, och slutligen är det icke allt för sällsynt, att man längre fram underhåller dem vid Musikaliska Akademien. Om vi tänka oss dessa kapell, som här i staden finnas, så är det i dem — ja, äfven i hofkapellet — icke få, utan ett betydande antal, som på det viset fått sin uppfostran.

Hvad dessa konstitutionella spörsmål beträffar, så vill jag, som sagdt, icke vidröra dem, men jag vill framhålla, att om de åsigter, som här uttalats, komma att blifva gällande, så finnes — såvidt jag kan se — icke någon annan möjlighet att ordna denna sak, än att Kongl. Maj:t kommer in till Riksdagen och begär ett betydande anslag, som ovilkorligen behöfves för musik-kårernas upprätthållande.

Nu kan det visserligen svaras på detta: »Ja, hvad skall man med musikkårer? Sådana kunna vi vara af med.» Ja, bevars; de äro icke ett oafvisligt vilkor för striden. Franska armén försökte också ett par år på 1880-talet att undvara musikkårer, men det gick icke mer än ett par år. De måste sedan taga igen dem. Det militära lifvet och den verksamhet, till hvilken våra värn-

pligtige inkallas, är så pass ensidig och enförmig, om jag så får säga, och de värnpliktige äro derunder så pass strängt i arbete, att det emellanåt verkligen behöfves något, som lifvar, väcker och gläder sinnet hos dem. Många af dem hafva naturligen musikaliska känslor, och för dem är det verkligen en stor tillfredsställelse och njutning att få höra vacker musik, och man ser också, hurusom, när musikkåren spelar på mötesplatsen, beväringen samlar sig rundt omkring, liggande och stående i stora massor, och verkligen njuter af detta nöje.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

(Forts.)

Men det är icke allenast för freden, utan äfven för kriget, som dessa musikkårer hafva sitt värde och äro till gagn, ehuru visserligen icke så, att de äro till gagn i sjelfva striden. Man tågar icke nu med flygande fanor och klingande spel till anfall mot fienden. Men då det är uppehåll och stiltje i operationerna, då behöfves det, att dessa musikkårer kunna efter ansträngningar och mödor, som trycka sinnet, komma med något, som åter lifvar sinnet, väcker hemlandstoner, med ett ord rycker upp truppens känslor från allt, som trycker densamma. Således ega musikkårerne nog sitt värde. Detta är också anledningen till att alla arméer behållit sina musikkårer och icke tagit bort dem, med undantag af den franska armén, och den tog igen dem efter två år.

Musikkårerne äro äfven af betydelse ur en annan synpunkt, ehuru denna icke är så tungt vägande. Alla dessa kapell, som rundt hela landet bland vårt folk sprida glädje och tillfredsställelse, huru skulle dessa kunna existera, om icke flertalet eller åtminstone ett betydande antal af dess medlemmar voro engagerade i armén. Tack vare de inkomster, som de erhålla dels från armén, dels såsom medlemmar af kapellen, kunna de existera, men om endera af dessa begge inkomstkällor ryckes undan, kunna de icke existera, utan andra få betala så mycket mera.

Ja, ännu en gång, herr talman, upprepar jag, att jag icke vill inlåta mig på det konstitutionella i denna punkt och derom uttala några åsigter, utan jag har velat endast frambara denna förklaring af sjelfva saken.

Herr Hedin i Stockholm: Herr talman! Det finnes i den föregående talarens yttrande ingenting, som kan förklara den tillintetgörrelse af Riksdagens i enlighet med Kongl. Maj:ts begäran fattade beslut, hvilken skett på föredragande departementschefens tillstyrkan. Behöfvet af musikkårer i fred och i krig, hofkapellets förhållanden, hemlandstonerna, musikkapellens vara eller icke vara, frågan huruvida det är rådligt att taga bort militärmusiken eller ej, o. s. v., allt detta har med den fråga, som nu är före, icke mer att göra, än konstitutionsutskottets anmärkningar hafva något att göra med kejsarinnan-mutter i Kina. Det är för resten icke något konstitutionellt spörsmål jag väckt. Jag har

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

endast velat för dem, som vilja begagna sitt sunda förstånd och icke äro oförmögna att läsa hvad som står skrifvet, påpeka några fullt klara och tydliga konstitutionella sanningar. Det är icke konstigt att förstå följande ord, som äro hemtade från § 62 i regeringsformen: »Sedan statsverkets behof blifvit af Riksdagen pröfvade, ankommer det på Riksdagen att en deremot svarande bevillning sig åtaga samt att tillika fastställa, huru särskilda summor deraf skola till särskilda ändamål användas, och dessa summor under bestämda hufvudtitlar uti riksstaten anslå.» Det är icke heller svårt att förstå följande (§ 64 regeringsformen): »Såväl rikets ordinarie statsmedel och inkomster som hvad, på sätt omförmäldt är, under namn af extra ordinarie utlagor eller bevillningar till statsverket af Riksdagen anslås, vare under Konungens disposition, att till de af Riksdagen pröfvade behof och efter den upprättade staten anordnas.» Det är icke heller svårt att förstå följande (§ 65 regeringsformen): »Dessa medel må icke annorlunda användas, än fastställt blifvit; varande statsrådets ledamöter ansvariga, om de låta afvikelse derifrån ega rum, utan att till protokollet föreställning deremot göra samt anföra hvad Riksdagen i denna del förordnat.» Det är icke statsrådets ledamöter, med chefen för landtförsvarsdepartementet i spetsen, som låtit en afvikelse ega rum, utan de hafva med honom i spetsen föreslagit Konungen att sätta sitt namn under en kungörelse förlidet år, hvilken tillintetgör hvad Riksdagen fastställt i enlighet med Kongl. Maj:ts förslag; detta är icke konstigt att förstå. Det är heller icke så konstigt att begripa 39 § 2 mom. riksdagsordningen, som i dess första del lyder: »Utskottet tillkommer ock att efterse och granska, huruvida gjorda eller förordnade utbetalningar af statsmedlen icke öfverstigit beloppet af de hufvudtitlar, hvilka af Riksdag uti uppgjord statsreglering blifvit fastställda, och huruvida utbetalningarna äro grundade på behörigen upprättade stater, eller Konungens med vederbörlig kontrasignation utfärdade anordningar, samt styrkta med behöriga qvittenser af dem, som medlen emottagit. Skulle, mot Riksdagens beslut, de till någon hufvudtitel anslagna summor befinnas dragna till andra ändamål än dem, som under samma hufvudtitel höra, eller något af Riksdagen fastställt anslag befinnas öfverskridet, skall utskottet hos kamrarne göra anmälan emot den embetsman, som en sådan anordning kontrasignerat, hvarefter förfäres enligt 106 och 107 §§ i regeringsformen.» Det är icke så fasligt svårt att förstå 5 § af lagen om ansvarighet för statsrådets ledamöter, hvilken paragraf jemväl handlar om dessa saker och för öfverträdelse härutinnan hotar med mistning af embetet.

Det fins icke en enda sak i alla våra grundlagar, som omhandlas på så många ställen och i så otvetydiga ordalag som just denna. Detta är således icke någon konstitutionel fråga, utan frågan är den: skall riksdagen tillåta, att herr statsrådet

och chefen för landtförsvarsdepartementet med Riksdagens beslut, fattadt enligt Kongl. Maj:ts förslag, gör hvad han vill, så att ingenting deraf finnes qvar, och att de pengar, som anslagits för ett visst, bestämdt ändamål, användas till ett annat ändamål än det, som Riksdagen föreslagit? Detta är frågan.

Ang. fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.
(Forts.)

Öfverläggningen var härmed afslutad. Kammaren beslöt att med gillande af utskottets i denna punkt gjorda anmälan lägga punkten till handlingarna.

§ 2.

Vidare förelåg till kammarens afgörande statsutskottets utlåtande, n:o 6, angående regleringen af utgifterna under riksstans femte hufvudtitel, omfattande anslagen till sjöförsvaret.

Punkten 1:o).

Under återopande af statsrådsprotokollet öfver sjöförsvarsärenden för den 11 sistlidne januari hade Kongl. Maj:t i statsverkspropositionen under femte hufvudtiteln, punkten 1, föreslagit Riksdagen,

Ang. ökning af anslaget till aflöning till flottans kårer och stater.

dels att godkänna stater för flottans officerskår, för flottans underofficerskår, för flottans sjömanskår, för flottans skeppsgossekår, för flottans mariningeniörstat, för flottans marinläkarekår, för flottans poliskår samt å dagaflöning till officerare och underofficerare vid flottan, af den lydelse bilagorna n:is 2—9 vid statsrådsprotokollet utvisade;

dels att medgifva, att marinöfverläkare och förste marinläkare måtte för rätt till erhållande af ålderstillägg tillgodoräkna sig den tid, han med fullmakt innehaft tjenst såsom regementsläkare vid flottan, samt att marinläkare af 1:a klassen måtte i samma afseende tillgodoräkna sig den tid, han med fullmakt innehaft tjenst såsom förste bataljonsläkare vid flottan;

dels att medgifva, att den, som, efter att hafva minst tre år varit såsom läkare eller stipendiat anstald i flottans stam, anstaldes i marinläkarekåren i flottans reserv och derefter fullgjorde de skyldigheter, som vore eller blefve stadgade för marinläkare i flottans reserv, måtte, sedan han, efter att hafva tillhört marinläkarekåren i flottans stam eller reserv under sammanlagdt minst 20 år, erhållit afsked samt uppnått en ålder af 55 år, komma i åtnjutande under sin återstående lifstid af en årlig pension å 500 kronor;

dels ock att i riksstaten för år 1903 höja anslaget till aflöning för flottans kårer och stater från 2,911,979 kronor till 3,313,469 kronor, eller med 401,490 kronor.

Ang. ökning
af anslaget
till aflöning
till flottans
kårer och
stater.

(Forts.)

I sammanhang med Kongl. Maj:ts förevarande framställning hade utskottet till behandling förehaft en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 129, deruti herr *Johansson* i Noraskog, såvidt under denna hufvudtitel kunde komma i betraktande, hemställt, att, med anledning af de af Kongl. Maj:t till denna Riksdag föreslagna ändringar i vissa lönestater, statsutskottet måtte, der så lämpligen ske kunde, formulera förslag till ifrågasatta aflöningsförmånernas, särskildt ålderstilläggens, fördelning efter de i motionen närmare angifna nya grunderna, så att Riksdagen måtte blifva i tillfälle att derom fatta beslut.

Utskottet hemställde:

att Riksdagen måtte, med afslag å herr *Johanssons* i Noraskog angående ifrågavarande ämne gjorda förslag,

dels, under vilkor att den officerare jemte vederlikar vid sjökommendering nu medgifna förhöjning i dagaflöningen eller det s. k. sjöstillägget bestämmes till 25 % af den ordinarie dagaflöningen i land, godkänna stater för flottans officerskår, för flottans underofficerskår, för flottans sjömanskår, för flottans skeppsgossekår, för flottans mariningeniörstat, för flottans marinläkarekår, för flottans poliskår samt å dagaflöning till officerare och underofficerare vid flottan, af den lydelse bilagorna n:is 1—8 vid detta utlåtande utvisa;

dels ock bifalla hvad Kongl. Maj:t i öfrigt i detta ämne föreslagit.

Vid punkten var fogad reservation af herrar *Chr. Lundeberg*, *I. Wijk*, friherre *J. T. Gripenstedt*, *K. Bohnstedt*, *K. G. Bildt*, grefve *Ph. Klingspor*, *C. von Friesen*, *L. Grundberg*, grefve *C. O. Taube*, *F. G. M. Ridderbjelke*, *J. T. Kennedy* och friherre *C. J. Rappe*, hvilka hemställt om bifall till hvad Kongl. Maj:t i förevarande ämne föreslagit.

Efter föredragningen af *punkten 1:o*) lemnades på begäran ordet till

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet *Palander*, som yttrade: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag skall först och främst be att få vända mig till statsutskottsledamöterna från denna kammare och till dem framföra min stora tacksamhet för det synnerligen välvilliga sätt, hvarpå Kongl. Maj:ts proposition angående femte hufvudtiteln i utskottet blifvit behandlad.

Det är dock en punkt i utskottets utlåtande, som gör mig verkligen stora bekymmer, och det är den af utskottet i nu föredragna punkten 1:o gjorda hemställan till Riksdagen, att den förhöjning af dagaflöningen — det s. k. sjöstillägget — hvilken hittills

utgått med 50 procent å denna dagaflöning, skall hädanefter utgå med endast 25 procent.

Redan så långt tillbaka som år 1689 bestämde ett kongl. bref, att flottans personal skulle, då den var ute på sjötåg, erhålla s. k. fri förtäring. Genom ett annat kongl. bref af år 1752 bestämdes, att amiralitetsofficerarne skulle vid sjökommendering åtnjuta samma fördelar och villkor, som deras vederlikar vid indelta regementen i fält. Det förhöll sig nemligen då — och kanske fortfarande — så, att under mobilisering erhöll armén en särskild fältaföning, och jag förmodar, att man redan på den tiden betraktade flottan vara mobiliserad, när den drog ut på sjötåg. Så är ock fallet nu, ty då ett krigsfartyg lemnar stationen och går till sjö, äro fartyget och personalen fullt mobiliserade. 1854 års aflöningsreglemente bestämde, att sjökommenderadt befäl skulle åtnjuta ekiperingspengar, sjöaföning, tillökning i sjöaflöningen, hvilken under vissa förhållanden kunde höjas med 100 eller 200 proc., och skeppsportion. Enligt detta reglemente voro dessa ersättningar ganska rundligt tilltagna, och till bestyrkande af detta skall jag ur reglementet anföra ett exempel. En amiral af högsta klassen åtnjöt, när han var kommenderad på expedition till Ost- eller Vestindien, per dag trenne portioner samt 66 kronor. I närvarande stund åtnjuter en amiral under slika förhållanden endast omkring 30 kr. per dag.

Vid 1876 års riksdag inkom Kongl. Maj:t till Riksdagen med en proposition och begärde, att den fasta lönen för sjöofficerare och deras vederlikar skulle höjas, så att den blef högre än motsvarande aflöningar vid armén, under förutsättning att det då utgående sjötillägget skulle borttagas. Riksdagen bestämde då, att aflöningen i land, den fasta, skulle vara lika för armén och flottan, och såsom skäl för detta beslut anfördes, att officerarnes pensioner borde utgå med lika belopp, vare sig de tillhörde armén eller flottan. Men Riksdagen bestämde tillika, att sjöaflöningen skulle utgå såsom hittills varit fallet med 50 proc. förhöjning å dagaflöningen, samt att naturligtvis portioner och dietpengar skulle utgå såsom förut.

Då vi gå ut på våra vinterexpeditioner, räcker detta sjötilllägg på landdagaflöningen alls icke till, i synnerhet icke för fartygscheferna, ty de få i de allra flesta fall utom sina inkomster ombord sätta till ett eller annat tusental kronor af egna medel. Detta vet jag af egen erfarenhet, ty då jag för en tio år sedan tjänstgjorde såsom fartygschef under en långresa till Vestindien, dervid vi besökte hamnar, der lefnadskostnaderna visst icke voro särskildt höga och tillfälle att depensera i land icke erbjöds mer än vanligt, fick jag af egen kassa sätta till mellan ett- och två tusen kronor. I Norge har man denna sak ordnad på det viset, att en fartygschef, som på grund af representationsskyldighet måst gifva en fest ombord, eger att vid expeditionens hemkomst

Ang. ökning af anslaget till aflöning till flottans kårer och stater.

(Forts.)

*Ang. ökning
af anslaget
till aflönning
till flottans
kärer och
stater.
(Forts.)*

prestera räkning på hvad han utlagt och får då sina utgifter ersatta.

På vår utmärkta sjöofficerskår, alltid nitisk, kunnig och intresserad, ställas synnerligen stora kraf och ett enormt stort ansvar. Jag behöfver väl icke påminna herrarne om hvad det gäller för en ung sjöofficer, när han står på kommandobryggan till ett af våra moderna pansarfartyg, hvilka kunna hafva ett värde af fem till sex millioner kronor. Och han skall ansvara icke endast för denna dyrbara materiel, utan äfven för den till ett qvart tusental uppgående besättningen ombord. Han skall navigera fram detta fartyg, då chefen icke är på däck, och detta på eget ansvar, i öppna sjön eller i våra tränga, skäruppfyllda farleder, dag såväl som natt, under mörker och i tjocka.

Hvad gäller nu den föreliggande frågan? Jo, att sjöofficerskåren med vederlikar skall få bibehålla sina inkomster om bord och dertill den dagaflöningskrona, som går rätt igenom alla graderna, samt på denna krona få 50 procents förhöjning, d. v. s. 50 öre. Af den beräkning, som återfinnes under punkt 5 i den kongl. propositionen, se vi, att denna ökning af 50 procent skulle gå till omkring 10,000 kronor, hvilket är en försvinnande liten del af hela budgeten under femte hufvudtiteln, som uppgår till emellan 20 och 21 millioner kronor.

Nedsättningen till 25 procent från 50 skulle verka på det viset, att en subalternofficer finge 75 öre mer, en kapten 50 öre mer, en kommandörkapten 25 öre mer, en kommandör lika mycket och en amiral 25 öre mindre än hvad nu bestås, allt per dag räknadt. Men värst ställer sig saken för de föreslagna marinläkarne. Under förutsättning att marinläkarekåren blir organiserad på sätt Kongl. Maj:t föreslagit och bestämmelserna angående denna kår blifva af Riksdagen godkända, så skulle saken gestalta sig så, att de yngre, sjögående läkarne, d. v. s. marinläkarne af andra klass samt stipendiaterna — af hvilka de förra skulle få ett arfvode å 1,200 kronor om året och de senare åtnjuta årligt arfvode å 600 kronor — skulle få sju kronor per dag i traktement, på grund hvaraf de, om dagtraktamentet får anses såsom dagaflöning och, om 50 procents förhöjning beviljades, skulle få tio kronor och femtio öre om dagen, men med 25 procents förhöjning endast åtta kronor och sjuttiofem öre, d. v. s. en krona och sjuttiofem öre mindre inkomst pr dag. För en ung läkare, som har endast 600 kronor om året i arfvode och som, när han skall ut på en kommandering, måste lägga sig till med uniform och kosta på sig annan utrustning, spelar en krona och sjuttiofem öre om dagen en ganska betydande roll.

Herr talman! Med anledning af hvad jag nu haft äran anföra tillåter jag mig hemställa, att kammaren behagade i denna punkt besluta i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Smith: Herr talman, mine herrar! Jag kan delvis och i det väsentligaste instämma i hvad herr chefen för sjöförsvarsdepartementet yttrat, men jag har äfven något att för egen del tillägga.

Ang. ökning af anslaget till aflöning till flottans kårer och stater.

(Forts.)

När jag först fick i min hand statsutskottets utlåtande angående femte hufvudtiteln, blef jag helt förskräckt, när jag märkte, att statsutskottet föreslagit, att den för närvarande i vissa fall utgående förhöjningen i dagaflöningen skulle för alla flottans stater och kårer nedsättas från 50 till 25 proc. Nedsättningen skulle således drabba jemväl underofficersgraden. Lyckligtvis har jag i dag erhållit ett litet tillägg till statsutskottets utlåtande, hvaraf jag finner, att den farhåga, som jag måste till en början hysa — och som i alla fall till en del står kvar, om man fäster sig endast vid hvad som står tryckt i sjelfva utskottsutlåtandet — var onödig och berodde på, såsom det upplyses, ett tryckfel.

Vidare skall jag be att få yttra några ord om nödvändigheten af att icke minska den med 50 proc. förhöjning å dagaflöningen utgående sjöaflöningen. Jag vill då först nämna några ord rörande det inflytande en sådan minskning skulle utöfva på läkarnes ställning. Herr sjöministern har redan berört denna sak, men jag är i tillfälle att lemna en liten kort resumé öfver skillnaden mellan en förhöjning af sjötillägget å 25 och å 50 proc. Om sjötillägget nedsättes till 25 proc. af dagaflöningen till lands, som utgår med 7 kronor jemlikt kongl. brefvet den 31 augusti 1877, blifva inkomsterna med en beräknad tienstgöring till sjös af 120 dagar årligen: för *marinläkare af första klass*: arfvode 1,200 kronor och sjöaflöning 1,050 kronor eller tillsammans 2,250 kronor, och för *stipendiat*: stipendium 600 kronor och sjöaflöning 1,050 kronor eller tillsammans 1,650 kronor, under det att inkomsterna med samma beräknade tienstgöringstid för närvarande äro för *stipendiat med högre stipendium*: stipendium 600 kronor och sjöaflöning 960 kronor, tillsammans 1,560 kronor, och för *stipendiat med lägre stipendium*: stipendium 500 kronor och sjöaflöning 960 kronor eller sammanlagdt 1,460 kronor. Vi skulle således då förbättra rekryteringsvilkoren för fartygsläkare med respektive 690 och 190 kronor för de nu gällande löneklasserna, och om vi härigenom kunna förvärfva fullt dugliga fartygsläkare, kunna herrarne bäst sjelfva bedöma.

Vidhålla vi åter Kongl. Maj:ts förslag om sjötilläggets beräkning till 50 proc. af dagaflöningen till lands, har jag också här en tablå, som jag emellertid icke skall läsa upp i dess helhet, utan vill jag inskränka mig till att nämna, att det i detta fall skulle bli för marinläkare och stipendiaten en förbättring af respektive 900 kronor och 400 kronor i aflöningen för de nuvarande stipendiaterna med respektive 600 kronor och 500 kronor stipendium.

Medicinalstyrelsen har redan uttalat sina betänkligheter

*Ang. ökning
af anslaget
till aflöning
till flottans
kårer och
stater.*

(Forts.)

rörande möjligheten att för de af Kongl. Maj:t föreslagna aflöningsvilkoren kunna få dugliga och goda fartygsläkare, och då kunna herrarne förstå, att man med den af utskottet föreslagna dagaflöningen, som är sämre, ännu mindre skulle nå målet att erhålla goda läkare. Jag får således anhålla, att kammaren måtte skänka sin odelade uppmärksamhet åt behovet deraf, att läkarna måtte erhålla 50 proc. förhöjd dagaflöning, när de äro ombord. Emellertid är det väl icke skäl att, när man gått så långt och det endast återstår vår lilla officerskår, göra undantag för denna. Detta förslag är ju afsedt att utgöra en förbättring i lönevilkoren, och då borde det väl också bli en sådan förbättring, att, såsom det i allmänhet brukas, det kan dröja 25 år, innan frågan å nyo tages upp, och att till dess någorlunda belåtenhet må kunna råda. Det finnes nemligen ingenting, mine herrar, som så kraftigt understödjer fosterlandskänslan som medvetandet om ett innerligt samband mellan representationen och de för denna och för landet arbetande och stridande sjömilitärerna, och bevis derpå, att denna representation är hågad att skaffa officerarne och äfven öfriga ombord rimliga ekonomiska existensvilkor. På grund häraf får jag hemställa, att kammaren måtte bifalla Kongl. Maj:ts förslag, att 50 proc. förhöjning af den i land utgående dagaflöningen måtte bibehållas ombord för samtliga dertill redan nu berättigade.

Vidare skall jag be att nu också få yttra mig något om sådana aflöningsförslag för flottan, som visserligen icke äro synliga i Kongl. Maj:ts proposition och således icke heller i statsutskottets utlåtande, men hvilka jag dock har skälig anledning antaga utgöra föremål för bedömande och öfverläggningar inom intresserade kretsar och hos höga vederbörande.

Jag vill då särskildt beröra mariningeniörstatens och underbefälens vid flottan aflöningsvilkor. Om vi jemföra mariningeniörstatens aflöningsvilkor nu med hvad de voro 1875, skola vi finna en ytterst väsentlig skillnad till nackdel för mariningeniörerna. År 1875 egde en öfverdirektör och eger ännu — då för mariningeniörstaten icke ifrågakommit någon löneförbättring sedan 1875 med undantag af år 1900, då ett par ålderstillägg infördes, och kåren ökades med åtskilliga platser — en aflöning af 9,000 kronor, hvilket utgjorde 123 proc. af motsvarande grad vid flottan; en direktör hade 6,000 kronor, hvilket utgjorde 122 proc. af aflöningen för motsvarande grad vid flottan jemte ålderstillägg; en ingenjör med kaptens rang hade 120 proc.; en ingenjör af samma rang med ett ålderstillägg 130 proc. och en ingenjör med två ålderstillägg 150 proc. af aflöningen för motsvarande grad vid flottan. Sedan tillkommo år 1900 några nya befattningar vid mariningeniörstaten, och dessa aflönades jemväl med ända till 150 proc. af aflöningen för motsvarande grad vid flottan. Se vi nu efter, huru dessa aflöningar för mariningeniörstaten skulle ställa sig i jemförelse med aflöningen vid flottan efter den

nya aflöningens införande der, så finna vi en afgjord försämring. De, som hade 120 proc. af aflöningen vid flottan, få endast 95 proc., de, som hade 122 proc., få 82 proc., de, som hade 133 proc., få 88 proc., de, som hade 120 proc., sjunka ned till 74 proc., de, som hade 130 proc., till 84 proc. och de, som hade 150 proc., till 93 proc. Endast för de nyinrättade befattningarne, som förut hade en aflöning af 150 eller 120 proc. af aflöningen för motsvarande grad vid flottan, kommer aflöningen fortfarande att utgå med högre belopp än för motsvarande grad vid flottan, dock endast med 17 proc. förhöjning. Öfver hela linien finna herrarne således, att den proportion, som förut var rådande, väsentligen rubbats. Följande tabell uttrycker bättre än ord denna rubbning.

Ang. ökning af anslaget till aflöning till flottans kårer och stater.
(Forts.)

Tablå öfver Mariningeniörstatens och motsvarande officerares vid Kongl. Flottan löner under åren 1868—1902, uppgjord på grund af föregående utredning.

	1868	1875	1901	Enl. Kongl. prop. till 1902 års Riksdag Kr.	Marin-ingeniörs lön i % af officerslönen	
	Rdr rmt	Kr.	Kr.		1875	1902
Öfverdirektör (kom-mendörs rang)	7,000	9,000	9,000	9,000	+123	— 95
Direktör (kom.-kapt. 1:a gr. rang*)	5,000	6,000	6,000	6,000	+122	— 82
Direktör med ett ålderstillägg	—	6,500	6,500	6,500	+133	— 88
Ingeniör (kaptens rang)	3,000	4,000	4,000	4,000	+120	— 74
» d:o med ett ålderstillägg (eft. 1876)	—	4,500	4,500	4,500	+130	— 84
Ingeniör d:o med två ålderstillägg (eft. 1876)	—	5,000	5,000	5,000	+150	— 93
Ingeniör (löjtn. rang)	—	—	3,500	3,500	+150	+1,17
» med ett ålders-tillägg o. kapt. rang	—	—	4,000	4,000	+120	— 0,91
Ingeniör (löjtn. rang)	—	—	2,500	2,500		
» med ett ålders-tillägg o. kapt. rang	—	—	3,000	3,000		
Extra ingenjör (kapt. rang)	—	2,500	—	—		
Extra ingenjör (löjtn. rang)	—	—	2,000	2,000		
Underingeniör (underlöjtn. rang).....	—	1,000	—	—		

*) En direktör har 500 kr. i arfvode som Öfverdirektörsassistent, två ingenjörer hvardera 1,500 kr. i arfvode som Verkstadsföreståndare och två d:o resp. 450 och 300 kr. såsom lärare i underbefälsskolorna, men dessa äro i likhet med arfvoden åt officerare för extra befattningar, såsom lärare i skolorna etc., ej upptagna. Direktörs lön minskas med 500 och ingenjörs med 300, så länge boställe innehafves.

Ang. ökning
af anslaget
till aflöning
till flottans
kärer och
stater.

(Forts.)

	1868	1875	1901	Enl. Kongl. prop. till 1902 års Riksdag Kr.	Marin- ingenjörs lön i % af officerslön	
	Rdr rmt	Kr.	Kr.		1875	1902
Kommendör (Ch. f. Mar- införv. Milit. Afd.)	4,900	7,280	8,825	9,390		
Kom.-kapten 1:a gr. (Varfsdep. Chef).....	4,400	4,900	6,460	7,325		
Kom.-kapten 2:a gr. (Varfsdep. Chef).....	3,250	4,900	5,960	6,825		
Kapten 1:a kl. (med inqv.-bidrag)	2,650	inqv. 3,365	4,295	5,360		
Kapten 2:a kl. (med inqv.-bidrag)	2,150	inqv. 3,025	3,295	4,360		
Löjtnants 1:a kl. (med inqv.-bidrag)	1,275	inqv. 1,780	2,330	2,995		
Löjtnants 2:a kl. (med inqv.-bidrag)	1,075	—	—	—		
Underlöjtnants (med inqv.-bidrag)				2,215		

Man ser sålunda, att, under antagande att den kongl. propositionen af Riksdagen bifalles, följande förhållanden komma att ega rum. Direktörerna, som äro varfsdepartementschefer och hafva under sig en personal af 500 till 1,000 man, hvarigenom deras tid blifver till den grad upptagen, att de ej kunna skaffa sig någon biförtjenst, äro aflönade med 6,000 kronor, högst 6,500 kronor, under det att de militära varfsdepartementscheferna, som hafva blott cirka 200 man under sitt befäl, äro aflönade med 6,825 till 7,325 kronor, hvilket är betydligt mera. Af de sju äldsta ingenjörerna, hvilka alla för närvarande åtnjuta 4,000 kronors lön, hafva fyra en ålder, motsvarande en kommandörkapstens af första eller andra graden, med en aflöning af respektive 7,325 och 6,825 kronor, och de öfriga en ålder, motsvarande en kaptens af första klassen, med en aflöning af 5,360 kronor, under det att ingenjörerna fortfarande hafva 4,000 kronor.

Vidare får man taga i betraktande, att, då direktörsplatserna blott äro två, man icke kan ifrågasätta, att alla ingenjörer skola komma upp till detta rum, utan vid 55 års ålder sitter flertalet af ingenjörerna med en lön af 5,000 kronor eller mindre än en kapten af första klassen, hvilkens medelålder utgör 43 år, ty dessa hafva 5,360 kronor.

På samma sätt ställer sig förhållandet vid inträde i marin-ingenjörstaten. De der inträdande extra ingenjörerna äro betydligt äldre än de unga underlöjtnanterna, när de få fullmagt, och de komma ej upp till mera än 2,000 kronor, medan löjtnanter, som hafva ungefär samma ålder, få nära 3,000 kronor.

Besinnar man derjemte, att då flottans officerare gratis fått

sin uppfostran af staten, så hafva mariningeniörerna fått kostna på sig dyrbara teoretiska och praktiska kurser dels vid svenska tekniska skolor och dels vid verkstäder och vanligtvis jemväl vid specialskolor i England eller Frankrike. Då bjuder enligt min uppfattning både klokhet och rättvisa, att mariningeniörerna skola få en sådan lön, som framstående ingenjörer kunna göra anspråk på, ty eljest få vi inga sådana vid flottan, men det är just dem vi behöfva. Man bör tänka på att ingenjörerna hafva lättare att vinna anställning på annat håll än flottans officerare. De senare äro specialister på sitt allenastående område. Den uppfostran, de hafva fått, är särskildt afpassad för detta, och de hafva dessutom fått en sinnesriktning och lefnadsvanor, som stå i öfverensstämmelse med deras kall, och hafva icke så lätt att sätta sig in i andra förhållanden som ingenjörerna, hvarför man också stundom sett, att de misslyckats, när de försökt härmed.

Helt nyligen hemkom från Frankrike en ung ingenjör, hvilken utgått som primus från ett af världens förnämsta läroverk för skeppsbyggnadskonst. Han tänkte söka plats vid vår svenska flotta såsom ingenjör, men då han erfor lönevilkorens belopp, afstod han och for till Amerika, der man nu håller på att omdana örlogsflottan, och der han mottogs med öppna armar. Hvem vet, om icke i denne unge man kan dölja sig en Chapman, som nu gått förlorad för vårt fosterland och dess flotta.

På grund af hvad jag nu yttrat rörande mariningeniörstaten, gläder det mig att erfara, att en förbättring i dennas aflöningsvilkor är påtänkt, och jag är öfvertygad, att det förslag i detta afseende, som Kongl. Maj:t möjligen redan till nästa Riksdag kommer att framlägga, skall af kammaren mottagas med sympati.

Nu återstår endast att yttra några ord om en annan arbetande klass inom vår flotta, nemligen underofficerarne. Väl har det blifvit nämndt, att deras löner reglerades åren 1900 och 1901, men om man ser på dessa regleringar, finner man, att de äro ganska obetydliga. Dagaflöningen ökades med 15 öre för vissa klasser af underofficerarne, och dessutom fingo de inqvarteringsersättning af 140 à 180 kronor i Karlskrona och något högre belopp i Stockholm, hvilken förmån de förut en gång haft, men blifvit beröfvade. De äldre underofficerarne bo nu emellertid i allmänhet i kronans hus, och för dem har sedan år 1876 ingen löneförhöjning beviljats annat än dessa 15 öre, hvarmed man höjde dagaflöningen.

Dessutom eger det undantagsförhållandet rum med underofficerarnes aflöning, att den icke ökas vid advancement med undantag af maskiniststatens.

Vidare tillföll den ofvannämnda förhöjningen af 15 öre i dagaflöningen icke underofficerare af alla grader med undantag dock af maskiniststaten, och deraf har uppkommit det förhållandet, att underofficerskorpraler, som hafva i dagaflöning och upp-

Ang. ökning af anslaget till aflöning till flottans kårer och stater.

(Forts.)

Ang. ökning
af anslaget
till aflöning
till flottans
kårer och
stater.

(Forts.)

muntringspenningar 95 öre, hafva endast 5 öre om dagen mindre än sina förmån af närmaste grad.

Vidare hafva underofficerarne af maskiniststaten en annan fördel i den begravningshjelp, hvartill de äro berättigade. Det vore därför, tycker jag, mera konsekvent och rättvist, om äfven öfriga underofficerare kunde blifva tillgodosedda med begravningshjelp. Då tjenstgöringen för alla är ungefärligen lika riskabel, förefaller det mig nemligen, som om det vore med rättvisa öfverensstämmande, att, om en man dör under sin tjenstgöring, han må nu vara skeppare, konstapel eller styrman, han också bör hafva samma begravningshjelp, som tillkommer underofficer i motsvarande grad af maskiniststaten. Man har satt i fråga, har jag hört sägas, huruvida icke det skulle vara lämpligt att vid flottans underofficerskår såsom vid armén dela upp hyresbidraget, så att en del i form af servispenningar, en tredjedel ungefär, finge behållas jemväl af dem, som bo i kronans hus, och finner jag detta förslag mycket beaktansvärdt.

På grund af hvad jag här anfört vill jag återigen upprepa min tillfredsställelse öfver dessa rykten, att det lär vara i görningen någonting för att förbättra såväl mariningeniörernas som underofficerarnes aflöning. Och jag hoppas, att de, som nästa riksdag befinna sig här, må bli i tillfälle att få handlägga en kongl. proposition i nämnda rigtning. För öfrigt vidhåller jag mitt förr afgifna yrkande.

Herr *Hjelmérus* instämde häruti.

Herr vice talmannen *Swartling*: Herr talman! Som herrarne funnit af detta utlåtande, finnes vid detsamma fogad en reservation af ledamöter i utskottet från Första Kammaren. Dess innehåll skiljer sig egentligen endast i ett stycke från hvad utskottet föreslagit, nemligen i fråga om de af utskottet föreslagna nedsättningarna i det s. k. sjö tillägget.

Då jag för min del icke finner det rätt och billigt att företaga sådan nedsättning, så ber jag, med anslutning till hvad som anfördes från statsrådsbänken och äfven till hvad den siste ärade talaren anfört, få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Hedin* i Stockholm, *Wallis*, *Nyström*, *Almqvist*, *Vahlquist* och *Björck*.

Herr *Persson* i Stallerhult: Herr talman! Vid denna riksdag ha förelegat till statsutskottets behandling nya lönerogleringar för officerarne såväl vid armén som flottan. För de förra är löneroglering redan af Riksdagen beslutad, och nu återstår denna löneroglering för flottans officerare.

Som herrarne torde minnas, innehöll förslaget beträffande

landtofficerarne, att de skulle erhålla 1 1/2 gång förhöjd dagaflöning vid tjänstgöring utom bonings- eller garnisonsorten. Nu föreligger enahanda förslag beträffande sjöofficerarne, som genom det s. k. sjö tillägget skulle erhålla liknande förhöjd dagaflöning. Då Riksdagen emellertid icke godkänt denna förhöjda dagaflöning åt officerarne vid armén under den ordinarie tjänstgöringen utom bonings- eller garnisonsorten, är det klart, att utskottet icke haft något säkrare eller bättre stöd för sitt förslag här än detta Riksdagens beslut. Afsigten har varit att göra alla officerare likställda i afseende på löneförmånerna. Lönen och dagaflöningen äro enligt förslaget alldeles lika för såväl fjerde som femte hufvudtitlarne. Derjemte har föreslagits denna halfta dagaflöning åt officerarne under begge hufvudtitlarne, fastän, som jag nyss nämnde, det icke godkänts af Riksdagen vid behandlingen af fjerde hufvudtiteln. Nu säger man, att denna halfta aflöning likväl borde bibehållas för sjöofficerarne. I annat fall skulle man, såsom den siste ärade talaren framhöll, handla obilligt eller till och med orättvist. Ja, huruvida man derigenom så handlar, derom kunna väl råda olika uppfattningar. Jag skall be att få åberopa några siffror, som sammanställa officerarne till lands och till sjö. Med dem framför sig, tror jag man icke kan våga hålla på att man handlar obilligt och orättvist, om man bifaller statsutskottets förslag.

Det har äfven sagts, att man skulle bibehålla det s. k. sjö tillägget, därför att det är så gammalt. Men det är att märka, att, då Kongl. Maj:t år 1876 föreslog ny lönestat, detta sjö tillägg, såsom redan nämnts, icke var med, utan den ordinarie aflöningen föreslogs i stället till något högre belopp. Ser man på de löner, som nu äro föreslagna, äro de alldeles desamma, som föreslogos år 1876, då man icke ens från Kongl. Maj:ts sida hade i tanke att bibehålla tillägget. Det var, som sagdt, då alldeles samma fasta löner i allmänhet med samma pensionsrätt.

Om nu utskottets förslag godkännes, som jag förmodar, att denna kammare åtminstone skall göra, alldenstund den godkände reservanternas förslag i afseende på fjerde hufvudtiteln, som nu godkänts af Riksdagen, så ställer sig saken så, att en flaggman får efter utskottets förslag 310 kronor högre inkomster, än han för närvarande har. Då räknar jag med lön, dagaflöning — den förhöjda dagaflöningen efter 7 kronor för dag, det vill säga en krona mer, än han nu har — inqvarteringsättning samt sjöaflöning och dietpenningar under 44 dagar. Således, en flaggman får 12,792 kronor eller 310 kronor mer än nu.

Kommendören får 321 kronor mer, än han för närvarande har efter den tjänstgöringstid, utskottet fått sig beräknad från vederbörande — det är således icke utskottets siffror, utan de äro hemtade från sådant håll, att man kan fullt lita på dem —.

Kommendörkapten af 1 och kommendörkapten af 2 graden

Ang. ökning af anslaget till aflöning till flottans kårer och stater.

(Forts.)

Ang. ökning af anslaget till aflöning till flottans kårer och stater.

(Forts.)

få 822 kronor och 25 öre mer, än de för närvarande hafva. Deras nuvarande löneförmåner utgöra sammanlagdt för den förre 6,802 och för den senare 6,302 och komma enligt utskottets förslag att ökas till respektive 7,624 kronor 25 öre och 7,124 kronor 25 öre.

Kapten af 1 och 2 klass, som nu hafva respektive 4,750 kronor 50 öre och 3,750 kronor 50 öre, erhålla, sjötillägg under 79 dagar deri inberäknadt, ett plus till denna aflöning af 925 kronor 50 öre hvardera.

Löjtnants löneförmåner ökas enligt utskottets förslag med 536 kronor under en tjenstetid på sjön af 148 dagar, och underlöjtnanten får, med samma tjenstetid på sjön, 448 kronor mera, än han nu har, hvarigenom han erhåller 2,770 kronor.

Man kan ju möjligen säga, att dessa löner äro låga. Men jemför man dem med landtofficerarnes, draga sjöofficerarne längsta sträet.

En kommandör, som är jemnställd med en öfverste, får 506 kronor mer än öfversten; kommandörkapten af 1 och 2 grad, som äro jemnställda med öfverstelöjtnant och major, få 299 kronor mer än dessa; kapten af 1 och 2 klass få 316 kronor mer än de likbenämnda graderna vid armén, och löjtnanter och underlöjtnantêr erhålla 555 kronor mera vid flottan än vid armén. Med dessa siffror för ögonen är det ju aldeles klart, att man icke kan gå med på att tillstyrka den förhöjda dagaflöningen för sjöofficerarne.

Man tänkte i utskottet taga bort hela sjötillägget, d. v. s. halfva dagaflöningen under sjökommendering, men man vågade sig icke på det, då det skulle medfört en minskning i den nuvarande daginkomsten under sjökommendering. Men nu blir det i alla fall en förhöjning under de dagar, officerarne äro kommenderade på sjön. Jag tror således icke, att det är möjligt annat, än att sjöofficerarne, om de skola något så när jemnställas med officerarne vid armén i afseende på löneförmåner, blifvit väl tillgodosedda, om utskottets förslag antages.

Nu sägs det, att det lär vara mycket dyrt på sjöresor. Det vill jag visst icke betvifla. Men att märka är, att alla väl icke under den tid, de tjenstgöra på fartyg, äro ute på expeditioner i främmande farvatten. De öfningar, som enligt de uppgifter vi fått pågå längst 148 dagar, ega väl mest rum vid våra kuster, der tillfälle ju finnes att proviantera flera gånger i veckan. Då frågar jag, huruvida det kan vara möjligt, att det skall blifva så mycket dyrare under den tid de vistas och spisa på båten än under den tid de uppehålla sig i en stor stad.

Men de stora sjöexpeditionerna till främmande farvatten hafva ju en annan betydelse. Och det är icke heller främmande för Riksdagen, att man för sådant fall fått bisträcka med större anslag, än här blifvit ifrågasatt.

Vidare vill jag nämna, att officerarne vid flottan lära väl

lättare än officerarne vid armén kunna vid sidan af sin tjänst erhålla extra inkomster. Flottans officerare äro ju icke så många och kunna följaktligen lättare och i större mängd i förhållande till sitt antal erhålla förtjenster.

Det har ju ända sedan 1877 — jag kan icke se annat än hvarje år åtminstone 11 månader — arbetat en komité, deri icke mindre än 5 officerare suttit med en inkomst af 5 kronor om dagen. Vidare äro lärarne vid sjökrigs- och sjökrigshögskolorna till största delen officerare vid flottan. Det gör icke så obetydligt. Jag har reda på de der sakerna, då jag nemligen haft äran att deltaga i statsrevisionen ganska många år. Vid de föreslagna sjömätningarna, som kammaren inom kort kommer att yttra sig om, komma väl åtskilliga sjöofficerare att få deltaga i arbetet och der erhålla ersättning. Och ändå finnes det åtskilliga andra tillfällen till extra förtjenster qvar. Efter hvad jag ser af Kongl. Maj:ts berättelser, skola våra båtsmanshåll icke blifva indragna förr än efter 10 år. Åtskilliga sjöofficerare kunna under denna tid beredas extra ersättning blott genom att resa omkring och se på gamla båtsmanstorp. Vid de värnpligtiges inskrifning på sjömanshus tjenstgöra åtskilliga sjöofficerare. Jag känner särskildt till en expedition till Lidköping. Det fans ingen enda yngling att göra anteckning om, men ändå fingo de resa och erhålla ersättning för förrättningen.

Det är således alldeles säkert, efter hvad jag och äfven utskottet funnit, att sjöofficerarne äro bättre tillgodosedda än officerarne vid landarmén, för hvilka vi i vinter godkänt stater.

Nu har det sagts, att man skulle, om man antager detta förslag, i en del åtminstone icke göra full rättvisa, nemligen i hvad det afser ny löneroglering för flottans läkare. Jag kan icke heller fatta den invändningen. Som det stält sig förut för läkarne, kan jag icke se annat, än att efter gällande reglemente — det står under tabellen i flottans reglemente — har fartygläkare haft 8 kronor och biträdande fartygläkare 7 kronor om dagen. Detta är den s. k. sjöaflöningen. Vidare hafva vi de s. k. diet- och messpenningarne, som väl lära falla under denna del. De skola utgå med 3 kronor om dagen. Detta gör en sammanlagd inkomst pr dag af 11 kronor för fartygläkare och 10 kronor för biträdande fartygläkare. Huru ställer detta sig nu? Jo, så, att en stipendiat hädanefter får 600 kronor. Förut hafva dessa stipendiater haft 500 kronor; det var 13, som hade 500, och 12, som hade 600 kr. Nu hafva en del af dessa förvandlats, så att 20 marinläkare af 2 klassen hafva 1,200 kronor och 10 marinläkarestipendiater få 600 kronor. Vidare är emellertid att märka, att i den lönestat, som nu är ifrågasatt att godkännas, finnes bland anmärkningarna vid staten en, som lyder så: »Marinläkare af 2 klassen och marinläkarestipendiat erhålla, då de äro förordnade till tjenstgöring i land, dagtraktamente af 7 kronor.»

Ang. ökning af anslaget till aflöning till flottans kårer och stater.

(Forts.)

*Ang. ökning
af anslaget
till aflöning
till flottans
kårer och
stater.*

(Forts.)

Deras dagaflöning blir sålunda faststald till 7 kr. Vinner utskottets förslag Riksdagens godkännande, få de 25 procenters förhöjning i sjöaflöningen eller 8 kr. 75 öre. Den ene får sålunda en krona 75 öre mera för hvarje dag han tjenstgör å sjön, och en annan får 75 öre mera. Jag kan icke se annat, än att denna klass af tjenstemän blifvit i denna del väl tillgodosedda. Dessutom är att märka, att dessa marinläkare af 2 klass och dessa marinläkarestipendiater enligt den föreslagna staten få förmaner, som de förut icke haft. Den nu upplästa punkten medgifver, att de få rätt till en pension å 500 kronor, och detta för en ringa tjenstgöring, endast genom att vissa år stå qvar i reserven. Skulle de inkallas till tjenstgöring, få de dagaflöning. Jag är därför viss om att läkarne skola förklara sig fullt belättna med den stat, som här är ifrågasatt.

På grund af hvad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag med den rättelse, som i särskildt blad finnes angifven.

Friherre Ericson: Herr talman! Med risk att upprepa åtskilligt af hvad förut sagts af herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet och af lotskapten Smith, ber jag att få yttra några ord, ty denna fråga ligger mig mycket om hjertat. Innan jag det gör, vill jag dock framhålla, att när man fick detta utskottsbetänkande i sin hand lika såväl som när man studerade det utskottsbetänkande, som gälde fjerde hufvudtiteln, så framstod oförtydbart, klart och ovedersägligt, att konsekvenserna af det beslut, som Riksdagen för ett år sedan fattade med afseende på försvaret, blifvit väl beaktade. Om emellertid, när jag ser på hufvudtiteln i dess helhet, det skulle vara någonting, som gjorde mig något missmodig, så vore det af helt andra skäl. Jag föreställer mig, att de, hvilka liksom jag hysa varmt intresse för vårt sjöförvars kraftiga utveckling, kände sig i viss mån missmodiga, när de sågo, att hvad Kongl. Maj:t begärde under denna hufvudtitel icke innebar en kraftigare och allvarligare utveckling af försvaret, än hvad det verkligen gjorde. Det är dock sant, att på alla de olika hufvudtitlarna äro krafven ofantligt stora, och man får jemka det ena med det andra. Vi, som hysa de åsigt jag nu uttalat, få hoppas, att det ett annat år ställer sig bättre för flottan.

Hvad särskildt nu ifrågavarande punkt vidkommer, så resonerade vi åtskilligt om den saken, då fjerde hufvudtiteln behandlades, men jag ber dock att få framhålla, att det är en högst väsentlig skilnad i fråga om denna sak, då den behandlas under fjerde hufvudtiteln och då den behandlas under femte hufvudtiteln. Den ställer sig väsentligen olika i det ena och i det andra fallet. Jag arbetade så godt jag kunde, då det gälde fjerde hufvudtiteln, att få saken igenom, emedan jag ansåg, att

den löneform, som det här är fråga om, är en mycket lyckad och fördelaktig sådan att användas vid armén. Skilnaden är emellertid den, att i fråga om armén var det en fullkomligt ny löneform, som det var meningen att införa, och att många då stälde sig tveksamma, är icke så mycket att förvåna sig öfver. Vidare gälde det ett högst betydande belopp, efter hvad jag vill minnas 300,000 à 400,000 kronor, och det var sålunda en ganska afsevärd besparing i budgeten, som med indragning af denna 50-öring kunde vinnas. Intet af dessa förhållanden föreligger här. Det är här icke fråga om någon ny aflöningsform, utan det är tvärtom en gammal aflöningsform, en aflöningsform, som sedan lång tid tillbaka tillämpats och vid tillämpningen visat sig ytterst fördelaktig. Vidare är det icke fråga om något stort belopp, och det är således icke hänsyn till budgetens nedsättande och lindring, som varit verksam vid utskottets beslut. Jag har ett par gånger förut sagt, att denna löneform synes vara en ytterst lämplig och bra löneform för såväl armén som flottan. Om vi tänka oss en tjänsteman i allmänhet, t. ex. här i Stockholm, så har denne dag efter dag ungefär lika tjänstgöring. Han går kl. 10 på morgonen till sin expedition, och kl. 3 eller 4 e. m. går han hem från verket. Nästa dag är det likadant, och han vet, att den dag, som i dag är, kostar det eller det, och att den dag, som kommer i morgon, kommer att kosta detsamma för honom och hans hushåll. Huru ställer det sig nu i liknande fall för officerarne vid landtförsvaret och i all synnerhet vid sjöförsvaret? De veta, att den tjänstgöring, som de hafva här vid stationen, ställer sig efter vissa normer, men att den tjänstgöring, som de hafva att motse i morgon på annat håll, kommer att kosta mer. Huru mycket mera kan man dock icke på förhand beräkna, utan dessa summor äro sväfvande. Herrarne få ju komma i håg, att officerare i allmänhet hafva hustrur och barn, och hushållet kostar ju ungefär detsamma, om mannen är hemma eller borta. Hvad flottan vidkommer, så vill jag ytterligare pointera detta med att påpeka en olikhet mot landtarmén, hvilken väger ytterligare tungt till förmån för att denna löneform må bibehållas vid flottan till den omfattning, som den hittills har, eller till 50 öre. Denna olikhet är, såsom redan förut påpekats, att när flottan går ut på sin expedition, så är fartyget åtminstone till väsentlig del mobiliseradt, och officerarne gå ut fullt färdiga, som om de vore mobiliserade.

Nu har herr Carl Persson i Stallerhult sagt, att löneförmåner vid flottan äro ytterst fördelaktiga. Det bestrider jag icke, och ingen har heller klagat i fråga om lönerna, men jag bestrider hvad han sade, då han yttrade, att det är icke dyrare för officerare vid flottan, ty de äro i allmänhet icke ute på främmande farvatten, utan i Östersjön, och komma emellanåt in i hamn, der de kunna proviantera. Jag vänder mig till herrarne,

Ang. ökning af anslaget till aflöning till flottans kärar och stater.

(Forts.)

*Ang. ökning
af anslaget
till aflöning
till flottans
kårer och
stater.*

(Forts.)

som äro praktiska män, och frågar: »Ställer sig icke provianteringen olika, om man ständigt eller åtminstone en jemförelsevis längre tid kan vistas och köpa sina förnödenheter på en bestämd plats, eller om man, såsom de vid flottan tjenstgörande, måste göra sina uppköp den ena dagen i den hamnen och den andra dagen i en annan hamn?» Detta skall ovilkorligen ställa sig väsentligt dyrare. Huru man än vänder saken, så tala alla de skäl, som jag efter bästa förmåga försökt att här framhålla, för, att, om denna förhöjning af 50 öre är ytterligt väl behöflig för armén, när denna ligger på mötesplatserna, den är ändå mer behöflig för flottan.

Såsom jag nyss sade, har icke utskottet nu, när det gäller flottan, de erinringar att göra vid denna punkt, som när det gälde armén. Då sade utskottet, att det var en ny löneform, i fråga om hvilken det stälde sig tveksamt, och att det skulle medföra en högst betydande kostnad. Intet af dessa förhållanden föreligger nu, utan motivet för utskottets afstyrkande hemställan nu är att åstadkomma mera likhet mellan armén och flottan. Ja, mina herrar, jag vet egentligen icke, hvarför den likheten skall gå i den rigtningen, att man minskar denna förhöjning i dag aflöningen, ty det sättet att höja dag aflöningen och att vid vissa tillfällen hafva half dag aflöning, som beslöts för armén, är en ofantlig styrka för de tjenstemän, hvilkas verksamhet är så vexlande som såväl landtarméns som framför allt sjöarméns officerare. Det är en bestämd fördel att använda en sådan löneform, som är böjlig och kan lämpas efter olika förhållanden och efter den tjenstgöring, som utöfvas. Jag tror sålunda, att utskottet här begått ett bestämdt fel genom att göra ett attentat mer eller mindre afgörande för framtiden, och jag skulle beklaga, om Riksdagen nu beslöte att för flottan göra en nedsättning i denna förhöjda dag aflöning, hvilken under en lång följd af år visat sig ytterst tillfredsställande.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till hvad Kongl. Maj:t och reservanterna föreslagit.

Herr Wallenberg: Herr talman! Herr Carl Persson i Stallerhult har under sitt anförande anställt en jemförelse med afseende på landt- och sjöofficerare. Jag tror, att jemförelsen, i hvad den här äsyftar, icke är på sin plats. Man måste taga hänsyn till den omständigheten, att sjöfolk i allmänhet betinga högre aflöningsförmåner än med dem likställda arbetare till lands. Se vi på aflöningsförmånerna för arbetarne till sjös, d. v. s. för vanligt sjöfolk, så finna vi, att dessa, inklusive naturaförmånerna, ställa sig högre än för arbetarne till lands. Detta gäller äfven ett antal af staten aflönade personer, som tillfälligtvis segla på sjön; jag menar posttjenstemännen. En postexpeditör, som skall tjenstgöra på tågen eller i öfrigt till lands, har en vida mindre aflöning än

den postexpeditör, som tjänstgör på postångfartygen. Skälet här till är naturligtvis, att sjölivet innebär ganska stort släp, är mödosamt, och det är detta, som betingar, att vid anställning på sjön aflöningen måste beräknas högre än vid anställning till lands. Jag har med anledning af de af herr Carl Persson angifna siffrorna velat nämna detta såsom en erinran, att man icke får jemnställa officerare till sjös med officerare till lands.

Herr Carl Persson har vidare nämnt, att sjöofficerarnes mathållning ombord icke borde vara förenad med större utgifter än mathållningen till lands. Men det är icke så. Man kan icke tänka sig, att fartygen under öfningstiderna när som helst skulle kunna gå in i hamn för att proviantera. Öfningarna måste naturligtvis vara ställda efter ett visst förut bestämdt program; och det inträffar ofta, att detta program icke för fartyget till sådana platser, der man kan proviantera. Provieringen måste därför ofta ske så, att provianten beräknas räcka för en längre tid; man måste medtaga konserver af olika slag och särskildt preparerade varor m. m., som betinga högre kostnad.

Vidare har anförts, att sjöofficerare skulle hafva jemförelsevis stor lätthet att erhålla extra förtjenst. Jag tror mig på grund af den erfarenhet, jag har sedan den tid jag tjänstgjorde vid flottan, lugnt kunna påstå, att lättheten för sjöofficerare att skaffa sig extra förtjenster är betydligt mindre, än som kan vara fallet med andra statens tjänstemän. De äro inskränkta till sitt yrke. Och den tid, nemligen sommaren, då de för extra förtjenster skulle kunna begagna sig af sin speciella kunskap rörande sjöförhållanden, äro de upptagna af tjänstgöring på fartygen. Undantag finnas visserligen, såsom då de — såsom också herr Carl Persson nämnde — erhålla tillfälliga uppdrag vid navigations-skolor o. s. v. Men hvad båtsmanshållens inspektion beträffar, så är väl detta uppdrag icke att anse som någon förmån. Det har snarare ansetts som ett onus att utrusta sig för två eller tre dagars resa och sedan betala logis och mathållning under resan med den ersättning för uppdraget, som resereglementet medgifver. Jag tror icke, att detta på något sätt kan rubriceras som någon förmån för sjöofficerarne.

I det stora hela tror jag, att det inom sjöofficerskåren skulle väcka mycken oro och missnöje, om man nu skulle söka vidtaga indragningar med afseende på aflöningsförmånerna. Och jag tror, att den känslan skulle vara så mycket mer berättigad och göra sig så mycket mer gällande, som beträffande öfriga statsembetsmän den tendensen i regel framträdde att höja aflöningen på grund af de fördyrade lefnadskostnaderna och penningvärdets fall. Skulle sjöofficerskåren träffas af ett beslut, som går i motsatt riktning, som afser en indragning af förmåner, som förut kommit den till godo, så skulle denna kår med fog kunna framställa den frågan: hvarför skola just vi i främsta rummet träffas af

Ang. ökning af anslaget till aflöning till flottans kårer och stater.
(Forts.)

Ang. ökning af anslaget till aflöning till flottans käver och stater. dessa indragningar, hvad ha vi gjort för att på detta sätt komma i åtanke?

Herr talman, jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

(Forts.)

Herr Petersson i Påboda: Herr talman, mine herrar! Såväl herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet som friherre Ericson hänförde sig i de anmärkningar, de gjorde mot utskottets ifrågavarande förslag, till det förhållandet, att officerare vid sjökommendering förut fått åtnjuta en särskild extra ersättning eller förhöjning i lönen mot hvad de haft vid tjenstgöring i land. Och det är riktigt, att så varit förhållandet. Men jag ber då att få påpeka för herrarne, att utskottets förslag icke innebär — såsom den siste ärade talaren uttryckte sig — någon som helst indragning af den till officerare vid sjökommendering nu utgående aflöningen utom kanske i ett enda fall, nemligen rörande sjöaflöningen till flaggmännen, der utskottets förslag innebär en minskning af förut utgående ersättning med 25 öre per dag. Och det är, som herrarne veta, icke synnerligt många i flottan af den graden, ej heller torde i regel så långa sjökommenderingar för dem förekomma. Detta är allt. Utom i nu angifna fall blir med det af utskottet föreslagna sjö tillägget officerarnes sjöaflöning fullt så stor och i de flesta fall större, än den varit förut. En löjtnant, som förut hade 3 kr., skulle enligt utskottets förslag sålunda erhålla 3 kr. 75 öre; en kapten, som förut hade 4 kr. 50 öre, skulle nu erhålla 5 kr., och en kommandörkapten, som förut haft 6 kr., skulle få 6 kr. 25 öre, och en kommandör skulle såsom hittills få 7 kr. 50 öre. Men nu ber jag att få fästa herrarnes uppmärksamhet på en sak, och det är, att den hufvudsakliga ersättning, som utgått och utgår till officerare vid sjökommendering, icke består i detta tillägg, utan i något, som heter dietpenningar. Och dessa komma att utgå hädanefter som förut. Med afseende på den saken har utskottet icke yttrat annat, än att det sagt, att de fortfarande må utgå. Detta tillägg utgår för alla sjöofficerare från den dag, manskapets spisning ombord börjar, till den dag, de afmönstra, med från 15 kronor till 3 kronor per dag. Och dessa dietpenningar höjas med 50 % från den dag, fartyget i vissa fall befinner sig vester om Lindesnäs.

Det är här, mine herrar, icke fråga om någon indragning, utan frågan är, om icke den ersättning, som förut utgått vid sjökommendering, är så pass tillräcklig, att det icke behöfves någon vidare tillökning i sjöaflöningen. Utskottet har ansett, att det icke vore skäl att öka den. För öfrigt innebär den föreslagna löneregleringen en förhöjning både af lön, inqvartering och dag-aflöning i likhet med den för arméns officerare förut fastställda. Utskottets förslag innebär sålunda icke — såsom friherre Ericson yttrade — något attentat, utan förslaget innebär en afgjord förbättring i aflöningen för sjöofficerare.

Herr Smith sade, att han blef förskräckt, då han såg utskottets betänkande. Jag trodde icke, att han såsom gammal sjöman var så särdeles rädd af sig. Jag tycker för öfrigt, att detta förslag icke är något att blifva rädd för. Såvidt jag kunnat finna, är detta ett godt förslag, som så nära som möjligt sluter sig till hvad Riksdagen för en kort tid sedan beslöt med afseende på aflöningen för arméns officerare.

Ang. ökning af anslaget till aflöning till flottans kårer och stater.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Smith: Herr talman! Jag skall endast be att få bemöta den siste ärade talaren med ett par ord. Han sade, att jag yttrade, att jag blef rädd. Och jag kan icke neka till, att jag sagt detta. Men jag blef rädd på sådana grunder, som hos honom icke skulle skapat någon rädsla. Jag blef rädd, när jag i utskottets förslag fann, att underofficerare icke blifvit undantagna från nedsättning i dagaflöning på sjön. Men jag fann i dag detta lilla blad, som först nu kommit mig till handa, och der står, att detta beror på ett »tryckfel». Och då är jag belåten och lugn.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, gaf herr talmannen propositioner å de derunder framställda yrkandena; och biföll kammaren dervid utskottets hemställan.

Punkterna 2:o)—9:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning vidare af *punkten 10:o)*, angående höjning af anslaget till skeppgosseskolan, yttrade

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag skall beträffande denna punkt icke framställa något yrkande, men har begärt ordet för att ändå yttra några ord om denna sak.

Utan att begära något anslag ämnar man nu förändra en segelkorvett, Norrköping, till ett kasernfartyg för skeppgossar, d. v. s. de skulle här få mottaga undervisning ett eller flera år i stället för att vistas på land. Jag kan icke inse annat, än att det skall vara mindre helsosamt för pojkarne att ligga i en så beskaffad boning, som denna gamla båt kommer att blifva. Man har förut förändrat en båt, nemligen Eugenie, till kasernfartyg; och efter hvad afdelningen eller åtminstone jag fann vid ett besök, kan jag icke tro annat, än att det är mindre helsosamt att vistas der i årtal. Jag hade därför trott, att det vore bättre att begära anslag till att bygga en skola på land, så att gossarne finge vistas der och må väl och hvila ordentligt och icke utsättas för förkylning och annat, som jag tror blir följd, om de inlysas i en så beskaffad bostad.

Ang. ökning
af anslaget
till afloning
till flottans
kårer och
stater.
(Forts.)

Väl är det möjligt, att det blir billigt. Det fordras ju blott 46,000 kr., och dessa kanske erhållas till största delen genom att försälja gamla inventarier, som tillhöra denna gamla båt. Men det är väl icke penningfrågan, som spelar den viktigaste rollen, utan man bör väl ställa så till, att gossarne blifva väl värdade för att kunna blifva dugliga fosterlandsförsvarare. Det behöfves icke mindre än 225,000 kr. för ett inventariefhus i Karlskrona, der gammal sjökrigsmateriel, som aldrig kan användas i farans stund, skall förvaras. Men när det är fråga om lefvande kraft, som väl är det bästa försvaret, så fruktar man att begära ett anslag för att utvidga en skolkasern. Jag anser det icke rätt att gå så till väga, utan jag hade önskat, att man begärt ett anslag för utvidgande af skolan, så att de få vistas på land åtminstone under någon del af sin undervisningstid.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 11:o)—18:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19:o), angående anslaget till lots- och fyrinrättningarne med lifräddningsanstalterna, föredrogs härupå; och anförde dervid

Herr Hedin i Stockholm: Herr talman! Jag skall, då tiden är långt liden, icke inlåta mig på det ämne, som jag eljest hade tänkt att upptaga för att göra en hemställan till herr statsrådet och chefen för vederbörande departement att taga initiativet till en ändring i lotsverkets nuvarande ställning i konstitutionellt hänseende; derpå vill jag, som sagdt, icke närmare inlåta mig, då kammaren utan tvifvel är mycket trött.

Jag har likväl en annan sak att nämna, som visserligen icke föranleder något yrkande, men som dock här bör omtalas, då det nemligen förefaller mig, som om en underordnad styrelse har tillåtit sig ett tilltag, som bör tillbakavisas genom åtgärd från departementschefens sida.

Riksdagen beviljade för — om jag minnes rätt — fem år sedan ett icke obetyligt anslag till upprensning af Kalmar sund. Detta Riksdagens beslut har sedermera blifvit af Kongl. Maj:t ändradt. I samband med att Kongl. Maj:t anvisade medel för de ökade kostnader, som denna ändring skulle medföra, afslog Kongl. Maj:t en begäran från entreprenörens sida att få afstjelpa mudder från en del af grunden, icke på förut anvisade platser, utan i sundet i der befintligt djupare vatten. Detta inträffade år 1900, jag mins icke månaden. Sedermera, förlidet år, har emellertid *lotsstyrelsen* tillåtit sig att bifalla en ny dylik begäran.

Detta innebär en ändring af Kongl. Maj:ts nyss nämnda beslut, som inbegrep ett tillbakavisande af entreprenörens önskan. Det synes mig vara ett nästan djerft tilltag af en underordnad styrelse att så förfara, ehuru visserligen denna styrelse på samma gång är nog rådig att hänvisa den, som är med beslutet missnöjd, att inom viss tid, inom trettionde dagen kl. 12 på dagen, efter erhållen del af beslutet, hos Kongl. Maj:t anföra besvär deröfver. Den, som främst har skäl att vara mycket missnöjd med den ifrågavarande åtgärden från lotsstyrelsens sida, är väl just Kongl. Maj:t, och jag vågar förmoda, att denne missnöjde ej kan anses behöfva iakttaga den nyss nämnda tidsbestämmelsen för att med och i anledning af lotsstyrelsens beslut företaga den åtgärd det synes påkalla.

Det vore önskvärdt, om lotsstyrelsen bragtes till medvetande om gränsen för dess befogenhet. Hvad jag sagt föranleder naturligtvis icke något yrkande, men jag har velat, att denna sak måtte komma till vederbörandes kännedom, till Riksdagens och, om så behöfves, äfven till departementschefens kännedom, hvilken senare man — såvidt jag kunnat finna — har gått alldeles förbi.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning af *punkten 20:o*), angående en af herr O. F. Trapp inom kammaren väckt motion, n:o 83, i fråga om inrättande af en navigationsskola i Helsingborg, yttrade:

Ang. inrättande af en navigations-skola i Helsingborg.

Herr Brodin: Då jag anser, att motionärens hemställan är fullkomligt berättigad, anhåller jag att få till bevis härför andraga några siffror.

I afseende å *segelfartygens* såväl *antal* som *tontal* kommer Helsingborgs sjömanshusdistrikt som det *2:dra* i ordningen näst efter Stockholms,

och i afseende å *ångfartygens antal* och *tontal* är distriktet det *3:dje* i ordningen näst efter Göteborgs och Stockholms.

Distriktets *medeltal tons* för hvarje ångfartyg är det högsta i något distrikt förekommande eller nära*) *1,000 tons*, då Göteborgs endast har 483 och Stockholms 350 som medeltal.

Häraf torde kunna dragas den med verkliga förhållandet öfverensstämmande slutsatsen, att utvecklingen af distriktets handelsflotta går i riktning att anskaffa större och modernare fartyg för utrikes sjöfart.

Helsingborgsdistriktets segelflotta är i tontal ungefär lika med Malmö, Hernösand, Gefle och Vesterviks distrikts *samanlagda tontal* för segelfartyg.

*) Den 1 april 1902 var medeltalet 1,118 tons.

Ang. inrättande af en navigations-skola i Helsingborg.
(Forts.)

Distriktets ångbåtsflotta är mer än *) 42 % större i tontal än Malmö, Hernösand, Gefle, Vesterviks, Kalmar, Visby, Karlshamns och Stömstads distrikts sammanlagda ångbåtsflottors tontal. Den 1 april 1902 beslöto stadsfullmäktige i Helsingborg att åt en fullständig navigationsskola upplåta nödiga och lämpliga lokaler.

Uppgift på antalet och drägtigheten af de till nedanstående sjömanshusdistrikt hörande segel- och ångfartyg år 1900.

	Segelfartyg		Ångfartyg		Slutsumma	
	Antal	Tons	Antal	Tons	Antal	Tons
Stockholm **)	324	48,967	204	71,576	528	120,543
Göteborg	113	28,423	208	100,499	321	123,922
Helsingborg ***)	161	26,789	54	**53,461	215	80,250
Malmö	33	11,531	18	9,252	51	20,783
Hernösand	6	2,467	27	6,706	33	9,173
Gefle	18	6,633	29	14,259	47	20,892
Vestervik	83	6,431	7	682	90	7,113
Kalmar	146	18,737	6	1,092	152	19,829
Visby.....	49	4,697	7	1,726	56	6,432
Karlshamn	38	2,460	5	1,143	43	3,603
Strömstad.....	27	3,932	5	2,699	32	6,631

Jag har velat anföra detta såsom bevis på det berättigade i motionärens hemställan. Om det icke anses lämpligt att inrätta en ny navigationsskola, bör det tagas under ompröfning, huruvida icke en af de nu befintliga navigationsskolorna bör flyttas till Helsingborg.

Herr K. G. Karlsson i Göteborg instämde häruti.

Herr Kinnman: Jag instämmer med herr Brodin och vill framhålla, att om något ställe behöfver en ny navigationsskola, så är det Helsingborg; ty der är sjöfarten i ständig tillväxt och intresset för sjöfartens förkofran synnerligen stort.

Herr Wallenberg: Utan att göra något yrkande vill jag omnämna, att, från det att man på 90-talet inom marinförvalt-

*) Den 1 april 1902 var Helsingborgsdistriktets ångbåtsontal nära 73 % större än samtliga distrikts sammanlagda tontal.

**) Denna uppgift gäller år 1901.

***) Den 1 april 1902 hade Helsingborgsdistriktets ångbåtsflottas tontal ytterligare vuxit med öfver 21 %, i det 4 nya ångare tillkommit, mätande 11,360 tons, hvadan alltså hela tontalet ökats till 64,821 tons.

ningen var af den åsigten, att indragning af en och annan navigationsskola tilläfventyrs skulle kunna göras, så har, när frågan kom till behandling inom den komité, som hade att göra med omarbetningen af reglementet för rikets navigationsskolor, alldeles tvärtom den åsigten gjort sig gällande, att någon navigationsskola icke bör indragas. Tvärtom ansågs det, att det skulle vara till nytta för sjöfartens utveckling hos oss, om tontalet på en eller annan punkt af våra kuster växte så mycket — och derigenom också sjöfarten — att en eller annan ny navigationsskola skulle behöfva inrättas.

Jag har velat vid denna punkt omnämna detta för att, om frågan åter blir väckt, hafva angifvit den mening, som gjorde sig gällande inom den nyssnämnda komité, hvilken var, att indragning icke borde ske.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 21:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Häruppå föredrogs *punkten 22:o*), angående anslag till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel.

Herr Smith anförde: Herr talman, mine herrar! Jag kan icke afhålla mig från att uttrycka min synnerliga glädje öfver den behandling, som kommit denna punkt till del i utskottet. Jag skall be att med några ord få yttra mig med afseende på det ytterst värderika förvärf i fartygsmateriel, som jag anser nationen gör genom kryssartypens införande.

Kryssarens uppgift är densamma som fregattens var förr i tiden, nemligen att vara eskaderns öga; den är en spejare, som skickas ut åt olika håll för att leta reda på fienden och locka den till slagskeppen för att förgöras. Man kan få en riktig föreställning om de stora tjänster, som kryssaren kan göra sitt land, och de stora skador den kan åstadkomma för fienden, om man läser en beskrifning på engelska flottans eskaderöfningar för några år sedan. Den fans införd i en engelsk tidskrift. Der förekom en beskrifning på huru en kryssare bör skötas; den går från den ena hamnen till den andra, skickar i hvarje hamn en officer i land, som går till myndigheterna och helt enkelt säger: »Jag har order att begära 4 millioner pounds», eller något deråt, »i annat fall komma vi att grusa staden inom några timmar.» Hvad en dylik expedition kan kosta, inse herrarne lätt, om herrarne besinna, hvad ryssarnes härjningar år 1719 och 1720 kostade landet. Under det för ej länge sedan utkämpade kriget mellan Spanien och Nordamerikas förenade stater var en sådan kryssare

Ang. inrättande af en navigationsskola i Helsingborg.
(Forts.)

eller blott ryktet derom, att den befann sig i närheten, tillräckligt att förmå amerikanarne att åter i Tampa debarkera de trupper, som gått ombord å transportfartygen, samt inställa expeditionen till Kuba en hel vecka, hvarunder amerikanarne genomskökt farvattnet mellan fastlandet och den nämnda ön samt funnit det samma fritt från spanska kryssare. Sådan var rädslan för denna fartygsklass då och sådan är den sannolikt ännu, när det gäller konvojerade trupptransporter.

Det, som för dessa kryssare är mest nödvändigt, är emellertid, att de hafva tillräcklig fart. Såvidt jag kan förstå, skulle den här ifrågavarande kryssaretypen göra 21 $\frac{1}{2}$ knops fart. Jag tror emellertid, att denna fart är väl liten. Anledningen till att jag har denna åsigt, är den, att de nya ryska kryssarne göra 23 knops och att det vore önskligt, om våra kryssare kunde hafva samma hastighet som de ryska, hvilket jag för min del icke tror skulle vara omöjligt.

Jag har endast velat framställa denna önskan, att farten för våra pansarkryssare måtte om möjligt ökas från 21 $\frac{1}{2}$ knop till 23 knop.

Vidare yttrades icke. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 23:o)—26:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 27:o).

Ang. anslag till exercis- och gymnastikhus för skeppsgossar.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att för uppförande i Karlskrona af ett exercis- och gymnastikhus för skeppsgossar bevilja på extra stat för år 1903 ett anslag af 174,000 kronor.

Utskottet hemställde emellertid, att Kongl. Maj:ts förevarande förslag icke måtte af Riksdagen bifallas.

Punkten föredrogs, hvarefter ordet lemnades till

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Palander: Herr grefve och talman, mine herrar! Uti denna punkt har utskottet hemställt om afslag å den kongl. propositionen, och jag ber att med anledning deraf få yttra några ord.

Redan så långt tillbaka som jag kan minnas, i slutet af 1840-talet eller början af 1850-talet, hade skeppsgossekåren sin egen gymnastiklokal, låt vara att den var anspråkslös. När den s. k. sjömanskåren på 1870-talet lemnade sin dåvarande gymnastiklokal och inflyttade i sin nuvarande, fick skeppsgossekåren inflytta i denna gymnastiklokal eller exercishus, som var beläget

på artillerigården å varfvet i Karlskrona, och var der alldeles ensam och ostörd till början af 1890-talet, då denna gymnastiklokal fick gifva rum åt kustartilleriets kaserner, som då började byggas. Sedan dess har skeppsgossekåren fått gymnastisera dels uti kustartillerikårens gymnastikhus, dels äfven i sjömanskårens exercishus, der egentligen kanonexercis öfvades, hvilket icke kan ske i kustartillerikårens gymnastikhus, emedan något batteri der icke finnes. Nu är förhållandet det, att såväl kustartillerikårens som sjömanskårens styrka svält ut högst betydligt, och på grund af det nya härordningsförslaget kommer från och med nästa år ett icke ringa antal beväringar, tillhörande såväl flottan som kustartilleriet, att rycka in, och följaktligen blifva dessa båda gymnastiklokaler med all sannolikhet öfverfyllda af kustartilleriets och flottans eget manskap. Det är därför att antaga, att skeppsgossarne då icke kunna hafva några gymnastiköfningar i vare sig den ena eller andra af de båda gymnastiklokalerna. Hvar skeppsgossarne under de närmaste åren skola kunna hålla dessa öfningar, om anslag till en särskild byggnad för ändamålet icke beviljas, kan jag för närvarande icke förstå.

Men det är en annan omständighet, som gör, att det ligger mig varmt om hjertat, att det nu ifrågasatta gymnastikhuset för skeppsgossarne uppföres. Till och med förra hösten ha i den nuvarande skeppsgossekasernen kunnat anvisas två stycken logement för att utgöra en samlingsplats och lekplats för gossarne. De hafva vidare i samma kasern ett par trappor upp haft till sitt förfogande två eller tre lärum, der de kunnat läsa, sitta och teckna eller rita och dylikt. I en närbelägen byggnad har funnits ett slöjdrum, der de kunnat öfva sig i slöjd. Allt sedan detta års ingång hafva emellertid de omnämnda logementen måst tagas i anspråk för andra ändamål, nemligen till soffrum åt de 80 skeppsgossar, hvarmed kåren ökats. Dertill kommer, att skeppsgossekårens kasern icke är byggd som arméns moderna kaserner med stora och breda korridorer framför logementen, hvilka korridorer af manskapet kunna användas som samlings-salar. Icke heller kunna skeppsgossarne längre få använda läsrummen, ty på grund af skeppsgossekårens ökning måste dessa rum säkerligen användas som skollokaler.

Nu är förhållandet det, att skeppsgossarne med undantag af dem, som hafva sina föräldrar i Karlskrona, måste inställa sig i kasernen kl. 7 på aftonen för att sedan gå och lägga sig kl. 9. Det är under denna tid mellan kl. 7 och 9, som gossarne måste ha en samlingsplats. Det är nu meningen, att den af Kongl. Maj:ts föreslagna nya gymnastiklokalen skulle på aftonen kunna få användas som samlingsrum, som lärum och så vidare. Om Riksdagen icke bifaller Kongl. Maj:ts förslag härutinnan, vet jag verkligen icke, hvad dessa unga pojkar skola taga sig för under tiden mellan kl. 7 och 9 på aftonen. Statsutskottet

Ang. anslag till exercis- och gymnastikhus för skeppsgossar.
(Forts.)

*Ang. anslag
till exercis-
och gymnastik-
hus för skepps-
gossar.
(Forts.)*

har i sin motivering nämnt, att den ifrågavarande gymnastikbyggnaden skulle kunna förläggas på annat ställe än det här föreslagna. Jag är gammal karlskronabo, men trots det att jag försökt, har jag icke kunnat finna någon plats, tillhörig staten, der detta gymnastikhus skulle kunna med större fördel uppföras än på den nu ifrågasatta. Skulle man köpa en enskild tomt, blir kostnaden för denna byggnad större.

Alldeles omedelbart intill skeppsgossekaserngården ligger en liten parkanläggning eller planterad plats, som skiljes från kaserinen genom en smal gång, den s. k. Gröna gången. Der har nu Kongl. Maj:t tänkt sig, att den nya gymnastiklokalen skall ligga. Den norra delen af denna plats har emellertid så lös grund, att derest en byggnad der skall uppföras, måste man först verkställa pålningsarbeten; detta skulle likväl blifva dyrbart, och därför hafva vederbörande myndigheter i Karlskrona funnit den södra delen af platsen mest lämplig för den nu ifrågavarande byggnaden, derför att grunden der utgöres af berg.

Vidare säger utskottet, att man delvis skulle kunna bygga detta hus af trä och på sådant sätt vinna besparingar. Ja, detta kan ju vara möjligt, men torde dock blifva mindre lämpligt, derest platsen för byggnaden skulle blifva den nu föreslagna. Det skulle nemligen endast blifva en mycket smal gata, som skulle skilja gymnastikhuset från varfvet, och alldeles midt emot ligger varfvets dyrbara materialförråd, som är många gånger mera värdt än gymnastiklokalen, och der inrymmes ganska mycket brännbara ämnen, såsom oljor, talg, tjära, beck med mera. Jag tror, som sagdt, att huset väl kan göras billigare, om det delvis bygges af trä, men af nu anförda skäl anser jag icke detta vara lämpligt.

Detta ärende har gått fram och tillbaka mellan stationsmyndigheterna i Karlskrona och marinförvaltningen; marinförvaltningen har anmodat de nämnda myndigheterna att så mycket som möjligt nedbringa kostnaden för den föreslagna gymnastiklokalen, och i närvarande stund tror jag icke, att det låter sig göra att få kostnaden mindre, än hvad här föreslagits.

Med anledning af hvad jag nu anført, tillåter jag mig anhölla, att Riksdagens Andra Kammare måtte i denna punkt bifalla Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Smith: Herr talman, mine herrar! Jag påpekade redan vid sistlidne riksdag det stora behofvet af, att vår flotta nu, under den tid då landet byter om arméorganisation, befinner sig i fullgodt och ständigt rustadt skick, Landet är nemligen under den tiden, liksom kräftan, när hon byter skal, ofantligt sårbart, och det enda egentliga försvar, som vi derför kunna räkna på vid anfall utifrån, är vår flotta. För att den emellertid skall kunna befinna sig i ständig krigsberedskap, fordras utom en utmärkt

materiel ständig tillgång till välöfvadt manskap. Här behövas om någonsin specialister; en örlogsmatros skall vara fullblodsartillerist, sjöman, minör, elektrotekniker och slutligen äfven, åtminstone somliga, maskinist. Allt detta, mine herrar, inläres icke på tio månader; under den tiden kan man endast öfva upp handräckningsmanskap åt sjelfva elittrupperna. Det är emellertid nödvändigt, att det fasta manskapet erhåller all den öfning, som är möjlig att få under den ej för långa öfningstiden. Den tiden är ofantligt dyrbar, och då det i synnerhet är skeppsgossarne, som utgöra materialet till våra underofficerare vid flottan, förstå herrarne mycket väl, att hvad som brister i den andliga och lekamliga utvecklingen hos skeppsgossarne, har man tillbaka hos underofficerarne i en lägre yrkesnivå hos dem. Detta kan blifva ytterst ödesdigert, ty, som vi veta, måste underofficerarne vid vissa tillfällen, i synnerhet vid drabbningar, då officerarne falla undan, intaga dessas plats och leda hela fartygets manövrer och sköta elden.

Skeppsgossarne äro för närvarande till antalet 400, men vi få snart 500, och det är sannolikt, att detta antal i en nära framtid ökas ännu mera, så att det blir 600 skeppsgossar. När vi nu veta, att den materiel, som användes vid skeppsgossarnes öfningar, icke allenast exercishus, utan äfven öfningsfartyg — hvarom talas i nästa punkt — är otillräcklig, anser jag det vara ett vågadt spel af Riksdagen att låta dessa ynglingar växa upp utan nödig skolmateriel, hvilket detta exercishus ju kan kallas.

På grund af de stora vådor, som jag tror vara förknippade med, att ett exercishus sådant som det nu föreslagna icke kommer till stånd, ber jag vördsamt att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i den förevarande punkten.

Herr Petersson i Påboda: Herr talman, mine herrar! Som kammaren behagade finna af utskottets betänkande, har Kongl. Maj:t här begärt ett anslag af 174,000 kronor för byggande af nytt exercishus för skeppsgossar uti Karlskrona. Detta belopp är så pass afsevärdt, att det icke kan annat än tilldraga sig synnerlig uppmärksamhet för just sin storlek i förhållande till det behof, som det skall fylla. Antalet skeppsgossar kommer visserligen redan nästa år att blifva 500 och — såsom herr Smith antydde — torde det kanske i en nära framtid hända, att ifrågavarande antal stiger till 600. Det här begärda anslaget har äfven i marinförvaltningens ögon förefallit vara allt för högt, ty när förslaget kom in till marinförvaltningen från vederbörande myndigheter i Karlskrona, skickade marinförvaltningen tillbaka detsamma med den förklaringen, att marinförvaltningen icke kunde godkänna det, utan att det borde omarbetas och kostnaden nedbringas. Marinförvaltningen påpekade då ett och annat, som dervid kunde vara att taga i betraktande, bland annat huruvida

Ang. anslag till exercis- och gymnastikhus för skeppsgossar.
(Forts.)

*Ang. anslag
till exercis-
och gymnastik-
hus för skepps-
gossar.
(Forts.)*

icke batteri och dylikt skulle kunna inskränkas eller rent af helt och hållet saknas i detta hus. Emellertid kom förslaget tillbaka i samma skick, i hvilket det nu blifvit framlagdt för Riksdagen.

I svaret på marinförvaltningens hemställan om kostnadernas nedbringande säger kårchefen bland annat: »Exercishusets uppförande utan batteri skulle föranleda, att de föreskrifna artilleriöfningarna måste bedrivas å annan plats, dit marscher måste företagas i alla väder.» Nu kan med skäl sättas i fråga, om icke olika truppförband, hvilka ligga på samma plats, kunna hafva en eller annan byggnad gemensamt. Sådan anordning har till och med kasernnämnden i vissa fall ifrågasatt. Om jag icke missminner mig, anvisade Riksdagen i fjor 60,000 kronor för utvidgande af ett exercis- och gymnastikhus för sjömanskåren i Karlskrona. Detta exercishus kommer sålunda att i betydlig mån utvidgas, och detta gifver mig anledning att tro, att äfven skeppsgossarne kunde använda detsamma; äfven om dessa pojkar på en 15, 16 å 17 år skulle behöfva taga en liten promenad för att komma till gymnastiken, så tror jag icke, att detta skulle komma att menligt inverka på deras utveckling, snarare tvärtom, ty detta bör ju befordra både helsa och välstånd för dem; de få då komma ut i friska luften.

Att den föreslagna byggnaden är alldeles för dyr, framgår vid en jämförelse med de föreslagna nya exercishusen för armén, der manskapet i ett truppförband är betydligt talrikare än hvad skeppsgossekåren är. Ett exercishus vid armén går på omkring 40,000 kronor, medan detta återigen skulle draga en kostnad af 174,000 kronor.

Det torde på grund häraf icke förvåna, att utskottet har funnit detta belopp så pass högt, att det ansett sig böra afstyrka förslaget. Utskottet har icke heller trott, att några afsevärda olägenheter skulle uppstå derigenom, att skeppsgossekåren under den allra närmaste tiden begagnade sig af de andra dervarande kårernas byggnader.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad och herr talmannen framställt propositioner å de derunder gjorda yrkandena, blef utskottets i denna punkt gjorda hemställan af kammaren bifallen.

Punkten 28:o).

*Ang. anslag
till ett nytt
skeppsgosse-
fartyg.*

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att för anskaffande af ett nytt öfningsfartyg för skeppsgossar bevilja ett anslag af 210,000 kronor och deraf på extra stat för 1903 anvisa 105,000 kronor.

Utskottet hemställde emellertid, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Ang. anslag
till ett nytt
skeppsgosse-
fartyg.
(Forts.)

Vid punkten var fogad reservation af herrar *Chr. Lundeberg, I. Wijk, friherre J. T. Gripenstedt, K. Bohnstedt, K. G. Bildt, grefve Ph. Klingspor, C. von Friesen, L. Grundberg, grefve C. O. Taube, F. G. M. Ridderbjelke, J. T. Kennedy* och friherre *C. J. Rappe*, hvilka hemställt om bifall till Kongl. Maj:ts i denna punkt gjorda framställning.

Efter föredragning af punkten lemnades på begäran ordet till

Herr Smith, som yttrade: Herr talman! Jag ber att med vidhållande till största delen af den motivering, som jag i förra punkten framställde för mitt då gjorda yrkande, få yrka bifall till reservanternas förslag. Jag vill endast tillägga några ord, med anledning af hvad som står å sid. 110 i utskottets betänkande nedersta stycket, der det heter, »dels att den ståndpunkten numera torde föga allvarligt vidhållas, som velat göra gällande, att den grundläggande örlogsmannautbildningen ovilkorligen måste ske å riggadt fartyg, dels ock att de för öfverflyttande af sjökadetternas öfningar från särskilda kadettfartyg till pansarkryssare anförda skäl syntes med hela sin tyngd drabba hvarje militärt utbildnings-system, som sökte vinna den åsyftade utbildningen genom andra medel än sådana, hvilka kunde tänkas komma till användande under verklig strid.» Detta yttrades företrädesvis med afseende å kadetternas utbildning, men ej om skeppsgossarnes uppfostran. Den allra första uppfostran — derom tror jag alla sjöofficerare äro ense — måste ske på segelfartyg. När man tjenstgjort i tre eller fyra år å segelfartyg och derunder förvärfvat den färdighet i kroppsörorelser, den vighet, den uppfostran till själen och den snabbhet i tanken, som följer med lifvet ombord å ett segelfartyg, först då kan man egentligen säga, att den första uppfostran är gjord, och då kan man sättas på andra fartyg utan rigg, der det blir maskinmessigt arbete. För att dana riktiga skeppspojkar och för att göra dem liksom till den deg, hvaraf sedan skall formas det dugliga och mogna folket, fordras ovilkorligen öfning å segelfartyg. Jag tror icke, att någon kan säga, att man bör börja med att sätta en 14 å 15 års pojke på ett pansarfartyg, der det icke finnes någon rigg och der hans kropp icke får tillfälle till öfning. Det är skilnad på »uppfostran» och »utbildning». Den förstnämnda, som bör föregå den senare, sker alldeles säkert bäst på segelfartyg. Deremot vore det en dumhet att sätta de värnpliktige ombord å ett sådant fartyg. De äro redan sjömän eller böra åtminstone vara det, men detta det första vilkor för tjensten ombord har skeppsgossen ej uppfyllt förrän han *seglat* till sjös eller tjenstgjort å *segelfartyg*.

Ang. anslag
till ett nytt
skeppsgosse-
fartyg.
(Forts.)

Jag yrkar sålunda äfven här bifall till Kongl. Maj:ts proposition och till reservationen.

Herr Wallenberg: Jag ansluter mig fullkomligt till den uppfattning, som har gjorts gällande af den siste ärade talaren, men jag har derjemte anledning att skärskåda denna fråga ur ytterligare ett par synpunkter.

Den föreliggande frågan har varit under diskussion äfven inom handelsflottan, och man har då bland annat sagt, att sedan man anskaffat ångfartyg skulle sjöfolkets utbildning på segelfartyg icke längre behöfva ske i så stor utsträckning. De sakkunnige hafva emellertid varit af en alldeles motsatt åsigt. Af alla diskussioner, som i detta ämne förekommit, har framgått, att för åstadkommande af ett godt sjöfolk är uppfostran på seglande fartyg absolut nödvändig. Denna fordran kan icke förbises, vare sig det gäller örlogsflottan eller handelsflottan.

Med afseende å den antydian, som står i utskottets motivering, om att man icke med allvar torde kunna vidhålla den ståndpunkten, att den grundläggande örlogsmannautbildningen ovilkorligen måste ske på riggadt fartyg, måste jag och de flesta med mig, som varit på sjön, protestera. Jag åhörde nyligen en diskussion på Skeppsholmen angående denna fråga. Det var endast en af alla de närvarande sjöofficerarne, som hade en motsatt mening. Af alla talare, som i öfrigt uppträdde, gjordes allmänt den åsigten gällande, att bibehållande af sjömannautbildningen ombord å segelfartyg vore alldeles oundgängligt och nödvändigt.

Inom vår handelsmarin har vid flere tillfällen diskuterats, huruvida det icke vore nödvändigt att anskaffa seglande öfningsfartyg för utbildning af handelssjöfolk.

I navigationsskolornas reglemente är också föreskrifvet som vilkor för styrmansexamen, att under viss tid — jag vill minnas, att det var under minst sex månader — hafva seglat å råseglande fartyg.

Allt detta tyder på att man måste vidhålla krafvet på att hafva seglande fartyg i och för den första grundläggande sjömansutbildningen. Det är på grund häraf och då jag inser, att det, såsom af Kongl. Maj:t blifvit framhållet, är alldeles nödvändigt, att sjömanskapet vid skeppsgossekåren upprätthålles i lika hög grad som vare sig i handelsflottan eller i andra mariner, som jag ber att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr *Kinnman* instämde häruti.

Herr Petersson i Påboda: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan i den nu föredragna punkten.

Herr Ödman: Herr talman! Då jag varit med i utskottet vid denna frågas behandling och den diskussion, som der förekom rörande denna sak, ber jag att med några ord få klargöra utskottets ställning i frågan.

En af talarne här citerade och kritiserade några rader ur utskottsbetänkandet och ansåg, att det af honom citerade uttalandet var ett uttryck endast för utskottets egen uppfattning. Så är emellertid icke fallet; hvad han här läste upp är hemtadt från statsverkspropositionens motivering för byggande af en pansarkryssare. På sid. 69 i den kongl. propositionen säges nemligen: »Anledningen dertill, att byggandet af exerciskorvetter enligt det 1882 afgifna komitéförslaget ej skett, torde kunna sökas uti den allt mera mognade uppfattningen om olämpligheten för våra förhållanden af att för personalens öfvande bygga fartyg, modifierade för öfningsändamål till sådan grad, att de förlorat karakteren af stridsfartyg. Men det vore icke endast i detta afseende, som åsigterna i denna fråga sedan år 1882 undergått förändring. Vid den tiden befann man sig ännu under intrycket af den nedärfda uppfattningen om behöfvat af segel och rundhult för att dana daglig örlogspersonal. Sistnämnda uppfattning torde nu få anses hafva lemnat rum för en med verklighetens kraf mera öfverensstämmande, eller att personalen borde öfvas på de fartyg, på hvilka den skulle strida.» »Rika nationer eller nationer med lång tjänstetid för personalen kunde måhända utan olägenhet ännu tillämpa det äldre utbildningssystemet; men då, enligt hvad upplyst blifvit, äfven det engelska amiralitetet funnit sig föranlåtet att gifva vika för nyare strömningar och låtit ersätta den engelska öfningseskaderns riggade ångkorvetter med moderna kryssare, så torde det icke vara oberättigadt att häruti se en fingervisning, värd att tillvarataga äfven för svenska flottan» o. s. v. Jag behöfver icke läsa upp mera. Utskottet har alltså hemtat sina motiv från Kongl. Maj:ts proposition, och jag tror, att de äro tillräckligt talande.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Efter af herr talmannen framställda propositioner å de derunder gjorda yrkandena biföll kammaren utskottets i denna punkt gjorda hemställan.

Punkterna 29:o)—40:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 41:o).

Uti punkten 41 under denna hufvudtitel hade Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att till påskyndande af sjömätningarna vid

Ang. anslag till påskyndande af sjömätningarna vid rikets kuster.

(Forts.)

Ang. anslag till påskyndande af sjömätningarna vid rikets kuster. rikets kuster bevilja på extra stat för år 1903 ett anslag af 54,500 kronor.

Utskottet hemställde, att Kongl. Maj:ts nu förevarande framställning måtte på det sätt bifallas, att Riksdagen, till påskyndande af sjömätningarna vid rikets kuster, på extra stat för år 1903 beviljade ett anslag af 38,500 kronor.

(Forts.)

Punkten föredrogs, hvarefter ordet på begäran lemnades till

Herr Smith: Herr talman, mine herrar! Kongl. Maj:t har för påskyndandet af sjömätningar af rikets kuster begärt ett anslag af 54,500 kronor, och denna summa har utskottet nedsatt till 38,500 kronor. Detta gör en skilnad, mina herrar, på 16,000 kronor. För 16,000 kronor vill således icke utskottet köpa den ökade säkerhet för sjöfarten, som en tidsenlig sjömätning medför. Detta är emellertid en mycket dålig ekonomi, det ber jag att få påpeka.

Vi skola endast tänka oss kostnaden för ett enda hafveri. De fartyg, hvarmed svenska handelsflottan numera i allmänhet ökas, äro mycket stora, lastdryga fartyg, fartyg, som kunna gå upp till ett värde af en half million kronor och för de största till och med en million kronor. En grundstötning af ett sådant fartyg kan vara en affär på flere hundra tusen. Det är visserligen den enskildes förlust, men hvad är statens förlust, om icke just den enskildes förlust? Hvem är staten? Jo, det är vi allsammans. Förlora vi 200,000 kronor, har staten förlorat detta belopp också. Såsom jag nämnde i början af mitt anförande, anser jag det vara en dålig hushållning att icke nu bevilja äfven dessa 16,000 kronor. På tio år hafva icke mindre än 49 grundstötningar inträffat, med deraf följande olyckor, i öfre delen af Bottniska viken; af de grundstötta fartygen ha 14 blifvit totala vrak. Det är *stora summor*, mina herrar, hvarom detta rör sig. När man — såsom skett vid Husums fyr och för resten på andra ställen också — upptäcker grund i sjelfva de rena fyrvinklarne, det vill säga i de vinklar, der fyrens sken är hvitt och utvisar för fartyget hvar det bör gå för att vara skyddadt för alla grund, kunna herrarne förstå, huru väl sjömått det är och huru nödvändigt, att åtgärder genast vidtagas för att förbättra detta beklagliga tillstånd, som förskaffat Sverige ett mycket dåligt anseende. Jag vill nämna en annan anledning till obehag för de sjöfarande vid begagnandet af de gamla sjökorten. Geflebugtens sjökort t. ex. är graveradt 1854. Kompassrosorna i detta kort ha en missvisning af nära ett halft streck, det vill säga mellan 5 och 6 grader. Det är visserligen antecknad i kortet, att missvisningen ändras hvarje år med 6 à 7 minuter, men de flesta sjöfarande, i synnerhet de på mindre fartyg, fästa sig icke der-

vid, utan bestämma sin kurs efter kompassrosorna å kortet, och komma sålunda ett halft streck på sned om den rätta kursen. Redan detta innebär en betydlig fara.

För tre år sedan inkom hit till Stockholm från Luleå ett fartyg, lastadt med malm, hvilket under resan grundstött icke mindre än tre gånger och alla gångerna på hittills okända grund, hvaraf det sista befans i Stockholms skärgård utanför Kapellskär. Vi skola också tänka på en annan sak. Vår granne i öster har fullbordat sina sjömätningar utefter hela finska kusten. Dessa sjökort ega vi icke. Ingenting hindrar honom därför att ogeneradt gå utefter finska landet och skära öfver till svenska kusten. Äfven detta innebär en fara, för hvilken vi ej böra vara alldeles blinda.

Jag skulle kunna nämna skäl i oändlighet, som styrka vigten af den anhållan jag nu gör, eller att kammaren måtte bifalla Kongl. Maj:ts förevarande proposition.

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet Palander: Herr grefve och talman, mine herrar! Då tiden är långt framskriden, vill jag icke ingå i någon vidare motivering för Kongl. Maj:ts förevarande proposition, utan endast hänvisa till den belysande karta och de motiv, som åtfölja den kongl. propositionen.

Det belopp, 41,000 kr., som nu äskas, har icke tillkommit, såsom vi sjömän säga, på lösa boliner, utan efter noggranna beräkningar. Chefen för sjökarteverket har nemligen beräknat, att kostnaden för utrustning af ytterligare ett sjömätningarfartyg, som skulle ligga ute lika länge som öfriga sjömätningarfartyg, d. v. s. omkring fem månader, skulle uppgå till 41,133 kr. Och för att kraftigare än hittills kunna bedrifva dessa sjömätningar, är det nödvändigt, att ytterligare ett fartyg därför användes. Antagligen kommer en af flottans 1:a kl. kanonbåtar att få för ändamålet disponeras.

Om Riksdagen icke nu anvisar de äskade 41,000 kr., utan i enlighet med statsutskottets hemställan endast anvisar 25,000 kr., blifver naturligtvis följden, antingen att det nya fartyget icke kan vara ute lika länge som öfriga sjömätningarfartyg eller också, att det endast hvart annat år kommer att gå ut, men derigenom kommer ju fullbordandet af svenska kustens sjömätningar att betydligt fördröjas.

I sammanhang härmed ber jag få nämna, huru man i fråga om sjömätningar har det i Danmark. Den danska institution, som motsvarar vårt sjökarteverk, kallas søkort-arkivet. Der arbeta under vintertiden: en kommandör vid flottan, en kapten, 4 subalterner, en redogörare, 5 ritare, 5 gravörer, en arkivarie, en skrifvare och 2 koppartryckare, således tillsammans 21 personer, under det att motsvarande antal hos oss endast utgör 13: en kommen-

Ang. anslag till påskyndande af sjömätningarna vid rikets kuster.
(Forts.)

*Ang. anslag
till påskyn-
dande af sjö-
mätningarna
vid rikets
kuster.*

(Forts.)

dör, en kommandörkapten, 2 löjtnanter, 3 ritare, 3 gravörer och 3 koppartryckare, och detta ehuru svenska kusten är betydligt längre än den danska och dessutom omgifven af en massa öar och holmar. Fastän nu de danska farvattnen anses vara fullständigt uppmätta, pågå dock årligen kontrollmätningar. Utgifterna för danska sökort-arkivet under år 1901 uppgingo, om jag undantager kostnaderna för militära sjökort och alla officerarnes afföning, till 110,700 kr., således till några tusen kronor mera än det belopp, hvartill utgifterna för vårt sjökarteverk skulle uppgå, derest det nu begärda anslaget anvisades.

Med det nu anförda tror jag mig hafva visat nödvändigheten af att ifrågavarande anslag beviljas till det af Kongl. Maj:t äskade beloppet, 41,000 kr.; och jag tillåter mig anhålla, att Andra Kammaren dertill behagade lemna sitt bifall.

Herr Öhngren: Då jag har äran att i denna kammare representera två af Norrlands kuststäder och således något känner till den norrländska sjöfarten, vet jag också, hvilket missnöje som råder i anledning af statsutskottets, såsom mig synes, omotiverade nedprutning af anslaget till sjömätningar vid bland andra de norrländska kusterna. Statsutskottet har nemligen utan någon motivering hemställt om nedsättning i anslaget för denna, som man kan tycka, rena norrlandsfråga, men som dock är af stor betydelse för hela landets sjöfart. Skälet härför är icke godt att veta, då, såsom sagdt, ingen motivering finnes. Mig förefaller det, som om anledningen härtill är att finna deruti, att inom statsutskottet finnas för få representanter från Norrland. I statsrådsprotokollet angifves emellertid bestämdt, att sjöfarten på Norrlands hamnar tilltoge år från år i omfattning, dervid särskildt för malmutförseln användes allt större och mera djupgående ångfartyg; att antalet sjöolyckor i Bottenhafvet snarare till- än aftoge; att det icke, förrän erforderliga sjömätningar blifvit verkställda, torde vara möjligt att på ett tillfredsställande sätt ordna fyrbelysningen i Bottenhafvet; att mätningarne utanför Bottenhafvets finska kust redan fortskridit så långt, att den motsatta svenska måste för sjöfarten anses vida farligare än den finska, samt att till dessa sjömätningars fullbordande erfordras flera år.

Då ingen torde kunna bestrida dessa förhållanden, ber jag att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag å utskottets hemställan.

Herr Lundgren: Jag vill ansluta mig till de talare, som yrkat bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Jag gör det på de skäl, som af dem blifvit anförda, äfvensom på de skäl, som finnas anförda i statsrådsprotokollet, och hvilka, såsom det synes mig, icke inom statsutskottet tilldragit sig den uppmärksamhet, som de i sjelfva verket förtjena. När man vet, att vår örlags-

flottas fartyg framföres i våra farvatten utan lots och endast med hjälp af sjökort, inser man, huru viktigt det är, att dessa sjökort äro pålitliga. Det är därför en tvingande nödvändighet att tillse, att våra sjökort blifva korrekta. Att de nu icke äro korrekta, finner man genast af den karta, som bilagts Kongl. Maj:ts proposition, å hvilken många nyupptäckta grund, som ej finnas å sjökorten, äro upptagna. Det är en afskräckande målning för dem, som navigera i dessa farvatten. Den visar, att mätningar behöfva ske i största möjliga omfattning. Då det belopp, hvarom här är fråga — skilnaden mellan Kongl. Maj:ts förslag och utskottets är endast 16,000 kr. — synes mig så obetydligt i jämförelse med den viktiga sak anslaget är afsedt att främja, anser jag fullgiltiga skäl förefinnas för att tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Ang. anslag till påskyndande af sjömätningarna vid rikets kuster.
(Forts.)

Herr Persson i Stallerhult: För min del kan jag icke finna annat, än att utskottet välvilligt behandlat den fråga, som förekommer under denna punkt. Det låter på de talare, som hittills yttrat sig, som om det förut icke skulle ha funnits något anslag för ifrågavarande ändamål. Men om man ser efter i den kongl. propositionen, finner man, att under åren 1870—1899 härför utgått ett årligt anslag af icke mindre än 60,000 kronor. Jag hoppas, att något hunnit uträttas för dessa penningar. 1892 begärde Kongl. Maj:t en höjning af anslaget med 5,000 kronor, men Riksdagen afslog denna framställning. Emellertid höjdes det med 5,000 kronor till 65,000 kronor så nyligen som vid 1899 års riksdag.

Nu har utskottet i år tillstyrkt ett ytterligare anslag af icke mindre än 38,500 kronor, deraf 25,000 kronor till mätningar och 13,500 kronor till anskaffning af sjömättingsångslupar och instrument; men ändå påstår man, att detta ärende icke blifvit välvilligt behandladt af utskottet. För min del tror jag, att utskottet i förevarande fall uppfyllt allan rättfärdighet.

Jag ber att få meddela några siffror öfver huru anslaget förut användts. I statsrevisorernas berättelse öfver granskningen af 1900 års räkenskaper upptages såsom uppbörd under denna titel, förutom anslaget till sjökarteverket, 65,000 kronor, 19,671 kronor 40 öre för försälda sjökort, 5,000 kronor från handels- och sjöfartsfonden jemte ett par andra belopp; och bland utgifterna finnas icke mindre än 32,760 kronor 20 öre för inköp och underhåll af materialier med mera. Nu har ju utskottet tillstyrkt ett belopp af 13,500 kronor för inköp af materialier, och därför behöfves icke så stor del af anslaget som förut tagas i anspråk för detta ändamål. Det är alldeles gifvet, att, när man beviljar extra anslag till sjömätningar och derjemte särskildt anslag till inköp af materialier, man ganska betydligt förbättrar den sak, hvarom nu är fråga.

*Ang. anslag
till påskyn-
dande af sjö-
mätningarna
vid rikets
kuster.
(Forts.)*

Då jag icke kan finna annat, än att både Kongl. Maj:t och kammaren böra vara tillfredsställda med den behandling frågan rönt i utskottet, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wallenberg: Här hafva många siffror anförts, här har adderats och subtraherats, men af allt detta har frågans egentliga innebörd icke framgått.

Vi hafva vid 1898, 1900 och 1901 års riksdagar samt vid innevarande riksdag, då fråga förevarit om vidtagande af säkerhetsåtgärder för sjöfarten, i denna kammare hört uttalas liflig anslutning till den tanken, att någonting i lagstiftningsväg borde åstadkommas för att betrygga sjöfarten. Visserligen hafva yppats olika meningar om huru detta skulle ske. Somliga hafva velat, att det skulle gå till så, att man skulle sätta sig ned och skriva lagparagrafer. Andra åter hafva framhållit, att man i sjelfva verket hjälper saken bra litet genom lagparagrafer, och att man i stället borde höja kompetensen hos befälhafvarne och undanrödja den fara för de sjöfarande, som ständigt lurar vid grunden. Detta vore verkligt aktuella åtgärder till sjöfartens tryggande.

Då det nu af utskottets betänkande framgår, att det skulle dröja icke mindre än nittion år, innan vi med nu utgående anslag kunde få grunden vid våra kuster så väl undersökta, att vi med något så när trygghet kunde befara våra farvatten, så synes det mig vara utomordentligt nödvändigt att söka göra allt för att påskynda afhjelpandet af detta oeffterrättighetstillstånd.

Det har också påvisats, att både i Danmark och i Norge sjömätningarne bedrifvas med mycket större kraft än hos oss och med användande af större belopp samt att därför farvattnen derstädes äro bättre undersökta. Detta har också i betänkandet särskildt framhållits. Men det är ju påtagligt, att vi i våra farvatten, som äro betydligt svårare än de danska, hafva mycket större behof af att få våra kuster undersökta, på det att farorna i anmärkta hänseendet för sjöfarten icke vidare måtte behöfva förefinnas.

Jag tillåter mig därför göra gällande den meningen, att sådana åtgärder äro af mycket större vigt än skrifvandet af lagparagrafer, och det synes mig, som om det skulle vara mycket inkonsekvent af denna kammare, hvilken förut har förklarats sig önska, att åtgärder vidtagas för vinnande af större säkerhet på sjön, att nu tillbakavisa ett förslag om åtgärder af sådan art, att de för ändamålet äro mera effektiva än några andra.

Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Kinnman: Herr talman, mine herrar! Det är ju alldeles påtagligt, att denna sak är af ofantlig vigt för sjöfarten

såväl med hänsyn till fara för människolif som i pekuniärt hänseende. Med den kongl. propositionen följde ett stycke sjökort öfver norra Qvarken, utvisande huru ofantligt många anledningar gifvits att iakttaga hittills okända grund, som icke blifvit inmätta och inlagda på det officiella sjökortet. Det ligger i öppen dag, att navigeringen i sådana farvatten skall vara förenad med mycket stor fara.

Ang. anslag till påskyndande af sjömätningarna vid rikets kuster.
(Forts.)

Vi hafva hört, hvad man i Danmark utgifvit för sjömätningar. De danska kusterna äro dock olika våra kuster. De förra äro ofantligt mycket lättare att mäta upp, då de för det mesta äro sandkuster, som lätt kunna upplodas, under det att våra skärgårdskuster äro klippiga och svåra att undersöka.

Det är allenast för handelssjöfarten — hvilken ju är af stor betydelse — utan äfven för flottans fartyg mycket viktigt, att sjökorten blifva bättre. Jag är alldeles öfvertygad, att i närvarande stund och kanske under åtskilliga år framåt — ty det dröjer flera år, innan våra norra farvatten hinna uppmätas — vågar man icke skicka våra större örlogsfartyg upp genom norra Qvarken. Det vore för stor risk. Vid sådant förhållande är det väl högst viktigt att påskynda sjömätningarne och anslå dertill högst nödiga medel.

Dessutom hafva vi en viss förpligtelse i förhållande till andra nationer. Man hör ofta klagomål från England och andra länder, derifrån sjöfart idkas på Sverige, att fartygen här äro utsatta för strandningar på okända grund och andra olycksfall till följd af otillförlitliga sjökort. Sådana olycksfall välla alltid en stor pekuniär förlust. Det anses vara mycket illa, att vi icke, i likhet med andra kulturstater, kunna följa med vår tid samt hålla våra kuster upplodade och tillförlitligt kartlagda.

Jag vill därför, herr talman, be att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Ödman: Herr talman! Liksom sjöministern kan jag icke annat än förorda det större anslag för uppmätning af våra kuster, som begärts i den kongl. propositionen. Jag tänker dervid särskildt på att den skärgård, som vi hafva kring våra kuster, bygga vi på såsom ett försvar mot fiendtliga anfall. Bakom och invid våra klippor skola våra krigsfartyg försvara sig. Men skola de göra detta, så gäller det också, att vi väl känna till hvarje kryphål, som der finnes, och dervid begagna oss af goda sjökort. I annat fall kan det blifva lika farligt för oss som för fienden. Det gäller för oss att med våra fartyg, när vi äro utanför kusten och möjligen blifva öfverfallna af fiendtlig öfvermakt, kunna retirera in på hvarje ställe på kusten och då icke behöfva vara rädda för grunden. Vilja då de fiendliga fartygen förfölja oss in i skärgården, böra våra fartyg försöka manövrera så, att de locka de fiendliga på grunden, men sjelfva gå fria. Men därför gäller det också, att vi sjelfva veta, hvar grunden ligga. I annat

Ang. anslag
till påskyn-
dande af sjö-
mätningarna
vid rikets
kuster.

(Forts.)

fall är det omöjligt att begagna sig af skärgården i försvarssynpunkt.

Den summa, det nu gäller, är ju icke stor. Jag ville endast göra den frågan, om densamma kan användas på en enda sommar? Men jag hoppas, att Kongl. Maj:t beräknat, att så mycket penningar verkligen kunna användas. Är detta icke förhållandet, så kan ju anslaget delas på tvenne år.

Hvad mätningar beträffar, så beviljade kammaren vid sistlidet plenum 62,000 kronor till mätningar vid Spetsbergen. Jag funderade då på om vi mätt våra egna kuster så väl, att vi kunna kasta bort vårt arbete och kapital så långt härifrån. Detta belopp är emellertid nu beviljadt. Men det syntes mig då, som om vi borde tänka på att få kännedom om våra egna kuster, innan vi tänka på dessa aflägsna öar i Ishafvet.

Det kan icke påstås annat, än att statsutskottet behandlat anslagsfrågorna i femte hufvudtiteln mycket liberalt, hvilket sjöministern äfven från början af denna debatt förklarar. Skulle emellertid nu ifrågavarande summa kunna ökas till hvad Kongl. Maj:t föreslagit, så inse nog herrarne, af huru stor betydelse det skulle vara, både för handels- och örlogsflottan, och i jempførelse med de öfriga anslagen som gå löst på millioner gäller det ju i alla händelser endast en bagatell.

Jag ber därför att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Wavrinsky: Liksom statsutskottets majoritet är äfven jag mån om sparsamhet med statens medel. Jag vill hålla statsutskottet räkning för att utskottet plägar göra sådana afprutningar, som utan fara kunna göras.

I detta fall har statsutskottet gått Kongl. Maj:ts framställning till mötes i betydlig grad. Huruvida detta tillmötesgående är tillräckligt, kan jag icke bedöma. Men då jag från chefens för sjöförsvaret sida hört, att det väckt oro hos honom, att hans framställning icke mötts med fullt gillande, och då sjöfartsnäringsens målsmän äro ense derom, att detta är en viktig och beaktansvärd sak, samt då äfven teknici tillråda, att så snart som möjligt åtgärder i ifrågavarande afseende träffas, så känner jag mig icke försvarad med att i denna punkt följa utskottet, så gerna jag än annars skulle vilja det. Jag finner nemligen, att i denna punkt mer än i någon annan kräfves tillmötesgående, och vill därför i likhet med flere föregående talare yrka bifall till Kongl. Maj:ts framställning.

Herr *Hedlund* instämde häruti.

Herr Persson i Stallerhult: Man kan hysa starka tvifvel, huruvida det kan vara möjligt att under år 1903 använda detta anslag till så stort belopp, som begärts. Utskottet har, såsom

förut nämnts, föreslagit en höjning af anslaget till 90,000 kronor, utom det till anskaffande af materiel afsedda beloppet 13,500 kronor. Nu kan det väl icke gerna vara möjligt att använda den nya personalen förr än den materiel anskaffats, hvartill medel begärts. Sålunda är det väl omöjligt att under år 1903 använda större belopp än 90,000 kronor.

Ang. anslag till påskyndande af sjömätningarna vid rikets kuster.

(Forts.)

Jag vill visst icke förneka betydelsen af dessa sjömätningar, utan tror att de äro nödvändiga, men det ser ut som om de först just nu skulle hafva blifvit nödvändiga.

Jag skall taga mig friheten att anföra en siffra ur samma tabell, hvarur jag vid mitt förra anförande hemtade några siffror, hvilken tabell återfinnes i 1900 års revisionsberättelse. Det framgår af denna berättelse, att af det för 1900 beviljade anslaget uppkom ett öfverskott till 1901 af icke mindre än 16,700 kronor. Då öfver 16,000 kronor kunde inbesparas, synas arbetena icke hafva varit så nödvändiga.

Då nu utskottet velat höja anslaget rätt betydligt och dertill bevilja särskildt anslag för anskaffande af materiel, så måtte väl detta kunna räcka för 1903 i afvaktan på att materielen blir färdig.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner, dels på bifall till utskottets i denna punkt gjorda hemställan och dels på afslag derå och bifall i stället till Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren med afslag å statsutskottets hemställan i fyrtioförsta punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 6 bifaller Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utföll med 71 ja men 77 nej; och hade alltså utskottets hemställan bifallits.

Punkterna 42:o) och 43:o).

Lades till handlingarna.

§ 3.

Herr *C. J. Jakobson* aflemnade en motion, n:o 203, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående handel med konstgjorda gödselmedel.

§ 4.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>G. Jansson</i> i Krakerud under 14 dagar fr. o. m. den 26 april,				
» <i>O. A. Brodin</i>	»	3	»	»
» <i>P. F. Landelius</i>	»	2	»	»
» <i>A. Andersson</i> i Backgården	»	5	»	»
» <i>C. F. Vahlquist</i>	»	2	»	»
» <i>J. Eriksson</i> i Lindehult	»	8	»	»
» <i>P. P. Waldenström</i>	»	3	»	»

§ 5.

Anmälades och godkändes Riksdagens kanslis förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 48, angående allmänna bestämmelser, afseende skydd för djur vid deras transporterande,

n:o 49, angående ändring i folkskolestadgan, och

n:o 50, angående tryggad besittningsrätt åt innehafvare af vissa å de åt presterskapet anslagna annex-, mensal- och stomhemman befintliga lägenheter.

Likaledes anmälades och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 51, till fullmäktige i riksgäldskontoret, angående ytterligare ersättning åt herr *J. Johansson* för det af honom utförda uppdraget med utarbetande och utgifning af registret till Riksdagens protokoll med bihang för åren 1867—1899 m. m.

§ 6.

Till bordläggning anmälades följande inkomna ärenden:

statsutskottets utlåtanden och memorial;

n:o 56, i anledning af väckta motioner om anslag till bildande af en fond för torfindustriens understödjande;

n:o 57, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående understöd åt enkor och barn efter fyra genom olyckshändelse under tjensteutföring omkomne tullbetjente;

n:o 58, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående rätt till ålderstillägg för aktuarien å kommerskollegii statistiska afdelning I. Flodström;

n:o 59, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af viss del af kronolägenheten Lindholmen n:o 1 i Göteborgs och Bohus län;

n:o 60, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett område från kungsladugården Skälby i Kalmar län;

n:o 61, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående försäljning af vissa kronan tillhöriga hemman och lägenheter i Solna och Spånga socknar af Stockholms län;

n:o 62, i anledning af väckta motioner om inrättande af ett landsarkiv i Göteborg, m. m.;

n:o 63, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor under riksstatsens nionde hufvudtitel; och

n:o 64, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjerde, femte, sjette, sjunde, åttonde och nionde hufvudtitlarne gjorda framställningar om anslag för beredande af dyrtidstillägg för år 1902 åt en del tjenstemän och betjente m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

n:o 26, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående vissa bestämmelser rörande sjöfarten och gränstrafiken mellan Sverige och Norge;

n:o 27, i anledning af väckta motioner rörande beskattningen af hvitbetssockertillverkningen samt ändring i tulltaxans bestämmelser angående socker;

n:o 28, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om införande af tobaksmonopol i Sverige; och

n:o 29, i anledning af väckt motion om höjning af tullsatserna för arbetad tobak;

bankoutskottets memorial n:o 10, med förslag till ny aflöningsstat för riksbankens hufvud- och afdelningskontor;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 47, i anledning af väckt motion med förslag till lag om byggande och underhåll af vissa enskilda vägar på landet; och

n:o 48, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående registrering dels af centralföreningar, bestående af registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet, dels ock af konsumtionsföreningar med syfte att sälja varor äfven till andra än föreningsmedlemmar;

särskilda utskottets n:o 1 memorial, n:o 3, i anledning af dels kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om vissa delar af det i utskottets utlåtande n:o 1 framlagda förslag till lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, dels Andra Kammarrens återremiss af 4 och 6 §§ af samma lagförslag samt båda kamrarnes återremiss af det i berörda utlåtande framlagda förslag till lag om ändrad lydelse af 2 § i förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof; samt

Andra Kammarrens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 29, i anledning af motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående friköpande af de Hvitfeldtska godsen i Bohuslän.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarrens ledamöter åtskildes kl. 1,12 på natten.

In fidem
Herman Palmgren.